

116
Herrn Prof. Dr. Heimrich
der Verf.

11
1876. VII.
PHIL. I.

De rebus ab Atheniensibus in Thracia et in Ponto

ab anno a. Chr. CCCLXXVIII usque ad annum CCCXXXVIII gestis.

DISSERTATIO,

QUAM

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

AB AMPLISSIMO PHILOSOPHORUM ORDINE

IN ACADEMIA REGIA CHRISTIANA ALBERTINA KILIENSI IMPETRANDOS

SCRIPSIT

Adelbertus Hoeck

Tatingensis.

Bibliothèque Maison de l'Orient

168911

KILIAE.

PROSTAT IN LIBRARIA ACADEMICA

EX OFFICINA C. F. MOHR. (P. PETERS)

1876.

Imprimatur.

Dr. G. Karsten,

h. t. Decanus.

Index:

Caput I. De Atheniensium cum Ponto Euxino commercio.

- §. 1. Res ex Ponto Euxino exportatae: Pisces, servi, cera et mel, pecora, linum et cannabis, pix, lignum, pelles, Ferrum, aurum, frumentum.
- §. 2. Res in Pontum Euxinum importatae: Vinum, oleum, vasa.
- §. 3. De itinerum temporibus.

Caput II. De rebus ab Atheniensibus in Thracia et in Ponto ab Atheniensium principatu maritimo a. a. Chr. 378 renovato usque ad belli socialis exitum (a. 355) gestis.

- §. 1. De Atheniensium in Thracia et in Ponto ante a. 378 potestate.
- §. 2. Foedus Nausinico archonte factum.
- §. 3. Aristotelis Marathonii lex de Atheniensium in sociorum agris possessionibus.
- §. 4. Maronitae in Atheniensium societatem recipiuntur, item Abderitae et aliae Thraciae urbes.
- §. 5. Timotheus anno 373 in Thraciam navigat.
- §. 6. Proconnesii cum Atheniensibus foedus ineunt.
- §. 7. De rebus Chersonesi.
- §. 8. De fontibus historiae belli ab Atheniensibus de Chersoneso gesti.
- §. 9. Timotheus Ariobarzani auxilio mittitur, Sesto et Crithote potitur, bellum Amphipolitanum suscipit, in Hellespontum revertitur, Athenas redit.
- §. 10. Epaminondae in Hellespontum expeditio.
- §. 11. Clearchus Heracleensium tyrannus.
- §. 12. Ergophilus Atheniensium in Hellesponto imperator.
- §. 13. Autocles.
- §. 14. Meno.
- §. 15. Timomachus.

- §. 16. Theotimus.
- §. 17. Cephisodotus.
- §. 18. Chabrias.
- §. 19. Chares.
- §. 20. Bellum sociale (a 357—355).

Excursus I. De Chrysopoli.

Excursus II. De Midia Parali quaestore.

Excursus III. De Embatorum situ.

Caput III. A belli socialis exitu (a 355) usque ad pacem Philocrateam (a 346).

- §. 1. Thraciae per bellum sociale status.
- §. 2. Philippus Macedo usque ad Hebrum progreditur.
- §. 3. Chares Sestum capit.
- §. 4. Cersobleptes et Charidemus; rogatio Aristocratea.
- §. 5. Altera Philippi in Thraciam expeditio.
- §. 6. Bellum Olynthiacum.
- §. 7. Novae inter Philippum et Cersobleptem inimicitiae.
- §. 8. Chares in Thracia.
- §. 9. Atheniensium in Thracia auctoritas ante pacem Philocrateam.
- §. 10. Pax Philocratea.

Excursus IV. De Chersonesi civitatibus.

Caput IV. A pace Philocratea (a 346) usque ad pacem Demadeam (a 338).

- §. 1. Cersobleptes pacis particeps fieri conatur.
- §. 2. Philippus Cersobleptem bello persequitur et oppida Thracica Atheniensium praesidio firmata capit.
- §. 3. Dum Atheniensium legati cunctantur, Philippus bellum Thracicum conficit.
- §. 4. Thraciae post pacem Philocrateam status.
- §. 5. Pytho Philippi legatus Athenas venit; Hegesippi ad Philippum legatio; Philippus ad hanc respondet; Hegesippi de Halonneso oratio.
- §. 6. Philippi ultimum bellum Thracicum.
- §. 7. De fontibus historiae huius belli.
- §. 8. Philippi cum Odrysis bellum.
- §. 9. Diopithes in Chersoneso.
- §. 10. Philippus de Diopithe queritur.
- §. 11. Demosthenis de rebus Chersonesi oratio.
- §. 12. Demosthenis Philippica III.
- §. 13. Demosthenis legatio Byzantina.
- §. 14. Odrysarum regni exitium.
- §. 15. Inimicitiae inter Philippum et Athenienses augentur.
- §. 16. Perinthis obsidio.

- §. 17. Philippus Byzantium adgreditur.
- §. 18. Philippi ad Athenienses epistola.
- §. 19. Pax Philocratea solvitur.
- §. 20. Rex Persarum Atheniensibus auxilium ferre recusat.
- §. 21. Bellum Byzantinum.
- §. 22. Philippus Chersonesum invadit.
- §. 23. Phocio Athenas redit.
- §. 24. Pugna Chaeronensis, pax Demadea,

De rebus ab Atheniensibus in Thracia et in Ponto ab anno a. Chr. CCCLXXVIII usque ad annum CCCXXXVIII gestis.

Non iniuria Demosthenes¹⁾ Atheniensium urbi ullum locum utiliore esse negat quam in terra Pylas, in mari Hellespontum. Nam ut, dum Pylae ab Atheniensibus eorumve sociis praesidio firmatae erant, omni hosti barbaro imprimisque Philippo Macedoni, Graecorum libertatis inimicissimo, Graeciae terrestri itinere invadendae Athenasque oppugnandi facultas deerat, ita, dum Hellesponti²⁾ accolae Atheniensibus aut parebant aut foedere iuncti erant, tutum erat eorum cum Ponto Euxino commercium, quod ne turbaretur, quanti Atheniensium interfuerit, ex multis litibus satis apparet, quibus Athenienses duces, quorum culpa civitatis in regionibus Hellesponto adiacentibus auctoritas minuta erat, persecuti sunt. Velut omnes Atheniensium imperatores, qui ab anno a. Chr. 362 ad a. 359 in Hellesponto fuerant, Ergophilus, Autocles, Meno, Timomachus, Theotimus, Cephisodotus, quia rem infeliciter gesserant, aut capitis aut magnae pecuniae damnati sunt³⁾. Cum igitur permultum Atheniensium interfuisse videatur, ut freta, quae mare Aegaeum cum Ponto Euxino coniungunt, in ipsorum potestate essent, mihi, cum res ab Atheniensibus in his regionibus Demosthenis potissimum aetate gestas narraturus sim, primum videtur docendum et exponendum esse, quale fuerit illud commercium, cuius causa Atheniensibus Hellesponti, Propontidis, Bospori dicio tanti momenti fuit.

¹⁾ de f. leg. § 180.

²⁾ hoc nomen interdum omnia freta inter mare Aegaeum et Pontum Euxinum sita significat, ut apud Dem. adv. Lept. § 60 *ὅτι τὸ Βυζάντιον παραθόντες Θρασυβούλω κριόους ὑμᾶς ἐποίησαν τοῦ Ἑλλησπόντου*. cf. de cor. § 230, 241, Strab. l. VII fr. 58.

³⁾ de his litibus infra cap. II, § 12. sqq. dicetur.

Caput I.

De Atheniensium cum Ponto Euxino commercio.

§ 1. Ponti Euxini littora cum multis rebus ad hominum vitam aut necessariis I, 1. aut certe utilibus abundarent, iam octavo a. Chr. saeculo a Graecis, imprimis Milesiis et Megarensibus coloniis cincta sunt¹⁾, quibus conditis multi quotannis omnium Graeciae regionum nautae mercatoresque Pontum petebant, ut pecora, servos, mel, ceram, pisces salsos, frumentum aliaque, quae illae regiones praebant, domum referrent²⁾. Incitati primum Graeci videntur esse, ut in Pontum navigarent, magnis piscium agminibus, quae quotannis auctumno ex Ponto per Bosporum, Propontidem, Hellespontum in mare Aegaeum et mare medium effundebantur et proximo anno ineunte aestate eundem cursum repetebant³⁾. Multi enim veteres scriptores narrant plurimos pisces ineunte aestate in Pontum migrare, ut ibi aestatem degant et ova pariant, cum magnus fluviorum in Pontum effusorum numerus et eius aquam suaviorem reddat et multa alimenta secum adferat et cum in Ponto praeter delphinos paucissimae sint beluae voraces⁴⁾. Quam ob rem in Ponto ab orae maritimae accolis ingens captabatur copia piscium, qui salsi in omnes Graeciae regiones mittebantur⁵⁾. Ex his piscibus imprimis nominandi sunt thynni, quos quam libenter ederint Graeci, ex poetarum laudibus, quas citat Athenaeus⁶⁾, satis apparet. Hos pisces in Maeotidis paludibus natos quotannis magnis agminibus per Bosporum Cimmericum effusos iuxta Ponti littora orientale et meridianum ferri Strabo narrat⁷⁾. Ac primum quidem eos parvulos esse, in itinere autem paulatim crescentes, ubi ad Trapezuntem et Chalybum terram pervenerint, iam eam magnitudinem habere, ut eos captare⁸⁾ orae maritimae accolis operae pretium videatur, praesertim cum pelamydum (sic enim dicebantur parvi thynni) agmina multi sequantur delphini, qui pelamydum praeda pingues et captatu faciles fiant⁹⁾. Ipsarum vero pelamydum non ita multas capi, cum parvae sint, plures iam ad Sinopen, maximam autem partem in Bosporum Thracium pervenire ibique pisces alba quadam rupe ex terra Chalcedonia prominente territos, dum ad alterum littus se convertant,

¹⁾ de his coloniis cf. Prelleri commentationem »über d. Bedeutung d. schwarzen Meeres f. d. Handel u. Verkehr d. alten Welt« (Dorpati 1842) p. 6 sqq. E. Curtii hist. Graec. vol. I⁴ p. 399. sqq.

²⁾ cf. Polyb. l. IV. c. 28.

³⁾ cf. Curtium l. I. p. 397.

⁴⁾ cf. Aristot. hist. an. VI. 17. VIII, 19, Ael. de nat. an. IV, 9, XV, 5. Plin. nat. hist. IX, 47, 49 sqq. 176 sqq. Amm. Marc. XXII. 8. 41.

⁵⁾ Multos veterum scriptorum locos, ubi *ταρίχη ποντικὴ* commemorantur, vide apud Blümnerum »die gewerbl. Thätigkeit der Völker des klassischen Alterthums« (Lips. 1869) p. 42.

⁶⁾ l. VII. p. 301 sqq. Imprimis thynni *ὑπογάστριον* laudatur ap. Athen. p. 302 d, e, f.

⁷⁾ l. VII. p. 320 cf. Plin. hist. nat. IX § 47.

⁸⁾ de ratione captandi cf. Ael. de nat. an. XV, 5.

⁹⁾ cf. Strab. l. XII p. 549.

I, i. prope Byzantium in sinum, qui Κέρας dicatur, tanta multitudine inferri, ut vel manu eos captare possis. Quam rem Byzantiis magno quaestui esse¹⁾. Pisces enim salsos Byzantinos Graeci omnibus ceteris videntur praetulisse²⁾. Qua de causa Arcestratus in fragmento apud Athenaeum³⁾ servato Byzantium θυννίδος μητέροπλιον vocat. Praeter thynnos in Bosporo Thracio et Hellesponto imprimis captabantur scombri⁴⁾. Propter hanc piscaturam et piscium condituram Bosporus Thracius iure dicitur ταραχόπλεως⁵⁾.

Praeterea piscatura maxime floruit in Maeotide, quam Strabo similem piscium copiam Graecis praebere ait ac Chersonesum Tauricam frumenti⁶⁾. Imprimis ibi captabantur acipenseris (άντακαίσι), quos ad Bosporum Cimmericum hiberno tempore e glacie effodi Strabo⁷⁾ narrat, et coracini⁸⁾ et rhombi, de quibus Iuvenalis⁹⁾ sic canit:

› quos operit glacies Maeotica, ruptaque tandem
solibus effundit torpentis ad ostia Ponti
desidia tardos et longo frigore pingues. ◀

Hos pisces non ad ostia tantum Ponti, ut ex Iuvenalis versibus efficere licet, sed in Maeotide quoque captos esse ex duorum fluviorum nominibus concludere possumus. Rhombites enim maior, qui in Tanaidis sinum effunditur (hodie vocatur Jeya), ad cuius ostium magnam piscium copiam captam et salsam esse Strabo¹⁰⁾ tradit, et Rhombites minor, qui in ipsam Maeotidem influit (hodie dicitur Kirpuli), quem et ipsum accolis piscaturam praebuisse Strabo narrat, a rhombis piscibus nomen videntur duxisse. Cetera Ponti loca, ubi antiquis temporibus piscatura et piscium conditura florebat, vide apud Blümnerum¹¹⁾, qui quidem falso, ut mihi videtur, in eis locis enumeravit Theodosiam, quippe ad quam urbem, cum in meridiana Chersonesi Tauricae ora sita esset, pelamydum quidem agmina, quae teste Strabone Ponti littora orientale et meridianum premebant, omnino pervenire non potuerint. Nec locus, quem in nota attulit Blümner ex oratione adversus Lacritum Demostheni vulgo adscripta¹²⁾, Theodosiae piscaturam et piscium condituram floruisse probat. Ibi enim orator narrat Artemonem Phaselitam agricolae cuidam ad messorum usum pisces salsos Panticapaeo Theodosiam vexisse. Debit igitur locus in eis poni, qui Panticapaei pisces captos et salsos esse docent. Ut in reliqua Graecia ita Athenis pisces salsi (τάριχος)

¹⁾ cf. Strab. l. VII p. 320, XII p. 545, Plin. n. hist. IX § 50, Tac. ann. XII, 63.

²⁾ cf. Dioclem ap. Athen. III p. 116 E, Arcestr. ibid. p. 117.

³⁾ l. VII p. 303 E.

⁴⁾ cf. Athen. III p. 116 B, I p. 27 E.

⁵⁾ cf. Athen. l. III p. 116 B.

⁶⁾ l. VII p. 311.

⁷⁾ l. VII p. 307.

⁸⁾ cf. Dorionem ap. Athen. l. III p. 118 B.

⁹⁾ sat. IV v. 41 sqq.

¹⁰⁾ l. XI p. 493.

¹¹⁾ l. l. p. 42.

¹²⁾ § 31 sq.

plurimi aestimabantur, quod inde apparet, quod, cum Alexandro regnante Athenis annonae caritas orta esset, Chacrephilus quidam *ταριχοπωλής* eiusque filii eo civitatem Atticam adepti sunt, quod magnam piscium salsorum copiam Athenas apportaverunt.¹⁾

Servos, quos ex Ponto exportatos esse Polybius ait, a Strabone²⁾ dicimus in urbe Tanaide ab indigenis nomadibus Bosporanis veniisse nec paucos ex Scythia servos Athenas partim in hominum privatorum partim in rei publicae usum venisse satis constat. Apud Aristophanem³⁾ Scythaena servae nomen est et Suidas ad hunc locum hanc glossam praebet: *Σκύθαινα ἢ ὑπηρέτις. Ἀριστοφάνης. „ποῦ σθ' ἢ Σκύθαινα“*; Ex publicis autem servis Athenis constabat cohors sagittariorum (*τοξοτῶν*) quae praesidibus ad servandum ordinem praesto erat et a plurimorum patria nomen habebat Scytharum⁴⁾. Non parvam servorum copiam Caucasi incolae Graecis videntur vendidisse. Hos enim, imprimis Achaeos et Heniochos Strabo⁵⁾ narrat parvarum lintrium, quae *καμάραι* dicantur, classes parare eisque usos naves mercatorias aggredi et diripere ac praedam factam in urbium Bosporanarum foris vendere. Praeterea ex Phrygia multi servi videntur venisse⁶⁾.

Pecora, quae ex Ponto exportata esse Polybius refert, mercatores Graecos a nomadibus Scythis emisse satis veri simile est, quamquam recte monuit Preller⁷⁾ de Cappadociae quoque maximeque Gazelonitidis ovibus insignibus⁸⁾ cogitari posse. At hoc commercium Athenienses minus curasse arbitror, cum in Attica ipsa oves praeclarae alerentur lanam optimam praebentes.⁹⁾

Neque cera et mel, quae Pontum Graecis praebuisse Polybius ait et quae pluribus in Ponto locis parta esse scimus¹⁰⁾, in Atticam videntur esse importata; nam Attica ipsa, quippe in qua apum cultus magnopere floreret¹¹⁾, magnam cerae mellisque copiam procreabat.

Lini cannabisque copia in Ponto Strabone teste insignis erat Colchis¹²⁾, cuius incolae inde et fila faciebant ad retia venatoria et piscatoria fabricanda aptissima¹³⁾ et vestes praeclaras texebant, quae in alias terras exportabantur. Harum

¹⁾ cf. locos, quos contulit A. Schaefer de Demosth. eiusq. act. vol. III p. 270, 1.

²⁾ l. XI p. 493.

³⁾ Lysistr., v. 184.

⁴⁾ cf. Poll. VII, 132 et ceteros locos, quos contulerunt Boeckh de oec. civ. Ath. I p. 292, Hermann ant. Gr. vol. I § 123 n. 13.

⁵⁾ l. XI p. 495 sq.

⁶⁾ cf. Hermipp. ap. Athen. l. I p. 27 F.

⁷⁾ l. l. p. 20.

⁸⁾ cf. Strab. l. XII p. 596 extr.

⁹⁾ cf. Athen. II. p. 43 c, V p. 219 a. et ceteros locos, quos contulit Blümner l. l. p. 52 sq.

¹⁰⁾ cf. Paus. II, 31, 1, Aristot. hist. an. V, 22 p. 584 b, Strab. XI p. 498.

¹¹⁾ cf. Paus. I, 32, 1; insigne mel in Hymetto monte gignebatur; cf. Strab. VIII p. 399, X p. 489 extr., Plin. nat. hist. XXI § 57, Athen. I p. 43 C.

¹²⁾ cf. Strab. l. XI p. 498, Herod. l. II c. 105.

¹³⁾ cf. Xenoph. de ven. c. 2. § 4, Poll. l. V c. 26.

I, I.

autem rerum magnam copiam Athenas venisse veri simile est, cum in Attica non coleretur linum et tamen ad naves exornandas multo lino opus esset: quam ob rem linum exportari Atheniensium leges vetabant ¹⁾).

Idem dicendum est de pice et de ligno navibus extruendis apto, quibus rebus item Colchis abundabat ²⁾, Attica egebat ³⁾. Arbores autem ad naves aedificandas idoneas meridiano quoque Ponti littus inde a Sinope usque ad Bithyniam plurimas praebebat ⁴⁾).

Pelles quoque multas mercatores Bosporani Tanaide a nomadibus Scythis emebant ⁵⁾ ac rursus ceteris Graecis vendebant. Quas Athenas quoque venisse oratio, quae dicitur Demosthenis, adversus Phormionem habita ⁶⁾ testatur.

Ex metallis imprimis ferrum apud Chalybes in Ponto inveniebatur, qui populus exceptis paucis, qui in ora maritima habitantes piscaturam exercebant, totus fere ferro ex terra promovendo fundendo cudendoque operam dabat ⁷⁾. Unde magnam ferri copiam in alias terras evectam esse multi scriptores testantur ⁸⁾.

Aurum quoque Colchidis rivi secum ferre dicebantur, quod ab incolis pellibus caperetur ⁹⁾. Atque apud Scythas quoque aurum et aurea ornamenta existisse et nonnulli scriptorum loci ¹⁰⁾ docent et magna ad Bosporum Cimmericum sepulcra, in quibus, cum nostra aetate aperta essent, maxima ornamentorum aureorum copia inventa est ¹¹⁾.

At quamvis magni momenti haec omnia, quae ex Ponto efferebantur, cum ceteris Graecis tum Atheniensibus essent, tamen harum rerum causa Athenienses non videntur gessisse multa illa de regionum Hellespontiicarum ditione bella, de quibus infra dicendum erit, sed unius commercii frumentarii (*τῆς σιτοπικμίας*) causa. Nam cum Atticae solum sterile esset ¹²⁾, fruges eius minime sufficiebant ad magnum civium peregrinorum servorumque Athenis habitantium numerum ¹³⁾ alendum. Ne ad agriculturalium quidem ipsorum usum Atticam satis frumenti praebere legati Atheniensium apud Livium ¹⁴⁾ contendunt. Demosthenes bis isdem fere vere verbis ¹⁵⁾ ulli civitati

¹⁾ cf. Aristoph. Ran. v. 365 et schol. v. 362, Boeckh. l. l. p. 76.

²⁾ cf. Strab. l. XI p. 498.

³⁾ cf. Boeckh. l. l.

⁴⁾ cf. Xen. Anab. VI. 4. 4, Strab. XII. p. 546.

⁵⁾ cf. Strab. XI. p. 493.

⁶⁾ §. 10.

⁷⁾ cf. Strab. l. XII, p. 549, 551. Xen. An. V. 5. Steph. B. s. v. *Χάλυβες*, Blümn. l. l. p. 41.

⁸⁾ cf. Blümnerum l. l.

⁹⁾ cf. Strab. XI. p. 499.

¹⁰⁾ cf. Herod. IV. 5. 7. III. 116.

¹¹⁾ vide Neumann »Die Hellenen im Skythenlande« vol. I. p. 492. sqq.

¹²⁾ cf. Thuc I, 2, Liv. XXXVIII, 6, 2.

¹³⁾ Quingenta fere milia hominum Athenis vixisse diligenti ratione Boeckhius l. l. vol. I² p. 47 sqq. effecit.

¹⁴⁾ l. l.

¹⁵⁾ adv. Lept. § 31, de cor. § 87.

maiore frumenti copia extrinsecus advecta quam Atheniensibus opus esse negat. Quam ob rem lex vetuit quemquam Atheniensium in ullum portum praeter Piraeum frumentum importare ac si quis contra hanc legem fecisset, eum per *φάσιν* accusari iussit ¹⁾. Ne pecuniam quidem naviculario mercatorive mutuo dare, nisi navis in Atheniensium portum reversura esset, cuiquam licuit ²⁾. Quanta autem frumenti copia extrinsecus advecta quotannis opus esset, id scire debebat, quicumque Athenis rebus publicis operam dabat ³⁾. Cuius rei notitia parari potuit ex libellis curatorum anno-nae (*σιτοφυλάκων*), quibus praeceptum erat, ut, quantum quaeque navis frumenti ex quaque regione Athenas ferret, tabulis inscriberent. His nisus Demosthenes ⁴⁾ quamvis magna sit copia frumenti ex Sicilia ⁵⁾, Aegypto ⁶⁾, Cypro ⁷⁾, Euboea ⁸⁾, aliisque locis Athenas vecta, eam, quae ex Ponto Atheniensibus afferatur, omnem ceteram paene aequare testatur. Quotannis enim quadringenta fere milia modium frumenti ex Ponto Athenas adferri ⁹⁾. In Ponto autem frumento maxime abundabat Chersonesus Taurica, quae Graecis simili modo frumentum praebebat ac Maeotis pisces. Illius enim paeninsulae, Strabo inquit ¹⁰⁾, exceptis montibus, quae iuxta oram usque ad Theodosiam pertinent, reliqua pars omnis plana est et optimo solo frumentoque felicissima, ut vel a quolibet aratore scissa terra pro singulis modiis tricenos reddat. Tales autem messes non modo incolarum divitias magnopere augebant, sed etiam multos alliciebant mercatores peregrinos. Imprimis bona ac frugifera erat ora maritima inter Panticapaeum et Theodosiam urbes ¹¹⁾, unde mercatores Athenienses frumentum emere solebant ¹²⁾. Cum autem Panticapaeum caput esset regni Bosporani, Athenienses, quippe quorum summo-pere interesset, ne commercium frumentarium ullo modo impediretur, semper id agebant, ut Bosporanorum regibus amicis uterentur. Ac videntur Spartocidae, qui ibi regnabant, cum Bosporanorum rursus multi mercatores Athenas navigarent ¹³⁾, quam maxime favisse Atheniensium commercio. De qua re cum infra uberius dicendum sit ¹⁴⁾, hic id tantum monere liceat hanc inter Athenienses et regulos Bosporanos amicitiam mansisse, cum Atheniensium non modo in Ponto, sed etiam in fretis inter Pontum et mare Aegaeum sitis auctoritas iam prorsus deleta esset. Paerisades

1) cf. (Dem.) adv. Locr. 56, adv. Phorm. 37, Lyc. in Leocr. 27.

2) cf. or. adv. Locr. l. l.

3) cf. Xen. Mem. III, 6, 13, Aristot. Rhet. I, 4 p. 1360.

4) adv. Lept. § 31.

5) cf. (Dem.) in Dionysod. § 9 et totam adv. Zenothemin orationem.

6) cf. orationem in Dionysodorum habitam.

7) cf. Andoc. de red. § 20 sq.

8) cf. Thuc. I. VII c. 28.

9) cf. Dem. adv. Lept. § 32.

10) l. VII p. 311.

11) cf. Strab. p. 309.

12) cf. Dem. adv. Lept. § 33.

13) cf. Isocr. Trapez. § 5.

14) vide infra c. II § 1 et 20.

I, 1. enim, qui a. 348—310 de Bosporanis regnavit, Alexandro regnante ¹⁾, cum annonae caritas orta esset, eis, qui Athenas frumentum vehere vellent, immunitatem dedit ²⁾. Idem rex et eius gener Satyrus et huius filius Gorgippus ita de Atheniensibus meriti sunt, ut Demosthene auctore eis omnibus Athenis statuæ aureae erigerentur ³⁾. Postea Spartocus IV, qui a. 304—284 regnavit, cum Athenis frumenti inopia esset, populo magnam frumenti copiam donavit ⁴⁾. Inde apparet, quanti momenti Atheniensibus fuerit commercium frumentarium Ponticum. Idem ex aliis testimoniis perspicuum fit. Cum enim naves frumentariae, quae ex Ponto veniebant, ab hostibus capiebantur, statim in Piraeo frumentum pluris venire solebat ⁵⁾. Quin etiam fama vulgata in Ponto quasdam naves frumentarias perisse mercatores Athenienses efficere poterant, ut frumentum pluris venderent ⁶⁾. Tanti igitur momenti cum esset commercium frumentarium Ponticum, Athenienses, ut angusta freta, quae Pontum cum mari Aegaeo coniungunt, sibi parerent, multas expeditiones multaque bella susceperunt.

§ 2. §. 2. Antequam autem ad has res narrandas transeam, cum iam de rebus, quas Pontus Atheniensibus praebeuit, satis dixisse mihi videar, restat, ut exponam, quid, ut illas res domum referre possent, in Pontum attulerint mercatores Athenienses. Ac Polybius quidem ⁷⁾ oleum potissimum et omnia vini genera in Pontum importari dicit, praeterea interdum frumentum. De frumento autem in Pontum advecto in Atheniensium cum illius maris accolis commercio cogitari non posse ex eis, quae modo exposui, satis elucet.

Cetera autem, quae Polybius in Pontum inferri dicit, ab Atheniensibus quoque videntur esse importata. Quamquam enim in Chersoneso Thaurica vitis colebatur ⁸⁾, tamen parvam praebebat messem et hiberno tempore, ne frigore exstingueretur, terra tegenda erat ⁹⁾. Quam ob rem nulla fides haberi potuit mercatori, qui se vinum Panticapaeo Athenas vehere voluisse dixit. Inauditum enim erat vinum ex Ponto in Graeciam ferri. Immo ex Graeciae insulis urbibusque, ut Thaso, Peparetho, Co, Mende vinum in Pontum ducebatur ¹⁰⁾. Ac re vera vinum, quod ille mercator Panticapaei navi imposuerat quodque Coum fuerat, Theodosiam ad operarum rusticarum usum fuerat vehendum ¹¹⁾, atque idem mercator antea eadem navi quingentos fere vini cados

¹⁾ de tempore, quo oratio adv. Phormionem habita sit, cf. A. Schaeferum l. l. vol. III, 2 p. 300.

²⁾ cf. or. adv. Phorm. § 36 sq.

³⁾ cf. Din. in Dem. 43, Boeckh. corp. inscr. Gr. I p. 936.

⁴⁾ cf. corp. inscr. Gr. I n. 107.

⁵⁾ cf. (Dem.) adv. Polycl. § 6.

⁶⁾ cf. Lys. z. τ. σιτοπωλῶν § 14.

⁷⁾ l. IV c. 38.

⁸⁾ Hoc de regionibus ad Bosperum Cimmericum sitis constat ex Strab. VII q. 307, II p. 73, de Chersoneso urbe in orientali Chersonesi Tauricae parte (prope hodiernam Sebastopolim) sita ex inscriptione in corp. inscr. Gr. n. 2097.

⁹⁾ cf. Strab. l. l.

¹⁰⁾ cf. or. adv. Locr. § 31 et 35.

¹¹⁾ cf. ibid. § 32.

Athenis in Pontum vexerat ¹⁾). Neque ad Graecorum tantum usum vinum in Pontum importabatur, sed Bosporani mercatores rursus magnam vini copiam Tanain ferebant ibique barbaris Scythis vendebant ²⁾). Item ex aliis Ponti portibus vina Thasia, Lesbia, Chia terrestribus itineribus usque ad mare Hadriaticum videntur esse perlata ³⁾).

Olea in meridiano quidem Ponti littore circa Sinopam, Amisum, Pharnaciam magno cum fructu colebatur ⁴⁾), sed huius regionis oleum haud dubie minime sufficiebat omnibus Ponti accolis. Quam ob rem maxime credibile est, quod Polybius dicit, oleum in Pontum navibus illatum esse. Huius autem olei magnam copiam verisimile est venisse ex Attica, quippe in qua terra oleae cultus antiquitus magnopere floruerit. Oleum autem in eis mercibus, quae ex Attica in alias terras ferebantur, primum locum tenuisse iam inde apparet, quod Solon omnes quidem ceteras res ex Attica exportari vetuisse, solum autem oleum, ut in alias terras venderent, civibus permisisse dicitur ⁵⁾).

Cum hoc vini et olei commercio artissime cohaeret vasorum commercium. Vasa autem, in quibus vinum et oleum in Pontum ferebatur, haud dubie maximam partem Athenis facta erant. Cum enim Coliadis promunturium Atheniensibus optimam praeberet argillam ⁶⁾), iam antiquis temporibus Athenis maxime floruit ars figulina ⁷⁾ et tanta testarum et vasorum multitudo fingebatur, ut vasa Attica, crateras Coliadis argilla confectas ubique in Graecia videres ⁸⁾). Atque extra Graeciam quoque testas et vasa Attica in regiones longissime remotas exportari Pseudo-Scylax tradit ⁹⁾), et nostra aetate extra Graeciam multis locis vasa reperta sunt, quae, quatenus antiquae quae dicitur ¹⁰⁾ et pulchrae ¹¹⁾ artis essent, omnia fere Athenis venisse ex litterarum formis, inscriptionum dialecto, rebus mythologicis in eis pictis Kramer ¹²⁾ docuit. In Pontum quoque vasa Graeca importata esse Aristoteles ¹³⁾ tradit, et nostro saeculo in coloniis Ponticis, praecipue Panticapaei, multa vasa inventa sunt, quae propter easdem, quas supra significavi, causas figulis Atticis videntur deberi, quorum nunc maxima

¹⁾ cf. ibid. § 19.

²⁾ cf. Strab. XI p. 493.

³⁾ cf. Aristot. mirab. ausc. c. 104 p. 839 b.

⁴⁾ cf. Strab. XII p. 546. II p. 73.

⁵⁾ cf. Plut. v. Sol. c. 24.

⁶⁾ cf. Athen. I p. 28 C, Suid. s. v. *Κολιάδος πορφυρέας* et ceteros locos, quos contulit Blümner l. l. p. 65 sq.

⁷⁾ cf. C. O. Mülleri script. min. vol. II p. 350 sqq, Blümneri l. l., Büchschütz »die Hauptstätten d. Gewerbflusses im klass. Alterth. (Lips. 1869) p. 13 sqq.

⁸⁾ cf. Eratosth. ap. Macrob. Sat. V, 21, 10.

⁹⁾ p. 350 ed. Klausen.

¹⁰⁾ Antiquae quae dicitur artis vasa rubra sunt nigris figuris ornata.

¹¹⁾ Pulchrae artis vasa in nigro fundo rubras praebent figuras.

¹²⁾ über den Stil u. d. Herkunft der bemalten griech. Thongefässe p. 166 sqq.

¹³⁾ mirab. ausc. c. 104 p. 839 b.

I, 2.

pars Petersburgi in museo imperatoris Russorum exstat ¹⁾. In multis autem vasis cum res pictae sint, quae ad regiones Ponticas et Scytharum fabulas spectant, Neumannus ²⁾ Duboisium ³⁾ secutus probare studet Graecos Bosporanos vasa importata imitatos esse. Quod quamquam non improbable est, tamen ipse Neumannus ⁴⁾ exemplum attulit, unde apparet non temere ex rebus in vasis pictis de vasorum origine coniecturam facere licere. Hoc enim vas, quod descriptum est in »bulletin de la société d'archéologie et de numismatique de St. Pétersbourg« a. 1848 p. 7 sqq., quamquam imagines praebet, quae quam maxime ad Scytharum fabulas spectant, tamen nomen artificis incisum fert Atheniensis Xenophanti. Inde apparet figulos Athenienses nonnunquam vasa in Pontum ducenda regionum Ponticarum usui et fabulis accommodasse.

§ 3.

§. 3. His expositis satis apparere existimo, quibus potissimum rebus in commercio Pontico usi sint Athenienses; quae cum multae et variae essent et omnium summi momenti esset frumentum ex Ponto arcessitum, magnus quotannis numerus mercatorum mense Munychione ⁵⁾ (Aprili vel Maio) Noto vento usus ⁶⁾ Athenis in Pontum vectus esse et rursus mense Metagitnione et Boëdromione ⁷⁾ (Septembri) etesiis ventis flantibus ⁸⁾ redisse domum videtur. Quibus mercatoribus cum duo angusta freta, Bosporus Thracius et Hellespontus pernaviganda essent, Atheniensium non modo plurimum intererat, ut regni Bosporani, quo plerique mercatores navigabant, domini ipsis amici essent, sed etiam id semper agebant, ut urbes Graecas ad haec freta sitas et Thraciae reges, quorum potestas saepe usque ad oram maritimam pertinebat, aut sibi foedere amicitiaeque iungerent aut sibi parere cogèrent, et huius rei causa multas expeditiones multaque bella susceperunt. Ex quibus ego praemissis paucis de prioribus expeditionibus iam eas res amplius enarrare mihi proposui, quae ab Atheniensibus in Thracia et in Ponto ab anno a. Chr. CCCLXXVIII usque ad a. CCCXXXVIII i. e. ab Atheniensium principatu maritimo Nausinico archonte renovato usque ad pugnam Chaeronensem Chaeronda archonte factam gestae sunt.

---

¹⁾ cf. die Vasensammlung d. kaiserl. Eremitage zu St. Petersburg 1869. Ampliores vasorum descriptiones exstant apud Dubois de Montpéroux, voyage autour de Caucase (Paris 1839 sqq), maxime vol. V, in »antiquités du Bosph. Cimmérien (Petersb. 1854 sqq.), compte-rendu de I, a commission impériale archéologique a. 1859.

²⁾ de Graecis in Scythia p. 522 sqq.

³⁾ l. l. vol. V p. 181.

⁴⁾ l. l. p. 527 sq.

⁵⁾ Ante Munychionem mercatores non videntur Athenis profecti esse; nam per menses hibernos a Boedromione ad Munychionem, cum navigatio plerumque quiesceret, Athenis diuidicabantur lites mercatoriae; cf. (Dem.) adv. Apat. § 13.

⁶⁾ cf. Polyb. I. IV c. 44.

⁷⁾ cf. (Dem.) adv. Polycl. § 6, 17—19.

⁸⁾ cf. Polyb. I. I.

Caput II.

De rebus ab Atheniensibus in Thracia et in Ponto ab Atheniensium principatu maritimo a. 378 renovato usque ad belli socialis exitum (a. 355) gestis.

§. I. Priori Atheniensium foederi maritimo, quod a. 477 conditum erat, non modo omnes fere urbes ad Hellespontum, Propontidem, Bosporum sitae accesserant, sed in ipsum quoque Pontum Athenienses expeditiones militares susceperant. Pericles, ut urbibus Graecis et dynastis barbaris Atheniensium potentiam monstraret, cum magna classe in Pontum vectus Sinopenses in Timesilao tyranno exigendo adiuverat multisque Atheniensibus Sinopae domus agrosque paraverat¹⁾. Bello Peloponnesiaco Lamachus praetor Heracleam Bithyniae urbem frustra oppugnaverat²⁾. In Chersonesi autem Tauricae ora frugifera Nymphaeum castellum a Panticapaeo ad meridiem situm³⁾ Atheniensibus paruerat⁴⁾ et quotannis talenti tributum solverat⁵⁾. Fortasse cum hac Atheniensium in Chersoneso Taurica possessione cohaeret, quod iam tum Bospori reges Spartocidae Atheniensium commercio summopere favebant. Satyrum enim primum, qui a. 407—393 regnum Bosporanorum tenuit, eiusque patrem, qui inde ab a. 427 regnavit, saepius, cum frumenti inopia esset, ut Atheniensium naves frumento implere possent, ceteros mercatores vacuis navibus domum redire iussisse eosdemque in litibus mercatorum diiudicandis semper Atheniensibus aequos fuisse apud Isocratem⁶⁾ legimus.

Cum autem a. a. Chr. 405 Athenienses ad Aegospotamos a Lysandro Lacedaemonio devicti essent, omnis eorum in Hellesponto Propontide, Bosporo Ponto potestas deleta est. Sesto enim expugnata Lysander Chersonesum Thracicam, cuius magna pars Periclis aetate civibus Atheniensibus adsignata erat⁷⁾, Atheniensium dicioni eripuit⁸⁾, itemque omnes ceterae Atheniensium extra Atticam possessiones perierunt⁹⁾. Eodem fere tempore¹⁰⁾ Gylo Atheniensis Demosthenis oratoris avus maternus Nymphaeum oppidum, quod Athenienses iam tenere non poterant, regibus Bosporanis videtur tradidisse. Propter quam rem prodicionis accusatus et capitis damnatus est,

¹⁾ cf. Plut. v. Pericl. c. 20.

²⁾ cf. Thuc. IV, 75, Iust. XVI, 3.

³⁾ cf. Strab. VII p. 309, Neumann l. l. p. 475 sqq.

⁴⁾ cf. Aesch. in Ctes. § 171.

⁵⁾ cf. Harpocr. s. v. *Νευφαίων*.

⁶⁾ Trapez. § 57.

⁷⁾ cf. Plut. v. Pericl. c. 11.

⁸⁾ cf. F. Schultzii de Chersoneso Thracica dissertationem Berol. a. 1853 editam p. 78 sqq.

⁹⁾ cf. Xen. Mem. II, 8, 1.

¹⁰⁾ cf. Schaefer de Dem. eiusq. act. vol. I p. 237 sq.

II, 1.

sed antequam damnaretur, in exilium iverat¹⁾. Fugit ad reges Bosporanos et ab eis Cepos oppidum in littore Asiano prope Phanagoriam situm²⁾ dono accepit³⁾.

Sed quamquam regibus Bosporanis iam non metuenda erat Atheniensium potentia, tamen Satyrus, qui tunc Bosporanis praeerat, etiam cum Lacedaemonii principatum maritimum tenerent, Atheniensibus videtur favisse⁴⁾.

Byzantiis, qui et seditione interna et bello cum finitimis Thracibus gesto valde afflicti a Lacedaemoniis praetorem petiverant, archonte Athenis Euclide (a 403/2) Clearchus auxilio missus est, qui mox magnis copiis conducticiis collectis Selymbria quoque urbe ad Propontidem inter Byzantium et Perinthum sita potitus et ex duce tyrannus Byzantium factus est. Magistratibus enim Byzantium interfectis cives nobilissimos et ditissimos partim et ipsos interfecit, partim in exilium misit eorumque rem familiarem sibi sumpsit, ut haberet, unde mercennarios aleret, atque ita se gessit, ut Lacedaemonii, cum frustra per legatos ei persuadere conati essent, ut tyrannide se abdicaret, Panthoedam cum copiis contra suum ipsorum ducem mittere cogentur. Qui cum appropinquaret, Clearchus Byzantium iram metuens Selymbriam fugit ibique, cum prope hanc urbem pugna victus esset, obsessus est. Noctu autem fuga ex urbe elapsus in Ioniam ad Cyrum Artaxerxis Mnemonis Persarum regis fratrem venit, quocum postea contra fratrem profectus est⁵⁾ (a. 401). Lacedaemonii autem Byzantium oligarchia instituta⁶⁾ per plures annos hanc urbem tenuerunt.

Bello vero Corinthiaco Atheniensium in Hellesponto auctoritas iterum invaluit. Nam cum Pharnabazus et Conon cum classe Persica Lacedaemonios ad Cnidum vicissent (a 394), plurimae maris Aegaei insulae et Asiae minoris Hellespontique civitates Graecae a Lacedaemoniis defecerunt⁷⁾. Duas autem maximi momenti urbes, Sestum et Abydum, Dercyllidas harmosta Lacedaemoniis servavit et contra Pharnabazi terrestrem et Cononis maritimum impetum prospere defendit⁸⁾. Deinde Conon Persarum pecunia usus Atheniensibus et muros et classem restituit et effecit, ut illi de recuperando principatu maritimo cogitare inciperent⁹⁾.

His rebus gestis Athenienses a. 391 Thrasybulum Striensem Rhodiis opem ferre iusserunt. At is cum XXXX navibus in Hellespontum vectus, dum circa Chersonesum moratur Medocum vel Amadocum¹⁰⁾ Odrysarum regem et Seuthem,

¹⁾ cf. Aesch. in Ctes. 171.

²⁾ cf. Strab. XI p. 498.

³⁾ cf. Aesch. l. l. § 172.

⁴⁾ cf. Lys. pro Mantith. § 4, Grote hist. Gr. vol. XI p. 364 n. (editionis, quae prodit Novi Eboraci a 1859).

⁵⁾ cf. Diod. XIV. 12.

⁶⁾ cf. Xen. Hell. IV, 8, 27.

⁷⁾ cf. Diod. l. l. c. 84, Xen. l. l. § 1 sqq, Dem. adv. Lept. § 68.

⁸⁾ cf. Xenoph. l. l. § 3 sqq.

⁹⁾ cf. Xen. l. l. § 12, Demosth. l. l.

¹⁰⁾ cf. Rehdantzi vit. Iph., Chabr. Timoth. p. 328.

qui Thraciae orae maritimae praeerat, inter se conciliavit et utrumque Atheniensibus amicum reddidit ¹⁾. Deinde Byzantium profectus ab Archebio et Heraclide Byzantiis in urbem receptus est ibique populo imperium tradidit et effecit, ut Byzantii libenter multos Athenienses in urbe versari paterentur. Decumam quoque a naviculariis per Bosporum Thracium navigantibus solvendam locavit ²⁾, quam iam bello Peloponnesiaco a. 410 Alcibiade duce Chrysopoli oppido prope Chalcedonem sito potiti Athenienses perceperant ³⁾. Chalcedonios quoque Thrasybulus in Atheniensium amicitiam recepit ⁴⁾.

Eodem tempore haud scio an Athenienses cum Leucone Bosporanorum rege foedus inierint, cuius Demosthenes in oratione adversus Leptinem habita ⁵⁾ mentionem facit. Leuco, qui a. 393 Satyro patri in regno successerat et ad a. 353 regnavit ⁶⁾, Theodosia urbe regno adiecta hunc quoque portum Panticapaeensi non peiorem mercatoribus Atheniensibus aperuit ⁷⁾ et, cum a ceteris mercatoribus tricesimam exigeret ⁸⁾, Atheniensibus huius vectigalis immunitatem dedit ⁹⁾. Ab altera parte Athenienses Leuconi eiusque filiis immunitatem (haud dubie inprimis decumae Chrysopolitanae) et civitatem Atticam tribuerunt ¹⁰⁾. Hoc foedus tribus columnis lapideis inscriptum est, quarum una in Piraeo, altera Hieri ad Ponti Euxini ostium, tertia Panticapaei posita est ¹¹⁾.

Rebus a Thrasybulo in fretis Thracicis gestis sollicitati Lacedaemonii in Dercyllidae locum Anaxibium harmostam Abydum miserunt ¹²⁾, contra quem Athenienses, cum Thrasybulus interim mortuus esset ¹³⁾, misere Iphicratem ¹⁴⁾. Qui et Seuthem Thracem regno expulsum restituit ¹⁵⁾ et Anaxibium ab expeditione Antandrum facta Abydum redeuntem ex insidiis oppressit ipsumque cum magno militum numero occidit ¹⁶⁾. Nicolochus autem, qui paulo post a Lacedaemoniis Abydum missus est, ab Atheniensium praetoribus ex Chersoneso Abydum adgressis obsidione cinctus est ¹⁷⁾.

Mox vero, quamcunque auctoritatem Athenienses in Hellesponto adepti

¹⁾ cf. Diod. XIV, 94, Xen. Hell. IV, 8, 25 sq.

²⁾ cf. Xen. l. l. § 27, Dem. adv. Lept. § 60.

³⁾ cf. Xen. l. l. I, 1, 22, Diod. XIII, 64, Theop. Hell. I ap. Steph. Byz. s. v. *Χρυσόπολις*, Polyb. IV, 44, 4.

⁴⁾ cf. Xen. Hell. IV, 8, 28.

⁵⁾ § 29 sqq.

⁶⁾ cf. Diod. XIV, 93, XVI, 31.

⁷⁾ cf. Dem. l. l. § 33.

⁸⁾ cf. ibid. § 32.

⁹⁾ cf. ibid. § 31.

¹⁰⁾ cf. ibid. § 29 sq.

¹¹⁾ cf. ibid. § 36.

¹²⁾ cf. Xen. Hell. IV, 8, 31 sqq.

¹³⁾ cf. Xen. l. l. § 30.

¹⁴⁾ cf. ibid. § 34.

¹⁵⁾ cf. Nep. v. Iphier. c. 2.

¹⁶⁾ cf. Xen. Hell. IV, 8, 35 sqq.

¹⁷⁾ cf. Xen. l. l. V, 1, 6 sq.

II, 1.

erant, omnis fere concidit, cum pax Antalcidea a. 387 ab Artaxerxe Persarum rege praecepta omnes extra Asiam Graecorum civitates (nam Asianas rex sibi sumpsit) liberarum esse iuberet exceptis tribus insulis in mari Thracio sitis Lemno, Imbro, Scyro, quae Atheniensibus, quorum ab antiquis temporibus fuerant, relictas sunt¹⁾. Aegre quidem Athenienses tulerunt, quod Chersonesus, ubi antea multos agros possederant et ubi eis multae pecuniae debebantur, eis non est concessa; sed cum eam vi sibi vindicare non valerent, in insularum possessione acquiescere coacti sunt²⁾.

Quamvis autem anxie Lacedaemonii iam caverent, ne quae civitas cum alia societatem iniret, tamen Byzantios cum Atheniensibus foedus sustinuisse Isocrates ait³⁾ et Byzantii diu penes populum imperium mansisse Theopompus⁴⁾ testatur. At recte Busoltius⁵⁾ probavit nondum tum Athenis Byzantium, Chiorum, Mytilenaeorum aliorumque legatos in concilio consedisisse et talem inter has civitates et Athenienses societatem exstitisse, qualis Nausinico archonte constituta esset⁶⁾.

§ 2.

§ 2. Cum vero Lacedaemonii Thebis eiectione⁷⁾, multae Graecorum civitates maritimae ad Athenienses inclinaverunt et cum eis intimo foedere coniunctae sunt. Hoc foedus Nausinico archonte (a 378⁸⁾) cum Atheniensibus iniere Chii, Tenedii, Mytilenaei, Methymnaei, Rhodii, Poessii ex Ceo insula, Byzantii, Perinthii⁹⁾, ut Lacedaemonii sinerent Graecos liberos et suis legibus usos quietem agere terram suam tuto possidentes¹⁰⁾. Decreti, quo inter Byzantios et Athenienses foedus constitutum esset, fragmentum invenisse sibi visus est Koehler¹¹⁾: sed ea pars decreti, qua tempus et foederis condiciones continebantur, periit. Quam ob rem nos hic eas tantum condiciones enumerare possumus, quae ad omnes socios spectant. Statutum igitur est, ut, si quis cui sociorum bellum inferret, omnes socii cum Atheniensibus ei, cui bellum

¹⁾ cf. Xen. l. l. § 31.

²⁾ cf. Andoc. de pace § 15.

³⁾ cf. Isocr. Plat. § 28, contra cuius certum testimonium Xenophontis verba (Hell. V, 3, 27) ἡ ἀθηναίων δὲ ἰσχυροῦσθαι non videntur valere ad improbandam Grotii (l. l. vol. X. p. 111) et Schaeferi (l. l. vol. I p. 23 sqq) sententiam, Byzantios etiam post pacem Antalcideam cum Atheniensibus foedus sustinuisse.

⁴⁾ fr. 65 ap. Athen. XII p. 526.

⁵⁾ in dissertatione, quae inscribitur »der zweite athenische Bund« in ann. philol. suppl. VII p. 677.

⁶⁾ Busolt l. l. ante Nausinicum archontem inter Athenienses et Byzantios exstitisse dicit »Bündnis«, postea »Bundesgenossenschaft.«

⁷⁾ cf. Diod. XV, 28, cuius narratio cum optime congruat cum inscriptione, quae de hoc foedere nos edocet (de qua infra § 3 dicetur), eam iure Busolt l. l. p. 679 sqq. praefert Plutarchi (Pelop. 15) et Xenophontis (Hell. V, 4, 34) narrationi, secundum quam foedus tum demum factum esse videtur, cum Sphodrias Piraeo potiri conatus esset.

⁸⁾ Diod. l. l. haec Callicae archontis anno (377/6) tribuit; sed hanc temporis rationem falsam esse Aristotelis plebiscitum, de quo § 3 dicetur, docet.

⁹⁾ Hi sub Aristotelis plebiscito in sociorum indice ex temporum ordine confecto ante Thebanos leguntur, quos et ipsos iam ante Aristotelis rogationem mense Februarii vel Martii a. 377 a populo probatam Atheniensium socios fuisse ipsum Aristotelis plebiscitum (l. 24) probat.

¹⁰⁾ cf. Aristot. plebisc. l. 13 sqq.

¹¹⁾ quod edidit Hermae vol. V p. 10 sq.

inferretur, auxilium ferrent ¹⁾. Principatus in societate Atheniensibus concessus est, ita tamen, ut omnes sociorum civitates liberae essent et suis legibus uterentur ²⁾. Omnes autem sociorum civitates tam parvae quam magnae Athenas legatos miserunt, ex quibus constabat sociorum concilium ³⁾ (συνέδριον), quod perpetuo ⁴⁾ Athenis videtur fuisse et in quo unum quaeque civitas habebat suffragium ⁵⁾. Consuluit autem hoc concilium communibus sociorum rebus et eius auctoritas (δύγμα) Atheniensium de his rebus plebiscita (ψηφίσματα) antecedere debuit ⁶⁾. Ad communem autem sociorum classem maiores quidem civitates, in quibus haud dubie Byzantii et Perinthii numerandi sunt, naves mittebant, omnes ⁷⁾ pecuniam conferebant, cui Callistratus nomen dedit (συντάξεως ⁸⁾), quamque praetores Atheniensium plerumque a sociis exigebant ⁹⁾.

§ 3. Hae foederis condiciones quamquam satis aequae erant, tamen ple- § 3.
raeque Graecorum civitates Atheniensibus propter res antea ab eis gestas ita diffidebant, ut ad augendum sociorum numerum condicionibus sociis utilioribus et tutioribus opus esset. Quam ob rem septima eiusdem anni, quo foedus ictum erat, prytania (i. e. a. 377 mense Februario vel Martio) ex auctoritate concilii sociorum populus Atheniensium legem ab Aristotele Marathonio rogatam probavit, quae in columna lapidea scripta a. 1851 et 1852 Athenis reperta et ab Eustratiade in ἐπιγραφῶν ἀνεκδότων ἀνακαλυφθεισῶν καὶ ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συλλέγου fasciculis I et II edita est. Eandem inscriptionem post alios addito sociorum indicis commentario edidit Arnoldus Schaefer in commentatione de sociis Atheniensium Chabriae et Timothei aetate (Grimae a 1856).

Athenienses, cum Sphodrias Lacedaemonius, qui Piraeum oppugnaverat, propter hanc rem in iudicium vocatus adiuvantibus regibus culpae absolutus esset, Lacedaemonios pacem solvisse rati bellum decreverunt et magnum exercitum magnamque classem exornare statuerunt, quibus Timotheum, Chabriam, Callistratum praefecerunt. Quibus factis ¹⁰⁾ Aristotele Marathonio rogante populus decrevit, ut, si quis Graecorum aut barbarorum sive terram continentem sive insulas incolentium, quicumque non essent regi Persarum subiecti, socius fieri vellet Atheniensium eorumque

¹⁾ cf. Aristot. plebisc. l. 46 sqq.

²⁾ cf. Diod. XV, 28, Isocr. de pace 30, Paneg. 20, Bekk. Anecd. vol. I p. 302, corp. inscr. Gr. I p. 897. De αἰτορούτας in talibus foederibus notione cf. Busolt l. l. p. 658.

³⁾ cf. Diod. l. l., Bekk. Anecd. l. l.

⁴⁾ Aliter censet Grote l. l. vol. X p. 105; at vide argumenta, quae protulerunt Rehdantz l. l. pag. 55, Schaefer vol. I p. 26, 2, Busolt l. l. p. 692.

⁵⁾ cf. Diod. l. l., Plut. de glor. Athen. 8 p. 350.

⁶⁾ cf. Schaeferi vol. I p. 26, 3.

⁷⁾ Plurimi minores tantum civitates ἀντιάζειν numerasse putant, sed hanc sententiam refutavit et maiores civitates et naves et ἀντιάζειν praebuisse ostendit Busolt l. l. p. 703 sqq.

⁸⁾ cf. Theop. ap. Harpocr. s. v., Plut. v. Sol. c. 15.

⁹⁾ cf. Plut. Phoc. 7, Apollod. [Dem.] adv. Timoth. 49, Isocr. de permut. 113, Aesch. de f. leg. 71.

¹⁰⁾ cf. Diod. XV. 29,

II, 3.

sociorum, ei societatem inire liceret et libertate et suis legibus et, quacunquē vellet, rei publicae forma utenti nec praesidio ($\varphi\epsilon\sigma\upsilon\zeta\tilde{\alpha}$ ¹⁾ nec praefecto in urbem recepto nec tributo ($\varphi\acute{\omicron}\zeta\omega$ ²⁾ numerato. Quo autem magis sibi fiderent civitates, Athenienses, quidquid aut privatus aut res publica in finibus eorum, qui societatem inirent, possideret, pristinis dominis restituenda esse censuerunt³⁾ et decreverunt, ne cui Atheniensium post Nausinicum archontem liceret aut privatim aut publice in finibus sociorum aut domum aut fundum emere aut pignori sumere aut aliter occupare, et, si quis fecisset, eum cuilibet sociorum liceret indicare sociorum concilio; hoc autem fundo vendito praemii dimidium ei daret, qui rem indicasset, dimidium communi sociorum thesauro adiceret⁴⁾. Praeterea Athenienses decreverunt, ut, si cui urbium, quae societatem inirent, Athenis columnae essent plebiscita damnosa continentes, senatui, quicumque magistratu fungeretur, potestas esset eas tollendi⁵⁾.

§ 4.

§ 4. Cum hae aequiores condiciones ab Atheniensibus oblatae essent, mox auctus est sociorum numerus. Ordinem, quo singulae civitates in societatem receptae sint, ex sociorum indice, qui Aristotelis plebiscito adiunctus est, discimus. Nam Aristotelis lege id quoque statutum erat, ut et earum, quae iam societatem inissent, et earum, quae postea inirent, civitatum nomina plebisciti columnae inscri-

¹⁾ Si cui civitati propter belli periculum praesidium imponi necesse erat, hoc praesidium non $\varphi\sigma\sigma\upsilon\rho\acute{\alpha}$, sed $\varphi\upsilon\lambda\alpha\zeta\eta$ vocabatur; cf. Plut. v. Sol. c. 15 et inscriptionem apud Rangabé antiq. Hellen. n. 393.

²⁾ Ut prius Atheniensium foedus ex principatu, quem de liberis civitatibus tenerant Athenienses, paulatim in dominationem mutatum erat, ita $\varphi\acute{\omicron}\zeta\omega$, quod nomen initio pecuniam significaverat, quam liberae civitates in communem sociorum usum solverant (cf. Thuc. I, 96 sq. V, 18) notionem adeptus erat tributi, quod subiectae civitates Atheniensium aerario solvebant (cf. Busolt l. l. p. 653 sqq.) Quam ob rem cum $\varphi\acute{\omicron}\zeta\omega$ nomen apud Graecos odiosum esset, Callistratus, qui, cum alterum foedus conderetur, in Atheniensium republica plurimum valuit, pecuniae, quam novos socios in communem usum conferre necesse erat, nomen invenit $\sigma\upsilon\upsilon\tau\iota\prime\zeta\epsilon\iota\omega\varsigma$; cf. Theop. ap. Harpocr. s. v., Plut. v. Sol. c. 15.

³⁾ cf. praeter Aristotelis plebiscitum Isocr. Plat. 44, Diod. XV, 29. Sub finem belli Peloponnesiaci Atheniensibus omnes extra Atticam possessiones ereptae erant (cf. Xen. Mem. II, 8, 1), et quamquam Diod. XV, 23 de novis Atheniensium $\zeta\eta\eta\sigma\upsilon\upsilon\gamma\iota\omega\varsigma$ loquitur, tamen de nullis Atheniensium possessionibus hac aetate traditur nisi de Lemno, Imbro, Scyro, quae eis pace Antalcidea concessae sunt. Cum autem de his insulis in novam societatem recipiendis cogitari nequeat, et cum cives Athenienses ut metoecos in alienis terris agros et praedia sibi parare potuisse non putent, Grote vol. X p. 103 sq. et Schaefer de Dem. eiusq. act. vol. I p. 30, 3 in Aristotelis lege de eis urbibus territoriisque sermonem esse censent, quae ante infelicem belli Peloponnesiaci exitum in Atheniensium potestate fuerant, quaeque, quamquam non habuere, tamen iure sua esse Athenienses etiam multo post contenderunt (cf. Andoc. de pace 15). — At recte contra hanc sententiam monuit Busolt l. l. p. 687 plebisciti verba ea esse, quasi Athenienses possessionibus cessissent, quas re vera a. 377 tenuissent. Praeterea ex Xen. Hell. V, 2, 18 apparere in societatibus nonnunquam alius civitatis civibus in alius finibus agros possidere licuisse. Idem, quod ad publicas Atheniensium in sociorum agris possessiones attinet, Chrysopolim a. 391 ab Atheniensibus occupatam a. 377 Byzantiis traditam esse putat. Quam coniecturam, quam ille nullo fere argumento probavit, ego Ephori testimonio, quod Busoltium fugit, probare excursu I huic capiti addito conabor.

⁴⁾ cf. Aristot. plebisc., Diod. l. l., Isocr. de pace § 92.

⁵⁾ Hac legis parte mihi potissimum ea plebiscita contineri videntur, quibus agri in finibus sociorum siti civibus Atheniensibus adsignati erant.

berentur. De tempore autem, quo quaeque civitas foederi accesserit, disputavit A. Schaefer in commentatione, quam supra laudavi. Nobis hic de eis tantum urbibus dicendum erit, quae in Thraciae ora sitae sunt. E quibus post Byzantium et Perinthum prima Maronea foedus cum Atheniensibus videtur inisse, quam aestate a. 377 a Chabria, cum Peparethum et Sciathum insulas Atheniensibus conciliasset¹⁾, ab his insulis in Thraciam vecto Atheniensium societati iunctam esse ex ordine nominum in inscriptione, ubi Peparethios et Sciathios sequuntur Maronitae, Schaefer²⁾ probavit.

Deinde Charisandro archonte (a 376/5) Chabrias, cum mensis Boëdromionis die XVI Lacedaemonios ad Naxum vicisset³⁾, iterum in Thraciam venit. Triballi enim, qui ab Illyriis ad orientem, a Dardanis ad septentrionem ad Istrum fluvium incolebant, victus inopia coacti exercitu plus XXX milium hominum Thraciae partes meridianas invaserunt et Abderitarum terram vastaverunt. Cum autem multa praeda facta solutis ordinibus se reciperent, Abderitae omnibus copiis eos a tergo aggressi plus duo milia hominum interfecerunt. Quam cladem ulturi barbari Chaete duce⁴⁾ reversi Abderitas a Thracibus sociis in media pugna desertos devicere⁵⁾. Iam obsidio urbi imminebat, cum Chabrias cum Atheniensium copiis advenit et barbaris e terra eiectis et praesidio urbi imposito Abderitas periculo liberavit⁶⁾. Falso Diodorus Chabriam tum dolo necatum esse refert, quippe qui ipse infra⁷⁾ Chabriam a 357 ad Chium in pugna navali cecidisse narret. Ad hanc Chabrae expeditionem Thracicam pertinere videtur, quod scholiasta Aristidis rhetoris⁸⁾ Chabriam Abderitas et Maronitas, qui Triballos contra Abderitas adiuvisent, inter se conciliasse dicit, quamquam non multae auctoritatis illa testimonia esse Rehdantzius⁹⁾ docuit. Abderitas tum in Atheniensium societatem receptos esse cum summa veritatis specie Schaefer¹⁰⁾ coniecit. Ex ceteris autem urbibus et insulis ad Thraciae oram sitis Chabrias tum Atheniensium foederi iunxisse Schaefero¹¹⁾ videtur Thasum, Chalcidem ad Athonem montem sitam, Aenum, Samothracen, Dicaeam prope Abderam sitam; hae enim in sociorum indice

¹⁾ cf. Diod. l. XV c. 30.

²⁾ comm. de soc. Ath. p. 9 sq.

³⁾ de hac pugna cf. Grote l. l. p. 129 sq., Schaefer de Dem. eiusq. act. vol. I p. 36 sqq. Haec pugna Pontici commercii causa commissa est. Nam cum naves frumentariae Atheniensium ex Ponto venientes propter Lacedaemoniorum classem ultra Geraestum progredi non possent, Chabrias, ut eis in Piraeum cursum aperiret, ad Naxum pugnavit; cf. Xen. Hell. V. 4, 61.

⁴⁾ cf. schol. Aristid. Panath. p. 172, 7.

⁵⁾ cf. Diod. XV, 36, Aen. Tact. 15,5.

⁶⁾ cf. Diod. l. l.

⁷⁾ l. XVI c. 7.

⁸⁾ l. l. et ad. p. 173, 16.

⁹⁾ v. Iph., Chabr., Timoth. p. 63.

¹⁰⁾ comm. de soc. Ath. p. 14.

¹¹⁾ l. l. p. 14 sqq.

II. 4. ante eos socios enumerantur, quos eodem Charisandri archontis anno in mari Ionico Atheniensibus paravit Timotheus¹⁾.

In eadem expeditione Chabriam ceteras civitates Thracias, quae in sociorum indice leguntur, Elaeuntem in extrema Chersonesi parte, Selymbriam ad Propontidem, Dium ad Athonem montem, Neapolim in Thraciae ora contra Thasum sitam Atheniensium societati iunxisse Busoltius²⁾ probare conatus est. Argumentis utitur his: Omnes hae civitates Thraciae et multae maris Aegaei insulae in sociorum indice ante Zacynthiorum plebem Nelli habitantem enumerantur. Constat autem Timotheum Socrate archonte (a. 374), cum inter Athenienses et Lacedaemonios pax esset, exsules Zacynthios contra patriam urbem adiuvisse eisque parvum quoddam castellum in insulae ora situm expugnasse, et hanc rem cum aliis effecisse, ut vere a. 373 bellum inter Lacedaemonios et Athenienses renovaretur³⁾. Videntur igitur urbes Thraciae, quas supra nominavi, inter annos 376 et 374 in Atheniensium societatem receptae esse. Iam Busoltius vestigium exstare putat, quod doceat Chabriam a. 375 Samothrace per medium mare Aegaeum domum esse revectum. Frontinus enim⁴⁾ Samios Chabriae portum clausisse tradit. Cum autem Samios hoc tempore Atheniensium inimicos fuisse constet⁵⁾ neque Chabriam aut antea aut postea cum classe Samum venisse sciamus, Busoltius Chabriam a. 375 Samum oppugnasse putat. Ad quam sententiam probandam accedere ait, quod in sociorum indice post Samothraces et civitates inter Samothracen et Samum sitae legantur, Elaeus, Antissa, Eresus, et civitates inter Samum et Athenas sitae, Amorgus, Sicinus, Siphnus, Tenus, Andrus, Ceus. Hanc Busoltii argumentationem ego probare nequeo. Nam ex civitatum sociarum nominibus de longioris Chabriae expeditionis itinere coniecturam facere propterea non licet, quod in nominibus, qualia in sociorum indice leguntur, nullus inest ordo geographicus. Post Samothraces enim leguntur Dicaeopolitae prope Abderam habitantes, deinde interiectis eis sociis, quos in mari Ionico a. 376/5 Atheniensibus paravit Timotheus, sequuntur Andrus et Tenus insulae ab Euboea inter meridiem et orientem sitae, Hestiaea in septentrionali Euboeae parte, Myconus a Teno inter meridiem et orientem sita, Antissa et Eresus Lesbi civitates, Astraeaesii civitas nobis ignota, tres Cei insulae urbes prope Sunium promunturium sitae, Elaeus in Chersoneso, Amorgus a Naxo inter orientem et meridiem sita, Selymbria ad Propontidem, Siphnus a Paro ad orientem, Sicinus a Naxo inter meridiem et occidentem, Dium et Neapolis in Thracia. Hic civitatum ordo mihi talis videtur, ut cogitari nequeat eas hoc ordine

1) cf. Diod. I. XV c. 36.

2) I. I. p. 761 sqq. contra Schaeferum disputans, de cuius sententia infra dicam.

3) cf. Xen. Hell. VI. 2, 2 sq. Diod. XV, 45 sq. Schaeferi comm. p. 18 sq.

4) Strateg. I, 4, 14.

5) Anno demum 365 Timotheus hanc insulam Atheniensibus recuperavit; vide infra § 9.

ab eodem viro Atheniensium societati conciliatas esse. Cum igitur nullo modo probari posse mihi videatur Elaeuntem Selymbriam, Dium Neapolim a Chabria a. 375 Atheniensibus esse conciliatas, tamen multo minus adsentiri possum Schaefero, qui has urbes a. 373 a Timotheo cum Atheniensibus foedere coniunctas esse existimat¹⁾. Nam inde, quod post omnes has civitates in sociorum indice legitur Zacynthiorum plebs, recte Busoltius effecit Elaeuntem Selymbriam, Dium Neapolim ante aestatem a. 374 in Atheniensium societatem esse receptas. A quo autem duce haec urbes Atheniensibus conciliatae sint, nescimus.

§ 5. Archonte Socratide mense Munychione²⁾ (Aprili a. 373) Timotheus cum § 5. LX navibus ab Atheniensibus Corcyram missus est³⁾. Iniussu autem populi eum in Thraciam vectum multas urbes ad societatem provocasse et XXX naves classi suae adiunxisse Diodorus narrat⁴⁾. Cum autem populus aegre ferret, quod Corcyraeis non tulisset auxilium, ei primum quidem imperium abrogatum esse, postea vero cum Athenas venisset multos secum agens legatos civitatum, quae societatem inire vellent, omnibus rebus ad bellum optime instructis, populum consilii poenituisse et Timotheo imperium esse redditum. Quamquam Schaeferum⁵⁾ non fugit Diodorum hic multa falsissime narrasse, tamen Schaefer Timotheum re vera a. 373 in Thraciam expeditionem fecisse et Atheniensibus Elaeusios Selymbrianos, Dienses Neapolitas conciliasse putat. At falso eum has civitates tum demum cum Atheniensibus foedus inisse existimare supra docuimus. Busoltius autem⁶⁾ demonstrare conatur Timotheum hoc anno omnino non navigasse in Thraciam. Primum enim Xenophontem⁷⁾ dicere Timotheum accusatum esse, quod per insulas Cyclades circumvehens (*ἐπὶ νήσων πλεῦσας*⁸⁾) in classe instruenda tempus tereret. Ex oratione autem ab Apollodoro adversus Timotheum habita⁹⁾ apparere Timotheo insularum Cycladum tributa exigenda mandata esse, cum autem ille pecunias conquisitas male administrasset, classem male esse exornatam. Tali vero classe Timotheum eas res gessisse, quas Diodorus ei adscribat, veri dissimillimum esse. Quae autem de legatis Timotheum comitantibus, de classe eius optime instructa, de lite ab eo feliciter vitata Diodorus narret, ea sibi spectare videri ad Timothei post exsules Zacynthios in pace a. 374 in patriam insulam reductos redditum. — At quamvis hac argumentatione ceteri Diodori errores

¹⁾ l. l. p. 18. Consentit cum Schaefero E. Curtius hist. Gr. vol. III p. 291 sq. Amplius de Schaeferi coniectura infra dicitur § 5.

²⁾ cf. Apollod. adv. Timoth. 6.

³⁾ cf. Diod. XV, 47.

⁴⁾ l. l.

⁵⁾ comm. p. 15 sqq.

⁶⁾ l. l. p. 671 sqq.

⁷⁾ Hell. VI. 2. 12.

⁸⁾ Hac formula Cyclades insulas significari docuit L. Dindorf ad Xen. Hell. IV. 8. 7.

⁹⁾ § 6 sqq.

II, 5. explicantur, tamen intellegere non possum, quomodo ex itinere per Cyclades insulas ad pecunias classiaras conquirendas facto et felici ex insula Zacyntho reditu fingere potuerit felicem ab expeditione Thracica reditum. Quam ob rem mihi probabilis videtur Timotheum in pecuniis classariis conquirendis non modo per Cyclades insulas circumvectum esse, sed etiam in Thraciam venisse. De civitatibus autem Atheniensium foederi adiunctis cogitari nequit. Quod Xenophon iter in Thraciam factum omisit et Timotheum per insulas tantum circumvectum esse dicit, id facile explicari potest, cum Busoltius ipse concedat Xenophontem saepe summi momenti expeditiones maritimas, quod cum Lacedaemoniorum rebus minus cohaerent, silentio praeterisse. Multo magis mihi iter ad pecunias classiaras conquirendas in Thraciam factum videtur omittere potuisse, quamquam Timothei classis contra Lacedaemonios instructa erat. Satis ei fuit significasse, in qua re tempus consumpsisset Timotheus, neque eius interesse potuit omnia loca, per quae Timotheus circumvectus esset, enumerare. Item facile explicari potest Isocratis ¹⁾ et Dinarchi ²⁾ de hoc Timothei itinere Thracico silentium, si hoc iter ad pecunias tantum exigendas factum esse neque Timotheum in eo aut magnas victorias reportasse aut multas urbes cepisse statuimus.

§ 6. Civitatum, quae post Zacynthiorum plebem in Atheniensium societatem receptae sunt, nomina in sociorum indice deleta sunt. In eis Proconnesios fuisse ex oratione ab Apollodoro adversus Polyclem habita ³⁾ scimus. Qui quando cum Atheniensibus foedus inierint, ignoramus; hoc tantum constat ante Molonem archontem (a. 362) id factum esse.

§ 7. Quamquam autem iam complures Thraciae urbes cum Atheniensibus foedere iunctae erant, tamen in Chersoneso, quae per longum temporis spatium tota eis paruerat quamque sibi post pugnam ad Aegospotamos commissam ereptam esse gravissime tulerant ⁴⁾, una Elaesus urbs in extrema paeninsulae parte sita anno fere 375 in Atheniensium societatem recepta erat ⁵⁾, omnes ceterae urbes ab eis alienae manserant. Sestum munitissimam Chersonesi urbem ⁶⁾ et multas alias urbes ad Hellespontum sitas Ariobarzanes Phrygiae satrapa subiecerat ⁷⁾. Anno demum 365 Timotheus Atheniensium praetor Sesto et Crithote urbibus potitus bellum movit, quo per multos annos variis vicibus gesto Athenienses tandem a. 357 maximam Chersonesi partem recuperaverunt.

¹⁾ de permut. § 108 sqq.

²⁾ in Philocl. § 17, in Demosth. § 14.

³⁾ § 5.

⁴⁾ cf. Andoc. de pace § 15.

⁵⁾ vide supra § 4.

⁶⁾ cf. Strab. XIII p. 591.

⁷⁾ cf. Dem. in Aristocr. 141 sqq. [Xenoph.] Ages. 2, 26.

§ 8. Nostra huius belli notitia, cum rerum scriptores de eo tantum non ta- II, 8.
ceant, omnis fere ex oratorum scriptis percipitur maximeque ex duabus orationibus
Demosthenis nomine inscriptis. Quarum altera ab Apollodoro Pasionis argentarii
filio contra Polyclem non multo post annum 360 habita est ¹⁾. Apollodorus enim
a. 362 trierarchus in Hellespontum profectus erat, et cum Polycles, qui ei a. 361 suc-
cessor designatus erat, et sero ad classem venisset et, cum tandem venisset, navem
suscipere noluisset, itaque Apollodoro magni sumptus auctor fuisset, Apollodorus eum
post reditum reum fecit et damni compensationem postulavit. Oratio, quam in hac
causa habuit, inscribitur *πρὸς Πολυκλέα περὶ τοῦ ἐπιτετραρχήματος* et in codicibus De-
mostheni tribuitur; recentiores autem viri docti plurimi eam non a Demosthene, sed
ab ipso Apollodoro scriptam esse putant ²⁾. Haec oratio propterea maximi aesti-
manda est, quod omnibus rebus, quae in ea narrantur, Apollodorus ipse interfuit et
non modo res perspicue narrat, sed etiam tempora, quibus quaeque gestae sint, accu-
rate definit. Hoc unum dolendum est, quod res gestae, quae in oratione Polyclea
narrantur, XVII tantum mensium spatio (inde a mense Septembri a. 362 usque ad
Februarium a. 360 ³⁾) comprehenduntur.

Totum autem belli cursum ex oratione Aristocratea cognoscimus, quam a. 352
Demosthenes ad Euthyctis cuiusdam usum contra legem ab Aristocrate in Charidemi
Oritae, qui in hoc bello multis damnis Athenienses affecerat, favorem rogatam com-
posuit ⁴⁾. In qua oratione quamquam res non descriptis temporibus tradi dolendum
est, tamen ea, quae narrantur, non minore fide digna sunt, quam quae ex oratione
Polyclea cognoscimus, nam et Euthyctes, qui hanc orationem habuit, et Demosthenes,
qui eam scripsit, a. 359 cum Cephisodoto imperatore in Hellespontum trierarchi vecti
erant et nonnullis rebus, quas narrant, ipsi interfuerant ⁵⁾. Augetur autem fides eo,
quod, quamquam utrumque post reditum in Cephisodoti accusatoribus fuisse et, ut
magna ei multa imponeretur, effecisse scimus, tamen in hac oratione de rebus ab eo
male gestis modestissime loquuntur ⁶⁾. — Cum his duabus orationibus ceterorum scrip-
torum testimonia conferens iam belli originem et cursum narrabo.

§ 9. Ariobarzanes Phrygiae satrapa, cui a Philisco Abydeno maximam Cher- § 9.
sonesi partem subiectam esse supra diximus, anno fere 367 a. Chr. ⁷⁾ a Persarum

¹⁾ cf. Schaeferi de Dem. eiusq. act. vol. III. 2. p. 147 sqq.

²⁾ cf. Schaeferum l. l. p. 184 sqq., Siggium in ann. philol. suppl. VI p. 397 sqq.

³⁾ cf. or. adv. Polycl. § 1 et 4.

⁴⁾ vide infra cap. III § 4.

⁵⁾ de Euthyctes cf. Dem. in Aristocr. § 5 et 165 sqq., de Demosthene Aesch. in Ctes. 51 sq.

⁶⁾ cf. Dem. l. l. § 165 sqq.

⁷⁾ Tempus recte definivit Rehdantz l. l. p. 120 sqq.

II, 9. rege defecit. Simul Cotys Odrysarum rex ¹⁾, qui Chersonesum sibi subicere cupiebat, Ariobarzani bellum intulit. Quam ob rem Ariobarzanes et a Lacedaemoniis et ab Atheniensibus auxilium petivit. Illi Agesilaum legatum potius quam imperatorem, Athenienses simul Timotheum praetorem miserunt ²⁾. Qui cum in Asiam venirent, Ariobarzanes iam ab hostibus vehementissime premebatur. Ipse enim Assi ab Auto-phradate satrapa obsidione cinctus erat, et Sestum Cotys oppugnabat, utriusque autem urbis obsidionem Mausolus Cariae princeps classe centum navium adiuvabat. Agesilaus autem, simul atque advenit, Ariobarzani hostes qua metu qua persuadendo movit, ut ab obsidionibus desisterent ³⁾. Cotys iam contra Athenienses, a quibus antea civitate donatus erat ⁴⁾, se convertisse et Perinthum urbem cum eis foedere coniunctam adgressus esse videtur ⁵⁾. Athenienses autem mercennariorum praesidio urbi imposito ⁶⁾ eius impetum feliciter sustinuerunt ⁷⁾. His mercennariis Ariobarzanes per Philiscum stipendia numeranda curavit et ita de Atheniensibus meritis est, ut illi non modo ipsi et tribus eius filiis, sed etiam eius ministris Philisco et Agauo Abydenis civitatem Atticam darent ⁸⁾. Tamen Timotheo ab Atheniensibus, qui Ariobarzanem non aperte a rege defecisse, sed cum aliis satrapis bellum gerere videntur credidisse, praeceptum erat, ut caveret, ne foedus cum rege Persarum initum violaret ⁹⁾. Quare Timotheus, cum Ariobarzanem iam palam a rege defecisse videret, a bello in Asia gerendo se abstinuit, sed cum Samo insulae a Tigraue regis satrapa Cyprothemini praefectum esse videret, Samum vectus post X mensium obsidionem insulam cepit anno 366/5 ¹⁰⁾. Deinde in Hellespontum reversus Sesto et Crithote oppidis potitus est, quae ei ab Ariobarzane pro auxilio lato dono data esse Nepos tradit ¹¹⁾. Hoc testimonium Schaefer ¹²⁾ sprexit, cur autem spreverit, non dixit. Mihi quoque hoc testimonium videtur esse reiiciendum; nam ex Isocrate mihi videtur appa-

¹⁾ Odrysarum regnum omnes Thracas complectebatur, qui inde ab Hebro fluvio et Cypselis oppido usque ad Odessum urbem ad Pontum Euxinum sitam supra oram maritimam incolebant; cf. Strab. I, VII fr. 48.

²⁾ cf. [Xenoph.] Agesil. 2, 26, Nep. v. Timoth. c. 1.

³⁾ cf. [Xenoph.] Agesil. I, I.

⁴⁾ cf. Demosth. in Aristocr. 118. Cum hoc Cotyi nuntiaretur, is respondisse dicitur: »Et ego illis meae gentis ius dabo«; cf. Val. Max III, 7 ext. 7.

⁵⁾ Prope Perinthum Cotyis castella erant; cf. [Aristot.] Oec. 2, 27 p. 1351 a.

⁶⁾ cf. Dem. I, I, § 142 *εἰ δὲ τῶν τότε ἐπέθ' Φιλίσκου λεγόντων, ὅτι ἐμισθοθήσει μὲν τοῖς ἐν Περίθῳ ξένοις —, ἔγγραφέ τις εἶη.* In his verbis mihi ut Schaefero (I, I, vol. I p. 86) Demosthenes videtur dicere Philiscum Atheniensium mercennariis, qui Perinthi essent, stipendia prae-buisse; nam totius loci sententia postulat, ut de Philisci erga Athenienses beneficio cogitemus. Falso igitur Grote I, I, vol. X p. 294 de Ariobarzani mercennariis videtur cogitasse, cum Perinthum Ariobarzani paruisse narret.

⁷⁾ cf. Dem. I, I, § 165; vide infra § 17.

⁸⁾ cf. ibid. § 141 sqq. 202.

⁹⁾ cf. Dem. pro Rhod. lib. § 9.

¹⁰⁾ cf. Dem. I, I, Isocr. de permut. § 111 sqq., Nep. Tim. c. I; de tempore cf. Diod. XVIII, 18.

¹¹⁾ I, I.

¹²⁾ vol. I p. 89 n. 4.

rere has urbes vi esse captas. Schaefer quidem aliter censet; dicit enim haec: II, 9. »Timotheos besetzte, wie es scheint ohne Schwertstreich, zwei der wichtigsten Plätze an der Meerenge, Sestos und Crithote.«¹⁾ Idem quod Schaefer Busoltius²⁾ censet eo nisus, quod Isocrates de his urbibus verbis utatur *κτησάμενος*³⁾ et *ἔλαβε*⁴⁾, non verbo *ἔλεῖν*. — At Isocrates diserte dicit se urbes enumeratum esse, quas Timotheus *ἤρηνε κατὰ κράτος*⁵⁾. Atque cum ceteras urbes, quas enumerat, vi captas esse constat⁶⁾, hoc de Sesto quoque et Crithote videtur esse statuendum. Praeterea Isocrates illa tria verba *κτήσασθαι*, *λαβεῖν*, *ἔλεῖν* omnia de urbibus vi captis usurpat⁷⁾. Occasionem autem urbes occupandi Timotheo tum datam esse, cum Ariobarzane et Philisco interfectis⁸⁾ Chersonesus domino careret, recte Schaefer⁹⁾ cognovit. Neque tamen hae urbes ut liberae civitates in Atheniensium societatem receptae esse videntur, sed potius colonis Atticis adsignatae¹⁰⁾.

Cum iam duae Chersonesi urbes Atheniensibus parerent, tertia eis foedere iuncta esset, Athenienses rebus Chersonesi plus operae dare coepere¹¹⁾, et cum Cotys Odrysarum rex et ipse Chersonesi cupidus esset, bellum inter eum et Athenienses iam multo acrius exarsit. Tamen Timotheus, cum ei simul bellum Amphipolitanum traditum esset, per aliquantum temporis spatium a bello cum Cotye gerendo destitit.

¹⁾ l. l. p. 89.

²⁾ l. l. p. 808 sq.

³⁾ de permut. § 108.

⁴⁾ l. l. § 112.

⁵⁾ l. l. § 113.

⁶⁾ De Samo vi capta vide supra et Schaeferi vol. I p. 87 sq.; de Potidaea Schaeferi vol. I p. 89 sq. II, 14, I, de Torone Diod. XV. 81. Corcyraeos sua sponte Atheniensibus portas aperuisse Schaefer vol. I. p. 40 sq. et Busolt l. l. tradunt. At apud veteres auctores de hac re nihil legitur. Nepos Tim. 2 haec dicit: (Timotheus) »Corcyram sub imperium Atheniensium redegit«, Xenophon haec (Hell. V, 4, 64): *Τιμόθεος περιλήψας Κέρκυραν μὲν εὐθὺς ὑφ' ἐπιπέῳ ἐποιήσασιο, οὐ μόντοι ἠνδροποδίσασιο, οὐδὲ ἄνδρας ἐμυγάδυσαν, οὐδὲ νόμους μετέστησαν· ἐξ ὧν τὰς περὶ ἐξείνα πόλεις ἀπάσας εὐμεισιτέρας ἐσχεν.* Cum autem insignis Timothei temperantia praedicetur, quod Corcyraeos non in servitutum vendiderit neque in exsilium egerit neque leges mutaverit, apparet eum secundum belli ius ea facere potuisse.

⁷⁾ Participio *κτησάμενος* Isocr. § 108 de omnibus urbibus pariter utitur; *λαβεῖν* de urbibus vi captis usurpari ex § 107 apparet: *ἰσοσάτιος ἤρηνε πόλεις κατὰ κράτος—καὶ τοῦτων ἐπίας, ὧν ληφθεῖσσι—σὶν ἕπας ἡ τόπος ὁ περιέχων οὐκ εἶδος ἠραγιάσθη ἢ πάλαι γενέσθαι.*

⁸⁾ Ariobarzanes a regiis satrapis captus et cruci adfixus est; cf. Harpocr. s. v.; Philiscus a Thersagora et Execesto Lampsacenis interfectus est; cf. Dem. in Aristocr. § 141.

⁹⁾ vol. I p. 89.

¹⁰⁾ Ita recte Schaefer l. l. n. 4 videtur interpretatus esse Nepotis verba (v. Timoth. c. I.): (Timotheus) »cives suos agro atque urbibus augere maluit, quam id sumere, cuius partem domum suam portare posset.« Item Isocr. de permut. § 107 in nonnullas urbes a Timotheo captas colonos missos esse significare videtur verbis, quae in nota 7 exscripsi. Idem eo probatur, quod Crithote, quamquam non ut Sestos a. 353 iterum ab Atheniensibus capta est, tamen non invenitur inter liberas Chersonesi civitates in inscriptione, quam edidit Kirchhoffius in dissertationibus ordinis philol. et hist. acad. reg. Berol. a. 1867 fascic. 2. p. I sqq., de qua uberius dicam in excursu de rebus Chersonesi capiti III addito. — Videtur igitur domino mutato Sestiorum et Crithosiorum condicio non multum esse mutata; nam sub Ariobarzanis quoque et Philisci imperio urbium Hellenpontiacarum condicionem admodum duram fuisse ex Dem. in Aristocr. § 141 apparet.

¹¹⁾ cf. Isocr. de permut. § 112.

II, 9. Contra Amphipolim enim, quae urbs et a Graecis et ab Amynta Macedonum rege et a Persarum rege Atheniensibus addicta erat ¹⁾, sed ab Olynthiis tenebatur, iam anno 368, cum Alexandro II Macedonum rege interfecto Pausanias regnum adfectaret ²⁾, Iphicrates praetor missus erat, qui cum per plus tres annos bellum non ita prospere gessisset ³⁾, anno 365 vel 364 imperium ei abrogatum et Timotheo mandatum est. In Iphicratis exercitu Charidemus Orites ⁴⁾ mercennariorum dux stipendia meruerat, qui, cum Iphicrates a praetura amotus esset, Amphipolitarum obsides, quos Iphicrates ei custodiendos mandaverat, quosque Athenas vehere iussus erat, Amphipolitis reddidit eoque maxime impedivit, ne Timotheus urbem expugnaret. Deinde cum Timotheus eum et ipse conducere vellet, Charidemus cum Atheniensium navibus ad Cotyn Atheniensium hostem transfugit ⁵⁾. Paulo autem post, cum Timotheum, antequam Cotyi bellum inferret, cum Olynthiis debellare constituisse videret et in Chersoneso bellum gerere nondum posset, Olynthiis se locavit, sed cum Cardia Amphipolim veheretur, ab Atheniensibus captus est, qui eum secum contra Olynthios bellum gerere coegerunt ⁶⁾. Bellum Amphipolitanum, cum ad res Macedonicas potius quam Thracicas pertineat, ego omitto. Timotheus cum per aliquantum temporis spatium, quamquam Amphipolim ipsam expugnare non potuit ⁷⁾, tamen non sine magno et prospero successu bellum in Chalcidice gessisset, in Hellespontum rediit, ubi Cyzicenos obsidione liberasse traditur ⁸⁾, archonte Timocrate (a. 364/3 ⁹⁾. Tum ad Timotheum venerunt legati a senatu Heracleae urbis Bithyniae, qui, cum illa urbs internis seditionibus vexaretur ¹⁰⁾ et plebs tabulas novas et divisionem agrorum divitum impotenter flagitaret, diu re in senatu agitata, cum exitus rei non inveniretur, iam externum contra plebem auxilium peterent. Ac primum quidem ad Athenienses, quibuscum Heracleensibus non parvum erat commercium ¹¹⁾, se converterunt. Timotheus autem legatos infecta re

1) cf. Aesch. de f. leg. 32, Dem. de f. leg. 253, Heges. de Halonn. 29.

2) cf. Aesch. l. l. § 26 sq.; de tempore cf. Diod. XVI. 71.

3) cf. Schaeferi de Dem. vol. II p. 12 sq.

4) de Charidemi vita egit Rumpf apud Weberum in editione orationis Aristocratae p. LX sqq.

5) cf. Dem. in Aristocr. § 149.

6) cf. ibid. § 150.

7) cf. Schaeferi vol. II p. 13 sq.

8) cf. Nep. v. Timoth. c. I.

9) cf. Diod. XV, 81. Grote vol. X p. 307 Thebanos Epaminonda duce Cyzicum oppugnasse putat; at Epaminondam post Timotheum in Hellespontum venisse infra § 10 docebo. Cum maiore veritatis specie Schaefer vol. I. p. 106 Cyzicum a satrapis regis obsidione cinctam esse opinatur.

10) cf. Aristot. fragm. 158 apud Müllerum.

11) Callippus Lamptrensis, contra quem Apollodorus Pasionis filius orationem habuit adhuc servatam, Athenis Heracleensium proxenus erat (cf. illius orationis §8). Multos Heracleenses Athenis vixisse Isocr. epist. 7 § 12 testatur.

remisit¹⁾. Byzantios quoque bello a Timotheo superatos esse Nepos²⁾ tradit, de II, 9. qua re ceteri scriptores tacent. Timotheum etiam Chæriclide archonte (a. 363/2) prætorem fuisse inscriptio docet sexta huius anni prythania facta, quam edidit Sauppius philologi vol. XIX p. 247. Utrum vero Timotheus, cum hoc plebiscitum fieret, iam Athenis fuerit necne, ex inscriptionis verbis non satis apparet³⁾. Rediit certe ante finem huius anni⁴⁾ magna præda facta⁵⁾.

§ 10. A Timotheo reiecti Heracleensium legati ad Epaminondam se con- § 10. tulerunt, qui paulo post Timotheum in Hellespontum videtur venisse⁶⁾. Anno enim 364/3 Epaminondas in contione splendida oratione habita⁷⁾ Thebanis persuasit, ut maritimum imperium sibi parare conarentur⁸⁾. Statimque populus centum naves aedificandas esse decrevit. Ipse autem Epaminondas, ut Thebanis socios pararet, cum classe Chium, Rhodum, Byzantium vehi statuit⁹⁾. Quod consilium Athenienses Lachete cum classe non parva misso frustra impedire conati sunt. Epaminondas enim Lacheti tantum metum iniecit, ut illum domum reverti cogeret, ipse autem feliciter iter conficeret. Ac complures civitates maritimæ, quibus iam tum Atheniensium foedus videtur displicuisse, honorifice eum exceperunt et cum Thebanis amicitiam inierunt¹⁰⁾. Nec iniuria Grotius⁶⁾ statuere videtur hac prima et solâ Thebanorum expeditione navali Atheniensium apud socios auctoritatem et in Hellesponto potestatem satis esse labefactatam; nam insequentibus annis Athenienses in Hellesponto multas clades accepisse infra videbimus. Byzantium quoque venit Epaminondas¹²⁾, unde, cum ibi quoque amice exceptus esse et non sine fructu rem egisse videatur, iam ante hoc tempus Archebium et Heraclidem, qui a. 391 urbem Atheniensibus tradiderant, in exsilium

¹⁾ cf. Iust. l. XVI c. 3.

²⁾ v. Timoth. c. I.

³⁾ Dissentiunt de hac re Sauppe l. l., Boeckhæ »Demosth., Lykurgus, Hyperides und ihr Zeitalter« p. 208 sqq., A. Schæfer philol. vol. XIX p. 578 sq.

⁴⁾ Nam iam mense Metagitnionæ sequentis anni (Septembri a. 362) Ergophilus eius successor a prætura amotus est.

⁵⁾ Mille et ducenta talenta eum ex hoc bello in aerarium rettulisse Nepos l. l. tradit. — Elacuntem hoc tempore a Timotheo expugnatam esse Schultz de Chers. p. 92, 4 coniecit; nos autem ex inscriptione post Schultzii dissertationem inventa Elacuntem iam a. fere 375 cum Atheniensibus foedere iunctam esse scimus (vide supra § 4).

⁶⁾ Grote vol. X p. 307 aut eodem tempore aut parvo intervallo interiecto utrumque in Hellesponto fuisse putat. At utrumque eodem tempore ibi fuisse veri dissimile est; nam tum haud dubie Timotheus, quippe cui magna Chersonesi pars pareret et Cyziceni amici essent, Epaminondam prohibuisset, quominus Byzantium navigaret. Cum igitur parvo intervallo interiecto eos in Hellespontum venisse veri simile sit, Timotheum ante Epaminondam ibi fuisse haud scio an inde efficere possimus, quod Heracleensium legati primum Timotheum, deinde Epaminondam adierunt.

⁷⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 105.

⁸⁾ cf. Diod. XV, 78. Qua auctoritate nisus Busolt l. l. p. 803 et alibi hanc Epaminondæ expeditionem maritimam anno 366/5 tribuat, nescio.

⁹⁾ cf. Diod. l. XV c. 79, Plut. v. Philop. c. 14.

¹⁰⁾ cf. Diod. l. l.

¹¹⁾ l. l. vol. X p. 307.

¹²⁾ cf. Isocr. Phil. § 53.

II,10. actos esse statuendum est. Athenienses hos viros de se optime meritos ex patria expulsos summis honoribus adfecerant *προξένους* et *εὐεργέτας* nominantes eisque omnium rerum immunitatem tribuentes ¹⁾. Certius tempus, quo Archebius et Heraclides patria expulsi sint, definire non possumus. Byzantios proximis annis Atheniensium navibus mercatoriis incommodasse infra narrabimus. Iam tum aperte eos Atheniensium foedus reliquisse Busoltius ²⁾ putat; sed cum Diodorus ³⁾ eos anno demum 357 ab Atheniensibus defecisse narret, mihi veri similis videtur foedus nondum aperte a Byzantiis esse renuntiatum.

Cum Epaminondas in fretis Thracicis versaretur, Heracleensium, ut iam dixi, senatus legati a Timotheo reiecti ad eum venerunt auxilium contra plebem petentes ⁴⁾. Sed ut Atheniensium ita Thebanorum non potuit interesse, ut plebs Heracleae imperium amitteret; »plebis enim arbitrio omnia in utraque civitate regebantur« ⁵⁾.

§ 11. Ab utroque igitur imperatore spreti Heracleensium legati ad Clearchum, quem antea ipsi in exsilium egerant, decurrere et, quem patria pepulerant, eum ad patriae tutelam vocare coacti sunt ⁶⁾. Clearchus autem per senatum in patriam revocatus mox plebe nisus contra senatum se convertit et tyrannidem occupavit anno 363, quam per XII fere annos tenuit ⁷⁾, quoad anno 352 die festo Dionysiorum interfectus est ⁸⁾. Primis temporibus, quibus Clearchus causae populari litterisque se studere simulabat ⁹⁾, eum cum Timotheo et Atheniensibus amicitiam inisse, quamquam certo probari nequit ¹⁰⁾, tamen satis veri simile est. Demosthenes enim ¹¹⁾ Athenienses, cum Timotheo donum darent, huius gratia Clearcho aliisque quibusdam civitatem dedisse ait. Hic Clearchum Heracleae tyrannum significari iam Reiskius ¹²⁾ suspicatus est. Ad hanc coniecturam probandam duo argumenta protulerunt Westermannus ¹³⁾ et Schaefer ¹⁴⁾. Primum enim Clearchum Athenis per III annos Isocratis scholas adisse scimus ¹⁵⁾. Cum autem Isocratis cum Timotheo amicitia notissima sit ¹⁶⁾, non est improbabile per Isocratem Timotheum Clearchi amicum factum esse. Deinde Clearcho

1) cf. Dem. adv. Lept. § 60, 61, 63. De Archebio et Heraclide vide supra § 1.

2) l. l. p. 803, 810.

3) l. XVI c. 7.

4) cf. Iust. XVI. 4.

5) cf. Rehdantz l. l. p. 136.

6) cf. Iust. l. l.

7) cf. Diod. XV, 81, Iust. l. l., Memn. I, 4.

8) cf. Diod. XVI, 36.

9) cf. Iust. l. l., Memn. l. l.

10) cf. Wolf. ad Dem. adv. Lept. § 84, Rehdantz l. l. p. 246.

11) adv. Lept. § 84.

12) ind. hist. ad Dem. s. v.

13) Ztschr. f. d. Alterth.-Wissensch. a. 1844 p. 772.

14) de Demosth. vol. I p. 107.

15) cf. Memn. l. l., Suid. s. v. κλ., Isocr. ep. 7. § 11.

16) cf. Isocr. de perm. § 101 sqq., Rehdantz p. 180 sqq.

in tyrannide successisse scimus filium nomine Timotheum ¹⁾, quod nomen, si Timo-II, 11. theum et Clearchum familiaritatis aut affinitatis vinculo iunctos esse statuamus, facile explicari recte monent Westermannus et Schaefer. His argumentis Rehdantzius ²⁾ opposuit, quod Demosthenes in oratione Aristocratea ³⁾, ubi duos homines, qui per Timotheum civitatem adepti postea se hoc dono indignissimos fuisse ostendissent, nominaret, Clearchum, quem in tyrannide summa crudelitate usum esse constaret ⁴⁾, omitteret. At mihi in hac re minus videtur esse offendendum. Nam quamquam de Phrasieridis et Polysthenis, qui per Timotheum civitatem adepti erant, sceleribus nihil constat, tamen ex totius loci conexu vix potest dubitari, quin contra ipsum populum Atheniensium summopere peccaverint. Philiscus enim et Agauus Abydeni, qui per Ariobarzanem civitatem Atticam adepti erant, propterea dono indigni erant, quod *μισαθηναϊότητα* erant, et Charidemus Orites ⁵⁾ quantas insidias Atheniensium populo, a quo civitate donatus erat, paraverit, ex oratione Aristocratea satis apparet ⁶⁾. Clearchus autem Heracleensis, quamvis crudelis contra cives suos esset, tamen contra Athenienses nihil videtur peccasse, cur hic ut dono indignus a Demosthene commemoraretur, Quam ob rem ego Westermanno et Schaefero adsentiens Timotheum, cum a. 363 vel 362 multis victoriis reportatis magnaue praeda facta domum redisset, ut Clearcho Heracleae tyranno civitas Attica daretur, effecisse puto.

§ 12. Timotheo in Hellesponto res ita prospere cesserant, ut tota fere Cher- § 12. sonesus a. 363/2 Atheniensibus pareret ⁷⁾. Successit ei in Hellesponto Ergophilus, qui iam mense Metagitnionis anni Molonis archontis (a. 362 Septembri) propter res infeliciter gestas a praetura amotus et prodicionis accusatus est. In qua causa eum magnopere adiuvit, quod pridie eius diei, qua ei causa apud iudices oranda erat, Athenienses Callisthenem propter indutias ignominiosas cum Perdicca Macedonum rege factas ⁸⁾ capitis damnaverant. Hac enim sententia lata iudicum animi ita placati erant, ut Ergophilum, cui magis quam Callistheni succensuerant, pecunia tantum multarent ⁹⁾.

§ 13. Archonte Molone mense Metagitnionis (Septembri a. 362) in Ergo- § 13. phili locum suffectus est Autocles; qui antequam ad classem profectus est, nuntii Athe-

¹⁾ cf. Diod. l. XVI c. 36, Isocr. epist. 7.

²⁾ l. l. p. 116 n. 3.

³⁾ § 202.

⁴⁾ cf. Iust. l. l., Isocr. l. l.

⁵⁾ de quo § 203 loquitur Demosthenes.

⁶⁾ de rebus a Charidemo perfide contra Athenienses gestis vide supra § 9 et infra § 17 sqq.

⁷⁾ Quamquam enim omnes, qui secuti sunt, duces Atheniensium rem male gesserunt, tamen Sestus etiam a. 361 exeunte (cf. Apollod. adv. Polycl. § 19 sq.), Crithote et Elaeus etiam a. 359 (cf. Dem. in Aristocr. § 156) Atheniensium fuerunt.

⁸⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 30 sq.

⁹⁾ cf. Aristot. Rhet. II, 3 p. 1380 b. 13 sqq., Dem. de f. leg. 180.

II, 13. nas venerunt, qui populum moverunt, ut bello paulo maiorem curam impenderet. Primum enim Tenum insulam ab Alexandro Pheraeo captam esse et incolas sub corona venisse nuntiatum est ¹⁾. Deinde Miltocythes Thrax, qui a Cotye rege defecerat, legatos Athenas misit se Atheniensibus, si illi secum foedus inirent, totam Chersonesum restitutum esse promittens ²⁾. Praeterea Proconnesii Atheniensium socii a Cyzicenis ³⁾ bello terra marique oppressi legatos misere auxilium petitorios ⁴⁾. Denique mercatores et navicularii querebantur, quod naves frumentariae ex Ponto venientes a Byzantiis Chalcedoniis Cyzicenisque caperentur; ac iam Athenis frumentum pluris venibat ⁵⁾.

De his rebus cum mensis Metagitnionis die XXIII ⁶⁾ (medio mense Septembri a. 362) contio haberetur, Aristophonte auctore populus decrevit, ut trierarchi naves in mare detraherent et quam celerrime ad expeditionem exornarent, ut senatores et demarchi demotarum indicibus confectis trierarchis nautas mitterent, ut classis, quam primum posset, portum relinqueret et omnibus sociis epem ferret ⁷⁾. Dum vero Athenienses in classis apparatu versantur, Miltocythes, qui hoc Atheniensium plebiscito nondum videtur contentus fuisse, ut maiora sibi auxilia impetraret, ipse Athenas venit ⁸⁾. Simul autem Cotys rex epistolam misit, qua optima quaeque pollicitus Athenienses hortatus est, ne Miltocythem adiuverent ⁹⁾, facile sibi Athenienses credituros esse ratus. Quae spes eum non fefellit. Nondum enim classis portum reliquerat, cum alterum Atheniensium decretum factum est, quo Miltocythi spes maioris auxilii adempta est, quam ob rem Atheniensibus diffidens in Thraciam rediit ¹⁰⁾. Huic peccato alterum addiderunt Athenienses, quod, quamquam ad classem exornandam magnum tributum exactum est ¹¹⁾, tamen neque naves validis nautis neque ducem necessaria pecunia instruxerunt. Apollodorus enim Pasionis filius, qui tum trierarchus fuit, sibi paucos eosque invalidos nautas missos esse et, cum ipse sibi validos conduxisset, Autoclem

¹⁾ cf. Apollod. adv. Polycl. § 4.

²⁾ cf. Apollod. l. l. § 5, Dem. in Aristocr. § 104.

³⁾ Schaefer vol. I p. 106, 2 inde efficit Cyzicum tum liberam fuisse.

⁴⁾ cf. Apollod. l. l. § 5.

⁵⁾ cf. ibid. § 6.

⁶⁾ cf. ibid. § 4.

⁷⁾ cf. Apollod. l. l. § 6.

⁸⁾ Hoc recte efficit Grote vol. X p. 372, 2 ex Dem. in Aristocr. § 104: *ἐγράφη τι παρ' ἡμῶν ψήφισμα τοιοῦτον, δι' οὗ Μιλτοκύθης μὲν ἀπῆλθε φοβηθεῖς.*

⁹⁾ cf. Dem. l. l. § 114 sq.

¹⁰⁾ cf. Dem. l. l. § 104 sq: *Μέλλιος δ' Αὐτοκλείους ἐκλεῖν στρατηγῶν ἐγράφη τι παρ' ἡμῶν ψήφισμα τοιοῦτον, δι' οὗ Μιλτοκύθης μὲν ἀπῆλθε φοβηθεῖς καὶ τομίσας ὑμᾶς μὴ προσέχειν αὐτῷ, Κότυς δ' ἐγκρατῆς τῶν τε ὄρων τῶν ἰσθμῶν καὶ τῶν θησαυρῶν ἐγένετο καὶ γὰρ τοι μετὰ ταῦτα Αὐτοκλῆς μὲν ἐζοίετο ὡς ἀπολωλενῶς Μιλτοκύθην.* Cum Autocles, postea, quod Miltocythem perdidisset, damnatus sit, Athenienses ne hoc quidem posteriore plebiscito Miltocythi omne auxilium videntur negasse, sed potius priore decreto stetisse, quo parum auxilii decretum erat. Cumque iam Miltocythes Atheniensibus diffideret, hoc posterius decretum effecit, ut Cotys hostes inter se discordes facile vinceret

¹¹⁾ cf. Apollod. adv. Pol. § 8.

eis per VIII menses nulla stipendia numerasse queritur ¹⁾. Talis autem cum esset ii, 13. classis status, et cum Miltocythes Atheniensibus diffideret, impediri non potuit, quominus Cotys mox Monte Sacro et thesauris, qui in Miltocythis potestate videntur fuisse, potiretur ²⁾ et iam insequenti anno totius rursus regni dominus esset ³⁾.

Cum Autocles VIII menses classi praefuisset, Apollodorus legatos ⁴⁾ Athenas ducere iussus est. Iam populus (Apollodori fortasse querelis motus) Autoclem a praetura amovit, quem postea (non ante a. 360) Apollodorus Hyperidis fortasse oratione usus ⁵⁾, quod Miltocythem perdidisset, reum fecit ⁶⁾.

§ 14. Praetor suffectus est Meno, quem Apollodorus, cum pro nautis, qui § 14. eum deseruerant, alios conduxisset et propter operam in trierarchia consumptam a populo laudatus et in prytaneum ad cenam invitatus esset, nave in Hellespontum vexit ⁷⁾. Qui quamquam nonnulla pecunia instructus erat, ut trierarchi duorum mensium stipendia acciperent nautis numeranda ⁸⁾, tamen non magis prospere quam Ergophilus et Autocles rem videtur gessisse; nam et ipse postea, haud dubie propter rem male gestam, ab Apollodoro publice accusatus est ⁹⁾.

§ 15. Archonte Nicophemo mense Metagitnionie (Sextili vel Septembri a. a. § 15. Chr. 361) Menoni successit Timomachus non maioribus ab Atheniensibus opibus instructus quam priores duces. Multi enim nautae, cum stipendia non solverentur, naves deseruerunt aut in continenti stipendia merituri aut in navibus Thasiorum et Maronitarum, quibus tum de Stryme bellum erat ¹⁰⁾. Timomachus primum curavit, ut mercatores, quibus Byzantii et Chalcedonii iterum incommodare nuntiabantur, tuto frumentum ex Ponto Athenas veherent, et Apollodorum cum triremi Sesto Hierum misit, ut naves frumentarias comitaretur ¹¹⁾. Ab hoc itinere cum Apollodorus mense Pyanepsione (Octobri) Sestum revertisset, Timomachus Maronitarum sociorum naves frumentarias a trierarchis Maroneam remulco trahi iussit, unde classis mense Maemacterione (Novembri vel Decembri) Thasum venit ¹²⁾. Interim Athenienses Maronitas

¹⁾ l. l. § 7, 12.

²⁾ cf. Dem. l. l.

³⁾ cf. Dem. § 115.

⁴⁾ cf. Apollod. adv. Polyel. § 12. Cuius legati fuerint, non dicitur: si Cotyis fuerunt, non est veri simile, quod Schaefer vol. I p. 135 suspicatur, eorum querelis motos Athenienses Autocli imperium abrogasse; illis enim imperatoris hostilis negligentia non potuit non grata esse. Omnino multo probabilius mihi videtur Apollodorum, quippe qui postea Autoclis accusator exstiterit, imperii ei abrogandi auctorem fuisse.

⁵⁾ cf. Kiessling. Lycurgi fragm. p. 240.

⁶⁾ cf. Dem. l. l. § 104, pro Phorm. § 53.

⁷⁾ cf. Apollod. l. l. § 12 sq.

⁸⁾ cf. Apollod. adv. Pol. 14.

⁹⁾ cf. Dem. pr. Phorm. § 53.

¹⁰⁾ cf. Apollod. l. l. § 14 sqq.

¹¹⁾ cf. ibid. § 17 sqq.

¹²⁾ cf. Apollod. l. l. § 20 sq.; de tempore cf. § 29.

II, 15, et Thasios coëgerant, ut discordias suas de Stryme oppido ipsis diiudicandas mandarent ¹⁾, et, cum Stryme antiquitus Thasiorum fuisset ²⁾, his oppidum addixerant. Cum autem Maronitae arbitrio parere nollent, Athenienses Thasios in Stryme oppugnanda adiuuare constituerunt et Timomachum hoc facere iusserunt. Timomachus igitur triremes Atheniensium peltastas Strymen ferre et naves frumentarias remulco trahere iussit. Cum autem Maronitae Thasios et Athenienses, ne naves appellerent, prohiberent, hi coacti sunt, ut mense Maemacterione totam noctem procellam, imbres, tonitrua in alto mari perferrent, semper metuentes, ne Maronitae in se impetum facerent ³⁾. Infecta igitur re Athenienses Thasum reverterunt, et Maronea ab hoc tempore ab Atheniensibus aliena videtur fuisse ⁴⁾.

Thaso Timomachus in Hellespontum reuectus est ⁵⁾, ubi litteris a Cotye rege acceptis ita deceptus est, ut Cotyi copia fieret nonnulla Chersonesi oppida occupandi ⁶⁾. Deinde mense Februario a. 360 cum classe Athenas rediit ⁷⁾, ubi mox ab Apollodoro in ius vocatus est ⁸⁾ propter plura, ut videtur, crimina. Primum enim eum accusatum esse, quod Chersonesum Cotyi prodidisset, Demosthenes et Apollonius tradunt ⁹⁾. Praeterea ei crimini datum esse, quod Hegesandro quaestori peculatum permisisset, Aeschines testatur ¹⁰⁾. Alia crimina ex oratione Polyplea novimus, in qua Apollodorus queritur, quod Timomachus sibi legitimum successorem dare noluerit, et quod contra legem Callistratum exsulem e Macedonia Thasum vehendum curaverit ¹¹⁾. Quod re vera ei crimini datum esse eo veri similis est, quod Callippum quoque Aexonensem,

¹⁾ cf. Philippi regis epistolam Demosthenis orationibus insertam § 17.

²⁾ cf. Herod. VII, 108.

³⁾ cf. Apollod. l. l. § 21 sqq. In re narranda secutus sum Busoltium (l. l. p. 736 sq.), qui mihi optime contra Schaeferum videtur disputasse. Schaefer enim vol. I p. 135, 6 postea demum rem ab Atheniensibus diiudicatum esse putat et, cum hoc censeat, cogitur, ut Boeckhii (diss. acad. Berol. a. 1832 p. 19) verbis usus haec dicat: »Diese Einmischung in den Streit der Thasier und Maroniten über Stryme erscheint um so unverantwortlicher, da wenige Tage vorher die athenische Flotte letzteren auf ihr eigenes Verlangen freundschaftliche Dienste geleistet hatte.« — Omnes res optime explicantur, si cum Busoltio statuimus eodem tempore, quo Atheniensium classis Maronitarum naves frumentarias comitaretur, ab Atheniensibus Maronitarum cum Thasiis litem in Thasiorum favorem diiudicatum esse. Utrum autem secundae societatis legibus Atheniensibus ius concessum sit diiudicandi sociorum discordias necne, nescimus; sed id non prorsus improbabile esse Busoltius p. 659 docuit. Ipsum autem arbitrium mihi, ut supra significavi, non iniustum videtur fuisse.

⁴⁾ Unde Busoltius (p. 855) sciat Maroneam a. 358 in Thraciae regum ditionem venisse, nescio; apud Dem. in Aristocr. § 185 de hac re nihil legitur.

⁵⁾ cf. Apollod. adv. Pol. § 52.

⁶⁾ cf. Dem. l. l. § 115.

⁷⁾ cf. Apollod. l. l. § 53. Fortasse Cotys ipsis illis litteris fallacibus effecerat, ut Timomachus nullum iam Chersoneso periculum imminere ratus domum rediret et ita ipsi otium fieret oppida occupandi.

⁸⁾ cf. Dem. pro Phorm. § 53.

⁹⁾ Dem. de f. leg. 180, Apoll. in schol. ad Aesch. in Tim. § 56.

¹⁰⁾ in Tim. § 56.

¹¹⁾ cf. Apollod. adv. Polyel. 43 sqq.

qui in arcessendo Callistrato Timomacho ministraverat ¹⁾, ab Apollodoro publice accusatus esse scimus ²⁾. Timomachus capitis damnatus est, sed, antequam damnaretur, in exilium iverat ³⁾.

§ 16. Timomacho statim anno 360 Cephisodotum successisse Rehdantzius § 16. et Grotius ⁴⁾ putant et, quod illi coniecerunt, probari videtur scholio Aeschineo postea invento ⁵⁾, quo Cephisodotus Callimede archonte (anno 360/59) in Hellespontum missus esse dicitur. At cum Cephisodotum Cotye demum mortuo in Hellespontum venisse sciamus ⁶⁾, Cotyn autem regnante iam Philippo Macedone occisum esse verisimile sit ⁷⁾, Philippus autem initio anni 359 regnum obtinuerit ⁸⁾, Cephisodotum vere demum a. 359 in Hellespontum missum esse statuendum est. Proximus Timomachi successor haud scio an fuerit Theotimus, cui Callimede, ut videtur, archonte (a. 360) ⁹⁾ Abydeni Sestum urbem eripuerunt ¹⁰⁾, quique propterea ab Atheniensibus prodicionis accusatus et capitis damnatus est, sed ut Timomachus, antequam damnaretur, ex urbe cessit ¹¹⁾.

§ 17. Interea Charidemus Orites, cuius supra mentionem fecimus ¹²⁾, bellum § 17. in Asia gesserat et ab Artabazo satrapa, quem perfide deseruerat cuique nonnullas

¹⁾ cf. ibid. § 47 sqq.

²⁾ cf. Dem. pro Phorm. § 53.

³⁾ cf. schol. Aesch. l. l., Hyper. pro Eux. col. 18.

⁴⁾ Rehdantz v. Iph. p. 162 sqq., Grote vol. X p. 375, 2.

⁵⁾ ad or. in Ctes. § 51, de quo scholio egerunt Schaefer in ann. philol. vol. 93 p. 27 et, qui primus hoc scholium invenit et cum ceteris novis scholiis in editione Aeschinea edidit, Schultzzius ann. philol. l. l. p. 308 sqq.

⁶⁾ cf. Dem. in Aristocr. § 163, 165.

⁷⁾ cf. Boecknecke, Forschungen auf dem Gebiete der attischen Redner p. 725 sq., Schaefer de Dem. vol. I p. 139 n. 2; Boecknekius, ut sententiam suam probaret, primum Hegesandri fragmentum attulit apud Athen. VI p. 248 E servatum, in quo de Cotyis ad Philippum regem litteris sermo est; sed huic narrationi fidem derogat Grotius l. l. Praeterea Boecknekius attulit Theopompi Philippicorum libri I fragmentum ap. Athen. XII p. 531 E servatum, ubi Philippus rex Onocarsim in oppidum Thraciae venisse dicitur, ubi Cotys rex plerumque versari solitus esset. Grotius l. l. recte quidem monuit hic non dici Philippum et Cotyn Onocarsim convenisse. At tamen Philippum, ut cum Cotye colloqueretur, eo venisse verisimillimum est. Diodorus enim l. XVI c. 2 Pausaniam, qui cum Philippo de regno certaret, ad Thracum regem fugisse et eius auxilio Philippo regnum eripere voluisse narrat. Deinde c. 3 dicit Philippum ei regi, qui Pausaniam reducere vellet, muneribus datis persuasisse, ut ab eius causa desisteret. Cum autem ei reges, qui post Cotyis mortem de Thraciae regno inter se bellum gerebant, de Pausania reducendo cogitare vix potuerint, Cotys apud Diodorum videtur esse intellegendus.

⁸⁾ cf. Schaeferi de Dem. vol. II p. 15 n. 7.

⁹⁾ Cum Timomachus in Hellesponto esset, Sestus Atheniensium erat (cf. Apollod. adv. Polycl. § 21); cum autem Cephisodotus veniret, urbs iam ab Abydenis capta et Cotyi tradita erat (cf. Dem. in Aristocr. § 158). Huc A. Schaefer Mus. Rhen. vol. XIX p. 689 sq. rettulit Polyaei l. I c. 37, ubi Abydeni Sestum cepisse dicuntur, cum Theodorus, qui urbi praecesset, noctu in suburbio cum muliere quadam adulterio operam daret. Theodorum falso Atheniensium ducem dictum esse putat pro Theotimo, quod nomen ei est apud Hyperidem pro Eux. col. 18. At haec coniectura incerta est, quamquam de alio tempore, quo Abydeni Sestum ceperint, non constat.

¹⁰⁾ cf. Dem. in Arist. 158.

¹¹⁾ cf. Hyp. pro Eux. col. 18.

¹²⁾ § 9 p. 28.

II,17. Troadis urbes eripuerat, obsidione premebatur ¹⁾. Cumque iam salutis nullam fere spem haberet, ad Cephisodotum Atheniensem, qui Callimede archonte (a. 360/59) praetor fuit, epistolam misit, qua se Atheniensibus Chersonesum restitutum esse pollicitus auxilium petivit ²⁾. Atque cum Cephisodoto, quem Cotyis eiusque generi Iphicratis ³⁾, qui nuper in proelio navali pro socero contra cives suos pugnaverat ⁴⁾, inimicissimum esse omnes sciebant, pro Charidemo verba facienti populus aures praeberet, decretum est, ut Cephisodotus cum classe Charidemo auxilio mitteretur. Quod cum audisset Artabazus, a Memnone et Mentore uxoris fratribus motus est, ut, ne cum Atheniensibus bellum gereret, sponsione facta Charidemum incolumem abire sineret ⁵⁾. Ita praeter spem servatus Charidemus contra Athenienses perfidissime egit. Abydo enim ex urbe Atheniensibus inimicissima Sestum traiecit, quam Abydeni sub Cotyis auctoritate videntur tenuisse ⁶⁾, et tantum aberat, ut Cotyi bellum inferret aut Atheniensibus Chersonesum subiceret, ut cum Cotye coniunctus Crithoten et Elaeu-tem, ultimas Atheniensium in Chersoneso possessiones, obsidione cingeret ⁷⁾, quod Cotys paulo ante ab Iphicrate frustra petiverat, qui civibus suis ultima oppida eripere noluit et iratus Cotye deserto primum Antissam in Lesbum insulam, deinde Dryn se contulit ⁸⁾, quod oppidum ipse in Thracia condiderat ⁹⁾.

Paulo autem post Cotys, cum XXIII annos (383—359) de Odrysis regnasset ¹⁰⁾, a Pythone et Heraclide Aeniis patris mortem ulciscantibus occisus filium reliquit admodum adolescentem Cersobleptem ¹¹⁾, quocum de regno certabant Amadocus ¹²⁾ et Berisades ¹³⁾. De qua re Athenienses valde gavisus sunt; nam tribus regibus inter se bellum gerentibus, cum sibi quisque Atheniensium amicitiam quaereret ¹⁴⁾, se cum Charidemo magnarum copiarum duce facile et Chersoneso potituros et cui vellent Thraciae regnum duros esse sperabant ¹⁵⁾. Itaque Pythonem et Heraclidem civitate

¹⁾ cf. Dem. I. I. § 154 sq.

²⁾ cf. ibid. § 156, 163.

³⁾ de Iphicratis cum Cotyis filia nuptiis cf. Athen. IV 131.

⁴⁾ cf. Dem. I. I. § 130 sq.

⁵⁾ cf. Dem. I. I. § 156 sq.

⁶⁾ Abydeni Cotyi fidei suae obsidem Iphiadis filium (de quo vide infra § 18) videntur dedisse.

⁷⁾ cf. Dem. I. I. § 158 sq., 162.

⁸⁾ cf. ibid. § 131 sq.

⁹⁾ cf. Theop. ap. Harpocr. s. v. *Δρῦς*.

¹⁰⁾ cf. Harpocr. s. v. *Κέρως*.

¹¹⁾ cf. Dem. I. I. § 119, 163. Aristot. Pol. V, 10 pro Pythone Parrhonem nominat.

¹²⁾ Amadocus filius videtur fuisse eius Amadoci, quem Thrasybulus a. 391 cum Seuthe reconciliaverat (vide § 1); cf. Harpocr. s. v.

¹³⁾ cf. Dem. I. I. § 8.

¹⁴⁾ cf. ibid.

¹⁵⁾ cf. Dem. I. I. § 8 et 164.

et coronis aureis donaverunt ¹⁾. Pytho primum Athenas venit, postea autem ad Phi-II, 17. Ippum regem se contulit ²⁾.

Interim Cephisodotus Demosthenis trierarchi nave vectus ³⁾ cum classe in Hellespontum venerat et cum X navibus, ut se cum Charidemo iungeret, Perinthum profectus est, prope quam urbem Charidemum esse audiverat. Spes autem foederis Cephisodotum fefellit; nam per VII menses, quos classi praeerat, Charidemus, qui Cersobleptis partes capessiverat, Athenienses bello persequi non desiit. Primum enim ad Perinthum cum equitibus et levis armaturae militibus Athenienses prandentes adgressus multos nautas interfecit ⁴⁾. Deinde cum Athenienses Alopeconnesum oppidum in occidentali Chersonesi litore situm piratis eripere studerent, Charidemus piratis auxilio venit et cum Lampsacenorum classe coniunctus ⁵⁾ non modo oppidum obsidione liberavit, sed etiam Cephisodotum coëgit, ut secum foedus iniret maxime ignominiosum ⁶⁾. Propter quod foedus Cephisodotus a populo Atheniensium a praetura amotus et a Demosthene et Euthycle ⁷⁾, qui postea Aristocratis accusator exstitit, in ius vocatus et V talentis multatus est, nec multum abfuit, quin capitis damnaretur; tribus enim suffragiis absolutus est ⁸⁾.

§ 18. Paulo autem post Charidemi crudelitate bellum inter reges Thraciae § 18. vehementissime exarsit. Miltocythes enim, quem a. 362 a Cotye defecisse et cum Atheniensibus de foedere egisse supra monuimus ⁹⁾, Smicythionis cuiusdam proditione Charidemo deditus est, qui non ignorans Miltocythem, si Cersoblepti traderetur, servatum iri (lex enim Thraces popularem interficere vetabat) eum Cardianis Atheniensium et Miltocythis inimicissimis tradidit, qui eum, postquam filium caesum vidit, in mare iniecerunt ¹⁰⁾. Qua crudelitate incitati Amadocus et Berisades Cersoblepti bellum intulerunt, quod pro eis gessit Athenodorus Atheniensis Imbri natus, mercennariorum dux, qui postea Berisadis sororem in matrimonium duxit ¹¹⁾. Qui Charidemum bello vehementer pressit et ad pacem coëgit, qua omnes tres reges Chersonesum excepta Cardia urbe ¹²⁾ Atheniensibus concessere, reliquam autem Thraciam inter se partiti

¹⁾ cf. ibid. § 119.

²⁾ cf. ibid. § 127, Schaefer vol. I p. 138, 3.

³⁾ cf. Aesch. in Ctes. § 51.

⁴⁾ cf. Dem. I. I. § 165.

⁵⁾ cf. schol. Aesch. in Ctes. § 51, Schaefer ann. philol. vol. 93 p. 27.

⁶⁾ cf. Dem. I. I. § 166 sq.

⁷⁾ cf. Aesch. in Ctes. 52, Dem. I. I. § 5, 165 sqq.

⁸⁾ cf. Dem. I. I. 167, Androt. ap. Harp. s. v. κηφ.

⁹⁾ § 13.

¹⁰⁾ cf. Dem. I. I. § 169.

¹¹⁾ cf. ibid. § 9 sq.

¹²⁾ cf. ibid. § 181. Antea Chersonesi terminus fuit Iovis Terminalis ara extra Cardiam inter Pteleum et Leucen Acten posita; cf. Heges. de Hal. 39 sq.

II, 18. sunt ¹⁾. Praeterea Charidemus se Iphiadis filium, quem, ut Sestus sibi tuta esset, ab Abydenis videtur accepisse, Athenodoro traditurum esse iuravit ²⁾.

Cum autem Athenodorus ab Atheniensibus pecunia non adiutus paulo post mercenarios dimittere cogere, et Athenienses Chabriam, qui archonte Cephisodoto (a. 358) praetor factus erat, cum una nave in Thraciam mitterent, Charidemus iam omni metu liberatus pacem modo initam neglexit et Athenodoro Iphiadis filium tradere recusavit, Chabriam autem coëgit, ut foedus iniret eo, quod Cephisodotus inierat, multo turpius, quo Chersonesi vectigalia et decumas ³⁾ Cersoblepti concessit ⁴⁾.

§ 19. § 19. Quod cum Athenas nuntiatum esset, populus turpi foedere reiecto X legatos in Thraciam misit, qui aut Cersobleptem et Charidemum, ut pacem cum Athenodoro factam servarent, cogere, aut, si illi pacem restituere nollent, ab Amadoco et Berisade iusiurandum in illam pacem acciperent et consulere, quomodo bellum contra Cersobleptem optime gereretur ⁵⁾. Charidemus autem et Cersobleptes conditionibus a legatis propositis satis facere noluerunt et tempus inanibus negotiationibus triverunt. Quam ob rem Athenienses post expeditionem in Euboeam factam archonte Cephisodoto (a. 358/7 ⁶⁾) Charetem cum mercenariis in Thraciam miserunt dictatorem, quocum Charidemus metu motus praesentibus Athenodoro et regibus foedus iustissimum fecit ⁷⁾, quo Atheniensibus Chersonesum excepta Cardia concessit ⁸⁾. Haec pax Athenis Callippi Paeaniensis lege rata videtur esse facta, cuius rogationem Hegesippus ⁹⁾ frustra παρανόμων accusavit ¹⁰⁾. Utrum cum reliqua Chersoneso Sestus quoque Atheniensibus tradita sit et mox Abydenorum fortasse auxilio usa rursus ab eis defecerit ¹¹⁾, an iam a. 357 Atheniensibus feliciter restiterit neque ante a. 353 ab eis expugnata sit ¹²⁾, certo diiudicare non possumus. Si Sestum a. 357 a Cersoblepte Atheniensibus traditam non esse statuimus, mirum est, quod Demosthenes in oratione Aristocratea de hac Cersobleptis perfidia tacet. Hoc tantum constat Sestum a. 353 a Charete esse captam ¹³⁾, et praeterea ex Nepotis de bello sociali verbis: »descierat Hellespontus« ¹⁴⁾ veri simile est Sestum bello sociali Atheniensibus inimicam fuisse.

¹⁾ cf. Dem. in Aristocr. 170. Amadocus oram maritimam a Maronca usque ad Chersonesum videtur obtinuisse; cf. Dem. l. l. § 183.

²⁾ cf. Dem. l. l. § 176 sq. Iphiadem Abydi sodalicio cuidam praefuisse Aristot. Pol. V, 6 p. 1306 a narrat. Ex sodaliciis autem Abydi magistratus eligebantur; cf. ibid. p. 1305 b.

³⁾ de quibus cf. Dem. l. l. § 110.

⁴⁾ cf. ibid. § 171, 176 sq.

⁵⁾ cf. Dem. in Aristocr. 172.

⁶⁾ cf. Diod. XVI, 7.

⁷⁾ cf. Dem. l. l. § 173.

⁸⁾ cf. ibid. § 181.

⁹⁾ cf. Lib. arg. or. de Halonn.

¹⁰⁾ cf. Heges. de Halonn. § 42 sq.

¹¹⁾ Haec sententia est Grotii vol. X p. 380, XI p. 225, 258.

¹²⁾ Haec sententia est Schaeferi de Dem. vol. I p. 402.

¹³⁾ cf. Diod. XVI, 34.

¹⁴⁾ v. Timoth. c. 3.

§ 20. Vix autem Cephisodoto archonte (a. 358/7) Cersobleptes Atheniensibus II, 20. Chersonesum concesserat, cum duobus simul bellis exortis Atheniensium in Thracia auctoritas gravissime labefactata est. Primum enim propter Amphipolim captam Athenienses Philippo Macedonum regi bellum indixerunt idque bellum Charcti mandaverunt ¹⁾. Deinde maiores sociorum civitates ab Atheniensibus defecerunt, in eis Byzantii et Perinthii. In belli socialis causas amplius inquirere huius quaestionis non esse censeo, cum magna sociorum, qui defecerunt, pars extra regiones Thracicas habitaverit ²⁾. De Byzantium adversus Athenienses inimicitii ex eis, quae supra nar- ravimus, satis constat. Iam anno 364/3 Byzantii cum Thebanis amicitiam inierant ³⁾. Annis 362 et 361 Atheniensium commercio frumentario incommodaverant ⁴⁾. Praeterea Callistratum ab Atheniensibus in exsilium actum apud se receperant ⁵⁾.

Diu igitur ab alienati ab Atheniensibus Byzantii Cephisodoto archonte (a. 357 vere ⁶⁾ cum Perinthiis ⁷⁾, Chiis, Rhodiis, Cois Atheniensium societatem aegre ferentibus foedus inire et Mausolo Cariae rege hortante Atheniensibus bellum intulerunt ⁸⁾. Ac statim Byzantii Selymbriam urbem finitimam Atheniensium sociam ⁹⁾ contra pacem Antalcideam occupaverunt et finibus suis adiecerunt ¹⁰⁾. Deinde in Asiam transgressi Chalcedone urbe, cuius incolas iam antea cum Byzantiis Atheniensium navibus frumentariis incommodasse diximus ¹¹⁾, potiti sunt, quamquam pax Antalcidea eam Persarum regis esse iussit ¹²⁾. Sestum quoque Atheniensibus inimicam fuisse iam supra diximus ¹³⁾. Nec Cersoblepti fidem habere potuerunt Athenienses, sed per totum bellum

¹⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 70, Nep. l. 1.

²⁾ de causis belli socialis cf. Schaeferum l. l. vol. I p. 145 sq., Busoltium l. l. p. 821 sqq.

³⁾ vide supra § 10.

⁴⁾ vide supra § 13 et 15.

⁵⁾ cf. schol. Aesch. de f. leg. § 124; de Callistrato v. supra § 15.

⁶⁾ Hoc anno bellum sociale ortum et per tres annos gestum esse Diod. XVI, 7 tradit. — Dion. Hal. de Lys. p. 480 archontibus Agathocle (a. 357/6) et Elpinico (a. 356/5) hoc bellum gestum esse dicit. Videtur igitur bellum sub finem anni Cephisodoti archontis (ante medium annum 357) ortum esse (cf. Clinton fast. Hell. s. a. 357). Contra Schaeferi sententiam, qui vol. I p. 147, 2 Agathocle demum archonte bellum ortum esse censet, vide quae infra de Midia Parali quaestore dicentur.

⁷⁾ Perinthios quoque a. 357 ab Atheniensibus defecisse Schaefer vol. I p. 147 inde coniecit, quod Perinthii semper fere artissimo foedere cum Byzantiis iuncti erant, et quod Perinthii paucis annis post cum Philippo Macedonum rege foedus inierunt. — At tali coniectura opus non est; nam exstat testimonium, quod Perinthios bello sociali defecisse docet, quod Schaeferum quidem fugit, apud Plutarchum v. Demosth. c. 17: *Βυζαντίοις ἐβόηθησε (ἀγνοομένης) καὶ Περινθηίοις ἐπὶ τοῦ Μιχεδόρου πολιορκητοῦς πείσους τὸν δήμον ἀφῆκε τὴν ἔχθραν καὶ τὸ μεμνησθαι τῶν περὶ τὸν σαρμαχίδων ἡμαρτημάτων ἐκατέρωθεν πόλεμον ἀποστελεῖ δύνανται αὐτοῖς, ἢ γ' ἢς ἐσώθησαν.*

⁸⁾ cf. Diod. l. l. et c. 21, Dem. de Rhod. lib. § 3, 5, Isocr. de pace 16, Dion. Hal. de Isocr. p. 572.

⁹⁾ vide supra § 4.

¹⁰⁾ cf. Dem. l. l. § 26.

¹¹⁾ vide supra p. 13 et 15.

¹²⁾ cf. Dem. de Rhod. lib. § 26.

¹³⁾ vide supra § 19.

II,20. sociale metuebant, ne ille iterum in Chersonesum impetum faceret¹⁾. Cum igitur Chalcedon, Byzantium, Selymbria, Perinthus, Sestus Atheniensibus hostiles essent et Cersobleptis fides dubia esset, mox Midiae Anagyrasii culpa veteres Atheniensium cum Cyzicenis inimicitiae renovatae sunt²⁾. Nam cum Athenienses hostium naves mercatorias capiendas esse decrevisset³⁾, Midias, qui Cephisodoto archonte⁴⁾ Parali navis quaestor fuit, hac nave Cyzicenorum naves mercatorias cepit ex eisque V talenta lucratus est, qua re Cyzicenos Atheniensibus hostes reddidit⁵⁾.

Ut bellum cum Philippo de Amphipoli gerendum ita bellum sociale Athenienses mandavere Chareti, qui cum classe LX navium⁶⁾ primum Chium insulam aggredi statuit. Quo cum veniret, iam ad Chios defendendos aderant Byzantium, Coorum, Rhodiorum, Mausoli copiae. Chares terra marique Chiorum urbem oppugnavit. Nam dum ipse cum copiis terrestribus contra hostium copias ex urbe effusas pugnat, classis portum intrare conata est, in qua Chabrias trierarchus videtur fuisse⁷⁾. Qui cum primus portum intrare studeret, pugna navali orta eius navis navium hostilium rostris percussa est et ipse fortiter pugnans cecidit⁸⁾. Atheniensibus autem in hac pugna navali victis socii cum classe centum navium Lemnum Imbrum aliasque insulas Atheniensibus subiectas vastaverunt et ab incolis pecunias exegerunt. Deinde Samum obsidione cinxerunt⁹⁾.

Iam Athenienses Iphicratem et Timotheum et Menestheum, illius filium, huius generum, praetores fecerunt¹⁰⁾. Quibus cum adiunctus esset Chares cum copiis ex

¹⁾ cf. Isocr. de pace § 22.

²⁾ de prioribus Cyzicenorum adversus Athenienses eorumque socios Proconnesios inimiciis vide supra § 13.

³⁾ Hoc ad belli socialis initium referunt scholia Dem. in Mid. § 173.

⁴⁾ In hunc annum incidit expeditio contra Thebanos in Euboeam facta (cf. Diod. XVI, 7), cuius tempore Dem. in Mid. § 174 Midiam Parali quaestorem fuisse dicit. Schaefer vol. I p. 148, 2 Midiam per plures annos hac quaestura functum esse putat, quam sententiam ego in excursu II huic capiti addito refellere conabor.

⁵⁾ cf. Dem. in Mid. § 173 et scholia.

⁶⁾ de misero classis Atheniensium sub Agathocle archonte statu cf. [Dem.] in Euerg. et Mnesib. § 20.

⁷⁾ Nep. v. Chabr. c. 4: »erat in classe«, inquit, »Chabrias privatus«. Trierarchum autem Chabriam fuisse inde apparet, quod gubernatori praecipit, quo navis cursum dirigat. Non ita perspicue ex Dem. adv. Lept. § 81 sqq. et Plut. v. Phoc. c. 6 apparet, quem in classe ordinem tenuerit Chabrias; at hi quoque loci eum non fuisse praetorem docent. Diodorus, qui l. XVI c. 7 eum Charetis collegam fuisse narrat, non videtur sibi fingere potuisse virum, qui saepe exercitum duxisset, hic militis munere fungentem; cf. Rehdantz l. l. p. 207, Schaefer vol. I p. 148, Busolt p. 856. — Diodorum sequuntur Thirlwall hist. Gr. vol. V p. 232 et Grote vol. XI p. 223 sq.

⁸⁾ cf. Diod. l. l., Nep. l. l., Plut. l. l., Dem. l. l. § 80 sqq.

⁹⁾ Falso Nepos l. l. Samum in eis insulis numerat, quae ab Atheniensibus defecerint; cf. Diod. XVI, 21.

¹⁰⁾ Nepos l. l. Iphicratem et Timotheum non ipsos praetores fuisse ait, sed Menestheo praetori additos, ut eum consilio iuarent; quod falsum esse ex lite Timotheo et Iphicrati pariter ac Menestheo postea intenta apparet; cf. Grote vol. XI p. 225, Isocr. de permut. § 129, Dion. Hal. de Din. p. 667 sq.

Chii obsidione servatis, CXX fere navium classis Atheniensium fuit ¹⁾. Qua classe II,20. Byzantium adgredi et in regionibus Hellespontiatis auctoritatem suam restituere constituerunt, ut mercatoribus suis per Bosporum et Hellespontum tutum iter praeberent, quod tum eo magis necessarium erat, quod a. 356 in Graecia magna erat annonae caritas. Hoc tempore de Atheniensibus optime meritus est Leuco Bosporanorum rex, cum eis viciens semel centum milia modium ²⁾ frumenti mitteret, tantam copiam, ut Atheniensium aerario vendito frumento XV argenti talenta superessent ³⁾.

Socii, qui defecerant, cum Athenienses in Hellespontum proficisci audirent, a Sami obsidione destiterunt et Byzantiis opem laturo et ipsi in Hellespontum navigare constituerunt. Non procul autem a Samo ad Embata classes congressae sunt ⁴⁾. Ac quamquam Iphicrates et Timotheus propter vehementem procellam impetum facere noluerunt, Chares suis navibus hostes adgressus proelio orto collegas sibi opem ferre iussit. Cum autem illi auxilium negarent, Chares nonnullis navibus amissis se recipere coactus est. Quam rem aegre ferens epistola ad Athenienses missa collegas proditoris accusavit et effecit, ut eis praetura abrogaretur ⁵⁾. Deinde Chares, cui iam soli imperium mandatum est, a mercennariis suis coactus, ut pecuniam sibi pararet, Artabazum satrapam, qui a rege defecerat, contra alios satrapas adiuvit et Tithrau-

¹⁾ cf. Diod. I. XVI c. 21.

²⁾ numerum praebet Strab. I. VII p. 311, quem locum iure huc rettulit Boeckhius de occ. civ. Ath. I² p. 115.

³⁾ cf. Dem. adv. Lept. § 33, qui hoc frumentum duobus annis ante missum esse dicit. Causa autem Leptinea acta est a. 355/4; cf. Schaeferi vol. I p. 375 sqq.

⁴⁾ In rebus narrandis excepto loco pugnae ego cum Rehdantzio (l. l. p. 213 sq.), Grotio (vol. XI p. 224 sq.), P. Iona (vita Charetis Atheniensis; pars prior; Vratisl. 1870 p. 30) secutus sum Diodorum. Aliter res sibi finxit Schaefer l. l. p. 149. Hic enim coniunctas Atheniensium classes ad Samum appropinquantes effecisse putat, ut socii, qui defecerant, a Sami obsidione absisterent. Deinde Athenienses in septentrionem versos esse, ut in Hellespontum navigarent et Byzantium oppugnarent. Ad Embata autem utramque classem congressam esse. Causam, qua ad hanc narrationem motus sit, Schaefer in nota addit his verbis: »Unmöglich durften die vereinigten Geschwader Samos und den ganzen Archipel der Streitmacht der Bundesgenossen preisgeben, um in der Ferne eine Belagerung anzufangen, deren Erfolg ungewiss war; konnten sie doch nicht einmal voraussetzen, dass die Bundesgenossen von Samos sich wegwenden würden.« Recte quidem Schaefer spem Byzantii expugnandi incertissimam fuisse ait; nam hanc urbem munitissimam fuisse Paus. IV. 31. 5 testatur. — At etsi urbs optime munita erat, tamen Byzantium multitudo imbellis erat (cf. locos, quos cap. IV § 17 congressi), et pars copiarum Byzantium Samum missa erat. Atque hi ipsi Byzantium milites socios videntur movisse, ut, cum Athenienses in Hellespontum vehi audissent, statim ipsi eodem navigarent. Nec vero tam magna spe Byzantium capiendi Athenienses ad expeditionem Hellespontiaticam motos esse censeo, quam ea causa, quam protulit Iona l. l. Ait enim Atheniensium commercii causa nihil magis interesse potuisse, quam ut Hellespontus et Bosporus in ipsorum potestate essent. — Pugnam navalem, propter quam Iphicrates proditoris accusatus esset, ad Embata commissam esse Polyaeus l. III c. 9 § 29 narrat. Nepos v. Timoth. c. 3 pugnam ad Samum factam esse dicit, Diodorus l. XVI c. 21 in Hellesponto. Cuius autem scriptoris testimonium praeferendum sit, et ubi locus, quem Polyaeus Embata nominat, situs fuerit, de hac re ampliore quaestione opus est, quam excursu III huic capiti addito absolvere conabor.

⁵⁾ cf. Diod. I. l., Nep. I. l.

II,20. stem cum XX milibus militum fudit, propter quod auxilium ab Artabazo tantas pecunias accepit, ut inde totus exercitus ali posset. De qua victoria Chares superbas ad populum litteras misit, quibus eam cum Marathoniam comparavit ¹⁾. Lampsacum quoque et Sigium urbes cepit ²⁾ et ex praeda magnum boum numerum tributim divisum Atheniensibus ad epulas festivas misit ³⁾. Urbes captas sibi retinuit ⁴⁾ et Sigium postea ipse plerumque vixit ⁵⁾. Has res a Charete gestas primum quidem Athenienses probaverunt, mox autem cum Ochus Persarum rex legatis missis de Charete summopere quereretur, et cum simul fama vulgaretur regem hostibus classem auxiliariam trecentarum navium pollicitum esse, Athenienses cum sociis, qui defecerant, pacem facere properaverunt, et, cum illi quoque ad pacem parati essent, celeriter pax confecta est, qua Byzantiis ceterisque, qui defecerant, sociis plena libertas concessa est archonte Elpine ⁶⁾ sive Elpinico ⁷⁾ (a. 355).

Excursus I.

De Chrysopoli (ad p. XX).

Exc. I. Busoltius l. I. p. 687 Chrysopolim a. 377 ab Atheniensibus secundum Aristotelis Marathonii legem Byzantiis traditam esse coniecit. Obstare quidem huic coniecturae videtur pax Antalcidea, quae omnes Asiae civitates regis Persarum esse iussit. At Chrysopolis in civitatum numero haberi non potest; nam semper alii civitati subiecta erat. Sita autem erat in finibus civitatis Chalcedoniorum (cf. Xen. Hell. I. 1, 22, Ephorum ap. Steph. Byz. s. v. *Χρ.*). Et Chalcedon quidem urbs pace Antalcidea Persarum videtur esse facta (cf. Dem. pro Rhod. lib. § 26). Sed num cum Chalcedone Chrysopolis Persarum facta sit, dubito. Nam Chrysopolis quamvis in Asiano Bosphori litore sita tamen illa aetate non videtur paruisse Chalcedoniis sed Byzantiis; nam Byzantii a. 391 Athenienses Chrysopolis dominos fecerant. Accedit, quod regis auctoritatem illa aetate in Asia minore non multum valuisse et ex multis satraparum seditionibus et ex bellis, quae Cyziceni sua auctoritate gerebant, et eo, quod Byzantii a. 357 Chalcedone potiti sunt, satis apparet. His de causis mihi veri simile videtur Chrysopolim pace Antalcidea non factam esse Persarum, sed potius in Atheniensium potestate mansisse, praesertim cum inter Athenienses et Byzantios etiam post pacem Antalcideam amicitia maneret (cf. Isocr. Plat. 28). Monet praeterea Busoltius de Chrysopoli pace Antalcidea Atheniensibus erepta nullum testimonium exstare. Hoc quidem verum est. At exstat ex huius aetatis historia testimonium de Chrysopoli sociis tradita, quod Busoltium quidem fugit, sed nescio an nonnihil valeat ad probandam eius sententiam Chrysopolim a. 377 ab Atheniensibus traditam esse Byzantiis. Stephanus enim Byzantius s. v. *Χρυσόπολις* ex Ephori hi-

¹⁾ cf. Diod. XVI, 22, Dem. Phil. I, 28 sq. et scholia ad § 19, Plut. v. Arati c. 16.

²⁾ cf. Dem. Ol. II § 28.

³⁾ cf. schol. Dem. Ol. III § 31.

⁴⁾ cf. Dem. Ol. II, 28, Theop. ap. Athen. XII p. 532 B.

⁵⁾ cf. Nep. v. Chabr. c. 3, Arr. Anab. I, 12, 1.

⁶⁾ cf. Diod. XVI, 22 et fragmentum foederis hoc anno inter Athenienses et Neapolitas Thracios facti, quod edidit Koehler in Hermae vol. VII.

⁷⁾ cf. Dion. Hal. de Lys. p. 480.

storiarum libro XXIII haec citat: *Ἐφωρος εἰσοσπῶ τρίτῳ* „παροδοῦναι τὴν Καλχηδονίαν Χρυσόπολιν τοῖς Ἐξκ.Ι. συμμέχοις“. Quae verba ad quam rem spectent, efficere iam conabor. Ac primum quidem ut intellegamus, quis Chrysopolim sociis tradiderit, necesse est ea, quae aliunde de huius oppidi historia constant, breviter comprehendere. Primum bello Peloponnesiaco post pugnam ad Cyzicum factam Athenienses Chrysopoli decumanos instituerunt, qui a naviculariis per Bosporum navigantibus decumam exigent. Deinde cum sub finem belli Peloponnesiaco cum ceteris Atheniensium extra Atticam possessionibus Chrysopolis eis erepta esset, bello Corinthiaco a. 391 iterum decuma Chrysopolitana potiti sunt (vide supra cap. II § 1 p. 17.). Tertium Athenienses a. 340 Chrysopolim occupasse infra (cap. IV § 21) docebimus. Inter annos igitur 391 et 340 Chrysopolis iterum Atheniensibus erepta est, et ad hanc rem mihi spectare videntur verba, quae ex Ephoro exscripsit Stephanus; nam de Chrysopoli ab Atheniensibus sociis tradita Ephorum locutum esse inde veri simile fit, quod, ubicunque hac aetate de Chrysopoli aliquid traditur, de Atheniensibus sermo est.

Cum igitur Athenienses inter annos 391 et 340 Chrysopolim sociis videantur tradidisse, iam tempus accuratius definiendum est. Ac primum quidem apparet ex Dem. adv. Lept. § 60 decumam Chrysopolitanam non ante pacem Antalcideam Atheniensibus esse ereptam. Ipsa autem pace id factum esse, quod Boeckhius de oec. civ. Ath. vol. I² p. 441 sq. censet, non ita veri simile esse supra probare conatus sum. Ephori autem de Chrysopoli fragmentum ad posterius tempus spectare inde efficitur, quod Ephorum iam in libro XX Mantinae *θιοιτισμὸν* a. 385 factum (cf. Diod. XV, 12) narrasse ex eius fragmento 138 constat. Cum autem fragmentum, de quo agimus, ex libro XXIII sumptum sit, Athenienses post a. 385 Chrysopolim sociis videntur tradidisse. Ab altera parte tempus, quo hoc factum sit, definitur Ephori fragmento 146a, ex quo apparet Ephorum in l. XXV pugnam Mantinensem, quae in a. 362 incidit, narrasse. Itaque iure Rehdantzius l. l. p. 213 n. 33 sprexit priorem coniecturam, quam de Ephori de Chrysopoli fragmento ipse protulit, ad bellum sociale a. 357—355 gestum hoc fragmentum spectare. Mavult igitur Rehdantzius fragmentum ad expeditionem navalem referre, quam a. 364/3 Byzantium suscepit Epaminondas (vide cap. II § 10). At ne haec quidem coniectura mihi videtur posse probari. Primum enim cum Ephorum in l. XX de anno 385, in l. XXV de a. 362 egisse constet, veri simile non est cum res anno 364/3 gestas in l. XXIII narrasse. Deinde ex Ephori l. XXIV de Dyme Achaiae urbe ad occidentem versus extrema Steph. s. v. *Δύμη* hoc praebet fragmentum: *Ἐφωρος κδ'* „παροδομένης δὲ τῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Δύμην πρότιον μὲν οἱ Λυμαῖοι κατοικηθῆντες.“ Iam vero Diod. XV, 75 narrat Epaminondam in tertia in Peloponnesum expeditione Dymen Achivorum praesidio liberasse a. 367. Cum autem praeceptor meus doctissimus Volquardsenius in libello, qui inscribitur »Untersuchungen über die Quellen der griechischen und sicilischen Geschichten bei Diodor B. XI—XVI« (Kiliae a. 1868), p. 51 sqq. Diodorum in rebus Graecis narrandis per libros XI—XV Ephoro auctore usum esse docuerit, veri simile est verba, quae ex Ephori l. XXIV citat Stephanus, ad annum 367 referenda esse. Quod si verum est, Ephori de Chrysopoli fragmento inter a. 385 et 367 locus assignandus est. Horum autem annorum historiam perlustranti mihi non videtur dubium, quin Athenienses a. 377 secundum Aristotelis Marathonii legem Chrysopolim Byzantiis ut pristinis dominis reddiderint.

Excursus II.

De Midia Parali quaestore (ad p. XXXX).

A. Schaefer vol. I p. 148, 2: »Meidias nahm«, inquit, »als Schatzmeister der Paralos schon Exc. II am euboeischen Zuge Theil. Wenn diese Bestallung mit dem Jahreswechsel endete, was ich bezweifle,

Exc.II. müsste die Expedition erst in Ol. 105, 4 gesetzt werden.« Hac coniectura opus non est, si Diodorum secuti iam Cephisodoto archonte (ante medium annum 357) bellum sociale ortum esse statuimus. Mihi autem ea, quae de Midia Paralī quaestore narrantur, Diodori temporum rationem rectam esse videntur probare. Nam, ut statim sententiam meam proferam, mihi Paralī quaestura non videtur distinguenda esse a Paralī trierarchia; trierarchi autem munus annuum fuisse satis notum est. Hanc sententiam, quae discrepat a sententia Boeckhii, qui de Paralī et omnino de triremium quaestoribus egit in »Urkunden über das Seewesen des attischen Staates« p. 168 sqq., »Staatshaush. d. Ath.« vol. I² p. 236, 706, iam probare conabor. De sacris triremibus Atheniensium scholiasta ad Dem. in Mid. § 171 p. 570 Ddf. haec adnotat: *τοῦτων δὲ τῶν ἑρῶν τριήρων ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπιμελεῖτο καὶ χρήματα ἐδίδου τοῖς ταμίαις, ὥστε αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι καὶ παρέχειν ταχυραιοῦσας*. Scholiasta igitur videtur putasse pro sacris triremibus ipsam civitatem trierarchiae sumptus fecisse. Quam scholiastae sententiam falsam esse inde demonstravit Boeckhius, quod ex inscriptionibus navalibus apparet civitatem sacrarum triremium trierarchis interdum ne apparatus quidem navis praebuisse. Veri autem simile esse Boeckhius putat sacrarum navium trierarchis ad magnos legationum sacrarum sumptus a re publica pecunias datas esse; nam architheorum quoque, quamquam *ἀρχιθεωρία* esset *λειτουργία*, in legationibus sacris publice pecunia adiutum esse. Ad tales igitur sumptus extraordinarios trierarchis praebendos et quia navibus sacris ad pecunias praetoribus mittendas uterentur Athenienses et quia in pace quoque navium sacrarum militibus et remigibus stipendia numerarentur (cf. Harpocr. s. v. *Πάραλος*), his navibus quaestores esse institutos a trierarchis diversos Boeckhius putat. Nee tamen sacris tantum triremibus quaestores fuisse, sed fortasse omnibus. Paralī autem aliarumque navium sacrarum quaestores nobiliores fuisse quam ceteros iam inde apparere, quod id munus *χιροτονία* viris nobili gente ortis ut Midiae mandatum sit (cf. Dem. in Mid. § 171). — Mihi autem locis, quos Boeckhius attulit, inspectis haec admodum dubia videntur esse. Ac primum quidem agam de loco Harpocratiois, qui s. v. *ταμίαι* ex Aristotelis de Atheniensium republica libro et ex Eupoli haec profert: *εἰσὶ δὲ τινες καὶ τῶν τριήρων ταμίαι, ὡς ὁ αὐτὸς φιλέσοφος φησιν· ὅτι δὲ καὶ τοῖς τριηράρχοις περιέποιε ταμίαι, δεδύλωσεν Ἐὐπολις ἐν Μαριζῷ*. Boeckhius de occ. civ. vol. I p. 236, 706 dubium esse ait, utrum omnibus trierarchis an sacrarum tantum navium trierarchis adiuncti fuerint quaestores. De trierarchi quaestore videtur sermo esse in oratione ab Apollodoro adversus Timotheum habita § 14 sq., ubi commemoratur *Ἀντιφάνης, ὃς ἐπέλεξε ταμίαις Φιλίππῳ τῷ βασιλεῦσι*; sed iure Boeckhius dubium esse ait, utrum hic Antiphanes privatus fuerit Philippi quaestor an publice institutus (p. 236). Non omnibus autem trierarchis quaestores fuisse et or. adv. Polycl. § 30 mihi probare videtur, ubi Apollodorus trierarchus se ipsum diligentissimas trierarchiae rationes scripsisse narrat, et inscriptio, quae exstat apud Boeckhium de occ. civ. vol. II p. 19. ubi Hellenotamiae ipsis trierarchis pecuniam numerasse dicuntur. Mihi igitur Eupolis de talibus trierarchorum quaestoribus privatis, qualis ille Antiphanes fuit et quales non omnibus trierarchis fuerunt, videtur esse locutus. Aristoteles autem, quem eodem loco laudat Harpocratio, de his privatis trierarchorum quaestoribus non videtur egisse, cum eis in rei publicae Atheniensium institutis describendis locus non esset. Ac non sine magna veritatis specie Meier in Erschii et Gruberi encycl. sect. III vol. XI p. 392 in Aristotelis fragmento apud Harpocr. ante *τριήρων* coniecit excidisse *ἑρῶν*, glossa nisus lexicī Cantabrigiensis, quae et ipsa ex Aristotele videtur fluxisse. Ibi enim legitur p. 676, 2: *Πάραλος καὶ Σαλαμινία ταύτας τὰς τριήρεις εἶχον διὰ περὶ τὸς πρὸς τὰς ἐπιτρούσας ἀναρτίας, ἐφ' αἷς καὶ ταμίαι τινὲς ἐχιροτονοῦντο.* — *Ἀριστοτέλης δὲ Ἀρμωνιάδα καὶ Πάραλον οἶδε κτλ.* (cf. Mülleri fragm. hist. Gr. vol. II p. 121). Ex his Aristotelis fragmentis nihil effici potest, quo navium sacrarum quaestores a trierarchis diversos fuisse probetur. Neque inde quidquam pro Boeckhii sententia effi-

cere licet, quod trierarchi quoque navium sacrarum apud scriptores et in inscriptionibus comme- Exc. II
morantur (vide locos, quos contulit Boeckhiius de oec. civ. vol. I. p. 707, de re nav. p. 169; Parali
trierarchi commemorantur ap. Isaeum de Dicaeog. her. § 6, in inscriptionibus navalibus XIII a 62,
XVI c 135, XVII a 25 sqq.). Nusquam enim eodem loco et trierarchi et quaestores navium sacra-
rum commemorantur. In solo loco Pollucis I. VIII c. 116, ubi scriptura codicum satis incerta est,
una exstat lectio, ex qua Boeckhii sententia probari possit. Ibi enim haec leguntur: *τριμίας ἐξάλοον*
τοὺς τοὺς ἱερὰς τριήρεις λειτουργοῦντας, deinde in nonnullis codicibus sequuntur verba *ἄλλους ἢ τριη-*
ράρχους et haec Bekker edidit. Sed pro *ἄλλους ἢ τριηράρχους* alii codices, ut Dindorfius in adnota-
tionibus nos docet, praebent *ἄλλους δὲ τριηράρχους* aut *ἄλλοι δὲ τριηράρχους*. Atque ego quidem scri-
pturam *ἄλλους ἢ*, secundum quam quaestores navium sacrarum a trierarchis distinguendi essent,
spernendam esse censeo propter ipsius Pollucis verba antecedentia; nam *τοὺς τοὺς ἱερὰς τριήρεις λει-*
τουργοῦντας vix quisquam aliter interpretari potest nisi de ipsis trierarchis; certe tales quaestores,
quales Boeckhiius sibi fingit, nullo modo dici possunt *λειτουργοῦντες*, quippe quibus res publica
omnia praebuerit. Mihi igitur scribendum esse videtur *ἄλλοι δὲ* (scilicet *ἐξάλοον*) *τριηράρχους*. Ut
igitur hoc loco navium sacrarum trierarchi *τριμίας* videntur esse vocati, ita idem fit apud Photium
s. v. *τριμίας*, ubi haec leguntur: *εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι τριμίας ἄρχοντες χειροτονητοὶ ἐπὶ τὰς ἱερὰς καὶ δημοσίας*
(hoc vocabulo nullas nisi ipsas sacras triremes vocari recte monet Boeckhiius vol. I p. 237) *τριήρεις*
ὁ μὲν ἐπὶ τὴν Πάραλον, ὁ δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ Ἀμμωνος: nam *ἄρχοντες* - ἐπὶ τὰς τριήρεις mihi videntur
esse *τριήραρχοι*. Praeterea mihi videtur monendum esse Midiae quaesturam in scholiis orationis
Midianae p. 569, 26 dici *λειτουργίαν*. Quod autem navium sacrarum trierarchi non ut ceteri a prae-
toribus nominabantur, sed a populo creabantur, id ex maiore muneris dignitate facile explicatur.
Cum igitur eis locis, quos attuli, navium sacrarum quaestores eidem qui trierarchi dici videantur,
haec sententia firmatur oratione Midiana, in qua Parali quaestori eadem munera, quae in aliis na-
vibus trierarchorum sint, tribui recte monet Schaefer vol. II p. 84. Item ex inscriptione, quam
edidit Rangabé ant. Hell. vol. II p. 77, supplevit Waddington in Hermae vol. IV p. 426, Parali
quaestorem praetoris litteras ad populum tulisse et de eis in contione rettulisse discimus, quod
munus mihi ad eum tantum referri posse videtur, qui navis imperium habuit. At licet de hoc loco
dubites, Midiam Parali navis imperium habuisse certissime inde efficere possumus, quod ille, non
alius quidam trierarchus, cum hac nave Cyzicenorum naves mercatorias cepit, et quod Demosthenes
illi, non trierarcho, crimini dat, quod navis sero in Euboeam venerit (cf. Dem. in Mid. § 173 sq.).
Ut autem in oratione Midiana et in ea inscriptione, quam laudavi, navis sacrae quaestori munera
tribui videntur, quae trierarchi sunt, ita alibi trierarchum navis sacrae quaestoris munere fungi legi-
mus. Nam in inscriptione, quae exstat apud Boeckhiium de oec. civ. vol. II p. 95 amphictyones
Deliaci Antimacho trierarcho navis sacrae, quae theoros Athenienses Delum vexerat, theoriae sump-
tum reddidisse dicuntur. Quae inscriptio Boeckhiium coëgit, ut de oec. civ. vol. I p. 707 haec
diceret: »Die Schatzmeister der heiligen Trieren, welche unabhängig von den Kosten der Trier-
archie alle Gelder verwalten, waren natürlich besonders verantwortlich, wenn sie auch nicht immer
gerade als die Rechnung legenden erscheinen.« — Mihi haec difficultas optime tolli videtur, si
Parali ceterarumque navium sacrarum quaestores et trierarchos eosdem fuisse statuimus. Quod si
recte statuimus, Parali quaestura haud dubie ut omnis trierarchia annua fuit. Si vero annua fuit,
veri simile est eam incepisse a primo Hecatombaeonis die; nam etsi de ceterarum trierarchiarum
initio dubitari potest (cf. Boeckhiium de re nav. p. 171 sqq.), tamen Parali, quippe quae in pace
quoque semper parata esse deberet ad itinera facienda (cf. Harpocr. s. v.) trierarchum semper
anni initio munus suscepisse veri simile est. Iam vero si scholiasta iure, quae in oratione Midiana

Exc. II de Midae Parali quaestoris in mercatores Cyzicenos inimicitis narratur, ad bellum sociale rettulit, (de qua re Schaefer vol. I p. 148 non dubitat), cum Midiam Cephisodoto archonte Parali quae storem fuisse ex mentione, quae expeditionis in Euboeam factae apud Dem. in Mid. § 174 fit, constet, recte Diodorus tradere videtur archonte Cephisodoto ortum esse bellum sociale.

Excursus III.

De Embatorum situ (ad p. XXXXI).

Exc. III Pugnam navalem, propter quam Iphicrates accusatus esset, ad Embata commissam esse Polyaeus III, 9, 29 tradidit. Hunc locum Erythraeorum portum esse contra Chium insulam situm, qui a Thuc. III, 29 et a Theopompo apud Steph. Byz. *Εμβάτων diceretur, iam Rehdantzius v. Iph. p. 213 sq. coniecit, eamque coniecturam probaverunt Grotius hist. Gr. vol. XI p. 225, Schaefer de Demosth. vol. I p. 149. Accedit ad hanc coniecturam probandam, quod Embata, si prope Erythras sita erant, non multum distabant a Samo, prope quam insulam hanc pugnam commissam esse Nepos v. Timoth. c. 3. narrat. — Diodorus autem in Hellesponto pugnam factam esse tradit et hanc narrationem Polyaei testimonio praetulit Grotius l. l. Embata vero non prope Erythras, sed ad Hellespontum sita esse probare studuit Ionas in vita Charetis p. 30 n. 2 inscriptione nisus, quam edidit Sauppis in »Nachrichten von der kgl. Gesellschaft der Wissensch. und der Universität zu Göttingen« a. 1867 p. 151 sq. In hac enim inscriptione, quae Callistrato archonte (a. 355/4) facta est (cf. Sauppe p. 155) Philisco Lyci filio Sestio ab Atheniensibus *προξενία* et *εὐεργεσία* discernitur, *ἐ[πειθὴ Φίλιστος ἀνὴρ ἀγ[γ]εὸς ἐγένε[το] πρὸς τὸν δῆμον τὸν Ἰωνῶν] α[ρ]χ[ω]ν μ[η]ρίους τ . . . . .* . . . . . *].ον*. Apparet igitur Philiscum Atheniensibus magni momenti nuntium attulisse. Hoc Sauppis p. 156 ad bellum sociale rettulit et lacunam, quae inter *μηρύσας τ*———*ον* exstat, ita explendam esse suspicatus est: *μηρύσας τ[ὸν τῶν Βυζαντιῶν στόλ]ον*. Quae coniectura quamquam admodum speciosa est (nam XVIII litterae desiderantur) et ei, quam protulit Ionas, cum hac non suppleantur XVIII litterae, longe praeferenda, tamen incertissima est; nam aliis quoque modis XVIII litterae suppleri possunt. — Deinde Ionas incerta Sauppis aut potius vitiosa sua coniectura (coniecit autem *μηρύσας τ[ὸν συμμαχῶν στόλ]ον*) nisus Embata in Hellesponto sita fuisse probare studet his verbis: »Nihil igitur impedit, quominus putemus Philiscum in bello sociali de Atheniensibus se meruisse (dicendum fuit »bene meritum esse«; sermone enim Ionas per totam dissertationem utitur admodum barbaro). Res ita se habuisse videtur: Chares, Iphicrates, Timotheus, Menestheus duces Athenienses in Hellespontum navigaverant et ad Embata naves appulerant. Socios inimicos Samum relinquentes persecutos esse supra exposui. Philiscus cum naves sociorum iam intrasse [in] Hellespontum vidisset, nuntiavit [id] ducibus Atheniensibus, ne socii in classem Atheniensem repentinum impetum facerent. Embata igitur in Hellesponto propius Propontidem sita fuisse videntur quam Sestus, neque est pugnatum apud illum locum, de quo Thucydides et Stephanus Byzantius loquuntur. Accedit, ut Polyaeus *Εμβάται scripserit.« (dicendum fuit »quod — scripsit«). His argumentis mihi nihil videtur probari. Nam quamquam Philiscus Sestius fuit, tamen cum Sesto Atheniensibus nuntium attulisse non modo non est necesse, sed ne veri simile quidem. Primum enim ille Philiscus videtur fuisse mercator; nam inde, quod et in Hellesponto portus custodum et magistratum Atheniensium et Athenis senatus et praetorum curae mandatur, efficere licet Philiscum modo Athepis modo in Hellesponto fuisse. Certe Athenis fuit, cum hoc decretum fieret. Id enim inscriptionis verba, quae leguntur l. 20 sqq., docent: *ἐ[πεινεῖσαι δὲ*

Φίλιστρον καὶ καλέ[σ]α[ι ἐπὶ ξένια εἰς τὸ π]ροπυλαίου[ν] εἰς α[ἔ]θροισ[ιν]. Quodsi Philiscus mercator fuit, omni-Exc.III no non possumus statuere, quo loco nuntio allato de Atheniensibus bene meritus sit. Velut anno 376 ante pugnam navalem ad Naxum commissam Phanocritus quidam Parii oppidi ad Propontidem siti civis Atheniensibus, qui cum classe prope Naxum erant, nuntiavit naves frumentarias ex Ponto venientes in periculo esse, ne ab hostibus caperentur, quo nuntio motus Chabrias pugnam commisit et Lacedaemoniis victis naves frumentarias servavit (cf. corp. inscr. Gr. n. 84). — Sesto autem Philiscum Atheniensibus nuntium illum attulisse propterea mihi improbable videtur, quod Sestum bello sociali Atheniensibus inimicam fuisse scimus (vide cap. II § 19), et Philiscus, si tum Sesto nuntium ad Athenienses pertulisset, haud dubie a civibus suis proditor existimatus esset. Praeterea, si Philisci nuntium ad proelium ad Embata commissum referimus, Athenienses eius nuntio non, ut Phanocriti Pariani, multum lucrati sunt; nam proelium eis non prospere cessit. Propter has causas mihi dubium videtur, num inscriptio, qua Ionae coniectura nititur, ad proelium ad Embata commissum referenda sit; sed licet eo referenda sit, propterea non est statuendum Embata in Hellesponto sita fuisse. Haec Curtii quoque videtur esse sententia, qui, quamquam hist. Gr. vol. III³ p. 792 n. 32 hanc inscriptionem ad proelium ad Embata commissum spectare putat, tamen proelium in freto Chiacco factum esse dicit (l. l. p. 469). Statuendum igitur mihi videtur Polyaei *ῥηματα* eundem locum esse, quem Thucydides et Theopompus vocent *ῥηματα*.

Caput III.

De rebus ab Atheniensibus in Thracia a belli socialis exitu (a. 355) usque ad pacem Philocrateam (a. 346) gestis.

§ 1. Cum Atheniensium principatus maritimus, quem inde a Nausinico archonte III, 1. iterum nacti erant, bello sociali summopere labefactaretur, eorum in Thracia et in Chersoneso auctoritatem non esse auctam et per se veri simillimum est et Isocrates ¹⁾ diserte dicit Athenienses per totum bellum sociale metuisse, ne Cersobleptes sibi Chersonesum, qua paulo ante belli initium a Charete coactus cesserat, iterum eriperet. Neque Amadocus et Berisades a Charidemi insidiis tuti erant; nam dum Atheniensium classis in Hellesponto erat, Cersobleptes et Charidemus pacem agebant; ubi vero abierunt Athenienses, statim denuo Amadoco et Berisadi bellum intulerunt ²⁾.

§ 2. Cum igitur inter Thraciae reges perpetuae essent discordiae, mox Phi- § 2. lippus Macedonum rex terrae finitimae rebus se immiscuit. Cuius rei occasio ei primum data est, cum Pammenes Thebanus cum exercitu per Macedoniam et Thraciam proficisci vellet, ut Artabazo contra satrapas regios auxilium ferret. Cum enim Charetem, quem Artabazo auxilium tulisse supra narravimus, regis Persarum querelis moti revocassent Athenienses ³⁾, Artabazus a Thebanis auxilium petivit ⁴⁾. Quod fac-

¹⁾ de pace § 22.

²⁾ cf. Dem. in Aristocr. § 179.

³⁾ vide supra c. II § 20 p. 42.

⁴⁾ cf. Diod. XVI, 34.

III,2. tum esse videtur anno 353¹⁾. Nam Diotimo archonte (a. 354/3) Charetem iam Athenis fuisse et collegas suos apud iudices accusasse constat²⁾; cum autem Demosthenes a. 354 orationem de symmoriis haberet, inter Thebanos et regem nondum fuit bellum³⁾; res vero a Pammene in Asia gestas Diodorus⁴⁾ Thudemiarchontis anno (353/2) adscribit. Thebani foedus cum Artabazo inierunt et Pammenem cum V milibus militum in Asiam miserunt⁵⁾. Qui cum per Thessaliam, Macedoniam, Thraciam iter in Asiam faceret, Philippus, qui antea Thebis obses in Pammenis domo fuerat et cum eo amicitiam inierat⁶⁾, eum comitatus est, ut ipse sibi in Thracia auctoritatem pararet. In ora Thraciae Philippus Abdera urbe cum Atheniensibus foedere iuncta⁷⁾ potitus est itemque Maronea, quae sub finem anni 361 ab Atheniensibus videtur defecisse⁸⁾. Maroneae autem cum Philippus et Pammenes essent, Charidemus ad eos misit Apollonidem Cardianum hominem Atheniensium inimicissimum⁹⁾ de foedere acturum, nec multum abfuit, quin Atheniensibus cum Cersoblepte simul et Cardianis bellum oreretur. Amadocus autem, cum Philippum Atheniensium hostem per terram suam proficisci vetaret, hoc bellum prohibuit¹⁰⁾. Maronea Pammenes navibus in Asiam videtur esse transvectus; Philippus autem, cum Amadoco bellum inferre nollet, classem suam domum reducere statuit. Cum autem Chares cum XX Atheniensium triremibus ad Neapolim esset, Philippus ex navibus suis quattuor elegit, quae celerrime vehebantur, easque optimis remigibus impositis ante ceteras naves prope oram Neapolim praetervehi iussit. Chares vero, ubi primum quattuor illas naves conspiciatus est, omnibus XX eas persecutus est; illae autem quam celerrime in altum mare fugerunt. Ac dum Chares eas persequitur, Philippus cum ceteris navibus tuto Neapolim praetervectus est, Chares autem ne illas quidem quattuor cepit¹¹⁾.

Minus prospere res cessit Philippi copiis terrestribus. Adaeus enim Philippi mercennariorum dux, qui cognomine »gallus« (ἀλαγκτρωών) dicebatur, cum nimis longe vagabundus processisset, ad Cypsela¹²⁾ ad Hebrum fluvium CXX stadia ab eius ostio¹³⁾

1) cf. Boehnecke, Forschungen I p. 243, 4, Schaefer de Dem. I p. 400, 5,

2) cf. Dion. Hal. de Din. p. 667 sq.

3) cf. Dem. de symm. § 33 sq.

4) l. l.

5) cf. Diod. XVI, 34, Polyæn. VII, 13, 2.

6) cf. Plut. v. Pelop. c. 26, Suid. s. v. Κάρανος.

7) vide supra c. II § 4.

8) vide ibid. § 15.

9) de quo cf. Heges. de Halonn. § 39.

10) cf. Dem. in Aristocr. § 183.

11) cf. Polyæn. IV, 2, 22.

12) Scite huc rettulit Boehnecke, Forsch. p. 707 fragmentum Demoxeni comici, quod exstat apud Athen. XI p. 469 A: *οὐτὸν δίχρονον ἤλιζον τε ἰρεῖς χωρεῖν χάος Ἄλκωνος ἔργον, προῦ-
πινεν δὲ μοί ποτε ἐν Κυψέλοις Ἀδαῖος.*

13) cf. Strab. I. VII fr. 48, 57.

a Charete victus et ipse in proelio interfectus est ¹⁾. Quam victoriam Chares, cum III,2. eodem tempore ex thesauris Delphicis LX talenta accepisset, Athenis splendida cena publica celebravit ²⁾.

§ 3. Deinde Chares archonte Thudemo (a. 353/2) in Hellespontum vectus § 3. Sestum urbem, quae etiam post bellum sociale diu Atheniensibus feliciter restiterat, expugnavit et severissime punivit. Omnibus enim, qui arma ferre poterant, occisis ceteros incolas sub corona vendidit, agrum autem urbis et fortasse alias quoque Chersonesi partes Athenienses colonis Atticis adsignaverunt ³⁾. Neque tamen, ut Diodorus ⁴⁾ tradit, omnes Chersonesi urbes praeter Cardiam colonis Atticis adsignatae sunt; nam Elaesusii certe et Madytiii et Alopeconnesii et Agoraei liberi Atheniensium socii manserunt ⁵⁾. Rebus Chersonesi compositis Chares cum classe Athenas revectus est archonte etiam tum Thudemo (ante medium annum 352) eodem tempore, quo Onomarchus Phocensis in Thessalia a Philippo devictus est; nam nonnulli Phocenses ex pugna fugientes nando ad Charetis classem, quae tum litus Thessalicum praetervehebatur, pervenerunt ⁶⁾.

§ 4. Interim Cersobleptes et Charidemus, quamquam inde a foedere a. 357 § 4. cum Charete icto palam cum Atheniensibus pacem agebant et amicitiam ita prae se ferebant, ut Athenienses utrumque civitate donarent et summis honoribus afficerent ⁷⁾, tamen nihil magis agebant, quam ut Chersonesum iterum Atheniensibus eriperent. Cuius rei causa Apollonidem Cardianum a Charidemo ad Philippum et Pammenem

¹⁾ cf. Athen. XII p. 532 C, Zenob. VI. 34, Eustath. ad Odys. p. 1479, 37.

²⁾ cf. Theop. apud Athen. p. 532 D. Boehnecke l. l. p. 164, 246 totam rem ad bellum Olynthiacum rettulit; quod propterea fieri nequit, quod tum thesauri Delphici iam exhausti erant; cf. Dem. Ol. III § 8. Quam ob rem ad primam Philippi expeditionem Thracicam Adaei cladem referendam esse intellexerunt Thirlwall hist. Gr. vol. V p. 343, 1, Schaefer de Dem. vol. I p. 401 sq.

³⁾ cf. Diod. l. XVI c. 34. Addit Diodorus Cersobleptem Philippi metu coactum, ut Athenienses sibi conciliaret, omnes Chersonesi urbes praeter Cardiam eis tradidisse; hoc autem a. 357 post felicem in Euboeam expeditionem factum esse Dem. in Aristocr. § 173, 181 docet (cf. § 178 et supra c. II § 19); nam de novo foedere post illud tempus inter Cersobleptem et Athenienses facto nihil scimus; cf. Schaeferi vol. I p. 402, 2. — Grote vol. XI p. 258 Cersobleptem tum re vera aliquam Chersonesi partem Atheniensibus tradidisse putat per bellum sociale recuperatam: quod si statuimus, mirum est, quod in oratione Aristocratea nusquam dicitur foedus a. 357 factum a Cersoblepte aperte esse violatum.

⁴⁾ l. l.

⁵⁾ De Chersonesi civitatum diversis condicionibus excursu huic capiti addito amplius disseram.

⁶⁾ cf. Diod. l. XVI c. 35.

⁷⁾ de Cersoblepte cf. Philippi epist. § 8 sqq., Dem. in Aristocr. § 141; de Charidemo praeter multos orationis Aristocrateae locos Arist. Rhet. II, 23 p. 1399 b, Theop. ap. Athen. X p. 436 b. Quando Charidemo data sit civitas, dubitari potest. Weber ad or. Aristocr. p. LXV, 3, Schaefer de Dem. vol. I p. 380, 2 ex Dem. l. l. § 151 concluderunt iam, cum Timotheus cum Olynthiis bellum gereret, Charidemo datam esse civitatem; sed ex § 141 apparet Cersobleptis gratia Charidemo datam esse civitatem, quod ante a. 357 fieri non potuit; ceteri honores, de quibus Dem. § 145 loquitur, postea demum ei videntur esse decreti.

III,4. missum esse supra diximus. Cum autem Philippi foedus Amadoci intercessione impeditum esset ¹⁾, Charidemus iam aliam viam ingressus est. Nam cum intellexeret Cersobleptem, si ceteris regibus victis solus in Thracia regnaret, facile Athenienses Chersoneso expulsurum esse, antequam Atheniensibus bellum inferret, ceteros Thraciae reges regno privare conatus est ²⁾. Nam cum anno 353/2 ³⁾ Berisades mortuus esset, Cersobleptes et Charidemus eius liberis et Amadoco bellum intulerunt. Pro Berisadis liberis bellum gessit Athenodorus, qui Berisadis sororem in matrimonio habuit, pro Amadoco Simo et Bianor huic affinitate iuncti ⁴⁾, qui plebiscito civitate Attica donati erant ⁵⁾. Archebius quoque Byzantius contra Cersobleptem videtur pugnasse ⁶⁾. Ut autem ab Atheniensibus tutus esset, Charidemus simul cum belli initio Aristomachum Critodemi filium ⁷⁾ Alopecensem Athenas misit, qui multa apud populum contionatus Cersobleptis erga Athenienses amicitiam et benevolentiam praedicavit ⁸⁾. Nunquam Cersobleptem consilium capturum esse Chersonesi Atheniensibus eripiendae. Ex tota enim paeninsula in pace non plus XXX talenta redire, in bello nihil. Praeterea si Atheniensibus bellum inferret, illos Thraciae portus obsidione esse clausuros atque ita Cersoblepti plus trecentorum talentum damnum facturos. Tale autem damnum Cersobleptem parvi et incerti lucri causa non esse subiturum ⁹⁾. Cum igitur nulla causa cogitari posset, cur Cersobleptes et Charidemus Atheniensibus adversarentur, immo cum illis optima quaeque vellent, Aristomachus Atheniensibus suavit, ut Charidemum praetorem facerent; neminem enim nisi illum Amphipolim Atheniensibus recuperare posse ¹⁰⁾. Iam antequam Aristomachus Athenas venit, Aristocrates quidam a Charidemi factione motus ¹¹⁾ senatus consultum effecerat ¹²⁾, ut, qui Charidemum interficeret, eum in tota Atheniensium sociorumque terra comprehendere liceret, et, si quae urbs sive quis privatus homicidam tueretur, foedere excluderetur ¹³⁾. Hoc senatus consultum a populo Aristomachi orationibus decepto facile sanctum iri Aristocrates putabat ¹⁴⁾. At antequam populus senatus consulto legis vim daret ¹⁵⁾,

¹⁾ vide supra § 2.

²⁾ cf. Dem. in Aristocr. § 8 sqq.

³⁾ Ea enim, quae iam narranda sunt, anno ante litem Aristocrateam gesta esse intra docebitur; hanc autem Aristodemo archonte (a. 352/1) actam esse Dion. Hal. ad Amm. I. 4 p. 725 testatur.

⁴⁾ cf. Dem. l. l. § 9.

⁵⁾ cf. ibid. § 12.

⁶⁾ cf. ibid. § 189.

⁷⁾ cf. [Dem.] in Theocr. § 35, in Neacr. § 25.

⁸⁾ cf. Dem. in Aristocr. § 13.

⁹⁾ cf. Dem. l. l. § 110.

¹⁰⁾ cf. Dem. l. l. § 14; de Amphipoli vide supra cap. II § 9, 20.

¹¹⁾ cf. Dem. § 5, 184 sqq.

¹²⁾ cf. ibid. § 14.

¹³⁾ cf. ibid. § 16, 81, 85, 92 sq., 180.

¹⁴⁾ cf. ibid. § 14.

¹⁵⁾ cf. ibid. § 18, 92, 180, 186.

Euthycles ¹⁾ Thriasius ²⁾, a quo antea Cephisodotum praetorem accusatum esse supra III,4. monuimus ³⁾, Aristocratem *παράνομον* accusavit. Ita prohibitum erat, ne populi suffragiis senatus consultum legis vim nancisceretur. Cum autem causa ad iudices veniret, iam ne ullam quidem vim habuit, cum interim senatus, qui decreverat, magistratu abisset, senatus autem consulta ultra anni finem non valerent. Tamen Euthycles, ne quis in posterum legem rei publicae tam periculosam rogaret, causam persecutus est ⁴⁾. Actam in iudicio causam esse Dionysius Halicarnassensis ⁵⁾ tradit archonte Aristodemo (a. 352/1), et in huius anni initium (aestatem a. 352) causam incidere rebus, quae in oratione Aristocratea commemorantur, diligenter examinatis probavit Schaefer ⁶⁾. Euthycli orationem composuit Demosthenes, qui olim cum Euthycle Cephisodotum praetorem trierarchus in Hellespontum secutus post reditum reum fecerat ⁷⁾. In hac oratione, quae adhuc superstes est, Demosthenes Aristocratis senatus consultum primum illegitimum ⁸⁾, deinde Atheniensium rei publicae summo damno esse ⁹⁾ demonstrat, denique Charidemum propter res contra Athenienses gestas indignissimum esse docet, quem Athenienses lege quodammodo sacrosanctum faciant ¹⁰⁾. Utrum iudices Aristocratis rogationem illegitimam esse iudicaverint eumque multa affecerint an eum criminis absolverint, nescimus; quocumque autem modo iudicaverunt, senatus consultum accusatione, cum interim senatus magistratu se abdicasset, irritum factum erat. At Charidemum non perdidisse populi gratiam inde constat, quod iam a. 351 praetor Atheniensium factus est ¹¹⁾.

§ 5. Interea in Thracia reges inter se bellum gerebant. Amadoco contra § 5. Cersobleptem socii adiuncti sunt Byzantii et Perinthii, qui cum Cersoblepte de parte terrae ambigebant ¹²⁾. Praeterea Iustinus ¹³⁾ fratres duos reges Thraciae de regno disceptantes Philippum Macedonem orasse tradit, ut litem suam diiudicaret. Cui testimonio si quae fides habenda est, vix de aliis fratribus cogitari potest nisi de Berisadis filiis ¹⁴⁾. Philippus autem ex Thessalia reversus anno 352 ¹⁵⁾, cum Amadocus

¹⁾ de nomine cf. Dion. ad Amm. I, 4 p. 725, Lib. arg. or. Aristocr., schol. Aesch. in Ctes. 52, schol. Dem. in Aristocr. p. 706, 8, 716, 26 Ddf.

²⁾ cf. arg. II or. Aristocr.

³⁾ cap. II § 17.

⁴⁾ cf. Dem. I, l. § 92 sqq.

⁵⁾ ad Amm. p. 725.

⁶⁾ vol. I p. 397 sqq.

⁷⁾ vide supra c. II § 17.

⁸⁾ § 19—99.

⁹⁾ § 100—143.

¹⁰⁾ § 148—183.

¹¹⁾ cf. Dem. Ol. III § 5; vide infra.

¹²⁾ cf. schol. Aesch. de f. leg. § 86.

¹³⁾ VIII, 3, 14.

¹⁴⁾ cf. Schaeferi vol. I p. 404, 1.

¹⁵⁾ cf. Diod. XVI, 38.

III,5. quoque ¹⁾ et Perinthii Byzantiique ²⁾ eius auxilium peterent, Cersoblepti bello illato usque ad Propontidem processit, ubi Heraeum castellum prope Perinthum situm ³⁾ obsidione cinxit. Quod cum mense Maemacterione (Novembri a. 352) Atheniensibus nuntiatum esset, illi, quippe quorum in Chersoneso possessionibus Philippi impetus imminere videretur ⁴⁾, turbulenta contione habita LX talentum tributum ex censu solvere, omnes usque ad quadragesimum quintum aetatis annum viros ad arma vocare, classem XXXX triremium armare decrevere ⁵⁾. Mox autem cum nuntius veniret Philippum aut graviter aegrotare aut iam mortuum esse ⁶⁾, Athenienses expeditionem Thracicam neglexerunt, et proximo demum anno ultimis mensis Boëdromionis diebus (a. 351 initio mensis Octobris ⁷⁾ Charidemus praetor cum X navibus et V talentis in Thraciam missus est ⁸⁾. Sed iam Philippus restituta valetudine Cersobleptem coëgerat, ut Perinthiis et Byzantiis terram ambiguum concederet et sibi filium obsidem daret ⁹⁾. Quem Cersobleptis filium Aeschines a. 346, antequam Philippus iterum contra Cersobleptem profectus est, apud Philippum obsidem vidit ¹⁰⁾. Omnino Philippus res Thraciae ad suum arbitrium composuit et, quos ipse voluit, reges instituit ¹¹⁾. Duos fratres, quos supra monuimus litem suam de regno Thraciae ad Philippum detulisse diiudicandam, ambos regno pepulisse dicitur ¹²⁾. Ita Thraciae rebus compositis cum socios in illa terra sibi reliquisset ¹³⁾ Amadocum, Byzantios ¹⁴⁾. Perinthios, Cardianos ¹⁵⁾, anno 350/49 Olynthum urbem adgressus est ¹⁶⁾.

¹⁾ cf. Theop. ap. Harpocr. s. v.

²⁾ cf. schol. Aesch. l. l.

³⁾ Ἡραίων τεῖχος quod dicit Dem. Ol. III § 4 plurimi viri docti idem oppidum esse putant, quod Herod. IV, 90 nominet Ἡραίων et prope Perinthum situm esse dicat. Grote vero vol. XI p. 307, 1 dubitat, num utrumque nomen idem oppidum significet. Philippi enim potentiam nondum tantam fuisse, ut Perinthum urbem opulentissimam ad pugnam provocaret eive minaretur. Heraeum castellum sibi propius Chersonesum situm fuisse videri, cum Philippus Atheniensium in Chersoneso possessionibus minatus sit. — At has Atheniensium possessiones ab Heraeo castello rediens invadere potuit. Perinthiis autem Philippus tum minime videtur esse minatus, sed potius eis Heraeum, quod Cersobleptes tenuit, expugnaturus fuisse; nam de parte terrae Perinthii cum Cersoblepte bellum gesserunt (cf. schol. Aesch. II, 86). Iam vero ex Stephani Byz. glossa Ἡραίων collatis eis, quae idem s. v. Ἀγάθη dicit, apparet Ἡραίων et Ἡραίων τεῖχος diverso accentu notata eiusdem oppidi nomina esse. Item quamvis non diverso accentu Σέρραϊον et Σέρραϊον τεῖχος idem oppidum dicitur; cf. Steph. s. v.

⁴⁾ cf. Dem. in Phil. I, 17, 41.

⁵⁾ cf. Dem. Ol. III, 4.

⁶⁾ cf. Dem. Ol. I, 13, III, 5, Phil. I, 11.

⁷⁾ post magna mysteria, quae celebrabantur a XVI eius mensis die per XII deinceps dies; cf. C. F. Hermann ant. Gr. vol. II § 56, 6 sqq.

⁸⁾ cf. Dem. Ol. III 5.

⁹⁾ cf. schol. Aesch. l. l.

¹⁰⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 81.

¹¹⁾ cf. Dem. Ol. I § 13, Isocr. Phil. § 21.

¹²⁾ cf. Iust. l. VIII c. 3 § 16.

¹³⁾ cf. schol. Aesch. l. l. γκιάν ἐαντιὸν ζαϊωνήσας.

¹⁴⁾ cf. Dem. in Phil. III § 34, de cor. § 87.

¹⁵⁾ cf. Dem. de f. leg. § 174. ¹⁶⁾ cf. Dem. Ol. I, 13, Dion. Hal. ad Amm. I p. 734.

§ 6. Haec res Athenienses mox coëgit, ut ex Chersoneso copias suas avo-III,6. carent. Nam cum Olynthii ab eis auxilium peterent, Athenienses primum quidem Charetem cum XXX navibus Olynthum miserunt. Cui cum res minus prospere cessisset et Chalcidenses (Olynthii eorumque socii iterum legatos mitterent auxilium peti-
turos, Athenienses Charidemum, qui inde ab Octobri mense a. 351 in Hellesponto Atheniensium copiis et classi praefuerat¹⁾, Olynthiis opem ferre iusserunt. Qui cum XVIII triremibus, IIII milibus peltastarum, CL equitibus Olynthiis auxilio profectus²⁾ Chersonesum Atheniensium praesidio vacuam reliquit. Atque cum Charidemus non videatur redisse in Hellespontum, mirari non possumus, quod periculum, quod Atheniensium in Thracia possessionibus Chersoneso, Lemno, Imbro, Scyro a Philippo iam antea imminuerat³⁾, proximis annis inprimis post Olynthum a. 348/7 a Philippo captam⁴⁾ in dies crescebat⁵⁾.

§ 7. Inprimis Chersoneso hoc periculum imminebat, cum mox, quamquam § 7. Cersobleptis filius obses apud Philippum erat⁶⁾, inimicitiae inter utrumque regem renovarentur. Hoc iam a. 347 factum esse iure Schaefer statuere mihi videtur⁷⁾. Nam cum Athenienses iam ineunte a. 346, ubi primum pacem sperare coeperunt, omnem belli apparatus neglexerint⁸⁾, Charetem, qui eo tempore, quo pax facta est, in Thracia fuit, iam ante illud tempus eo missum esse apparet. Chares autem nonnullis Cersobleptis oppidis praesidia imposuerat⁹⁾, quod eum, cum iam inter Athenienses et Philippum de pace agi coeptum esset, fecisse veri simile non est. Quae cum ita sint, bellum inter Philippum et Cersobleptem iam a. 347 videtur esse renovatum. Cum autem Philippum ipsum anno demum 346 mense Martio ad hoc bellum profectum esse constet¹⁰⁾, scite Schaefer coniecit usque ad id tempus Antipatrum, qui, cum Philippus bellum ipse susciperet, legatus Athenas ivit, bellum contra Cersobleptem gessisse. Quae coniectura maxime nititur Theopompi Philippicorum libri XXVI fragmento, quod exstat apud Stephanum Byzantium: *Ἄπρες· θηλικόν· πόλις· Θεράκης· Θεόπομπος· εἰκοστῆ· ἔτη· τοῦ· δ'· Ἀντιπάτρου· διατρέβοντας· περὶ· τὴν· Ἄπρον.* Ad idem bellum spectare videtur fragmentum ex Theopompi libro XXVII sumptum, quod exstat apud Harpocrationem s. v. Δεῦς.

¹⁾ vide supra § 5.

²⁾ cf. Philoch. ap. Dion. Hal. l. l.

³⁾ cf. Dem. in Phil. I § 34, Apollod. in Neacr. 3. Prior locus ad annum 352 (cf. Schaeferi vol. II p. 26), alter ad a. 350 (cf. Schaeferum l. l. p. 73 sqq.) referendus est.

⁴⁾ cf. Philoch. l. l. p. 736.

⁵⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 71.

⁶⁾ cf. Aesch. l. l. § 81.

⁷⁾ vol. II p. 166.

⁸⁾ cf. Dem. de cor. § 26.

⁹⁾ cf. Dem. in Phil. III, 15.

¹⁰⁾ cf. Aesch. l. l. § 82.

III,8. § 8. Atheniensium in Thracia possessionibus hoc bellum haud dubie periculosum fuit. Quam ob rem satis veri simile est Demosthenem, qui archonte Themistocle (a. 347/6) senator fuit ¹⁾, oratione habita ad tuendos insularum incolas et urbes ad Hellespontum sitas hortatum esse. Hoc enim Dionysius Halicarnassensis apud Philochorum videtur legisse ²⁾, quamquam iniuria hanc orationem putavit esse eam, quae vulgo dicatur Philippicae primae pars posterior inde a § 30 ³⁾. Hanc potius re vera esse orationis Philippicae primae partem docuit A. Schaefer ⁴⁾. Perdita autem illa Demosthenis oratione, quam noverat Philochorus, Schaefer ⁵⁾ effectum esse putat, ut Chares cum copiis in Thraciam mitteretur ⁶⁾. Sed quamquam Antipater in Thracia, Philippus ipse contra Atheniensium insulas Lemnum, Imbrum, Scyrum bellum gessit, Chares bello cum Philippo gerendo neglecto alibi sibi mercennariisque suis lucrum quaesivit. Itaque factum est, ut Philippi metu coacti coloni Atheniensium Chersonesum relinquerent. Quo facto Athenis extra ordinem multae contiones turbulentae habitae sunt, et cum Chares per longum temporis spatium nullum nuntium Athenas misisset neque Athenienses scirent, ubi Chares esset, Cephisophon Paeoniensis unus ex Charetis familiaribus rogationem facere coactus est, ut Antiochus, qui navibus onerariis praefectus erat, quam primum in Thraciam proficisceretur ducem Atheniensium copiis praefectum quaesiturus et, sicubi invenisset, ei diceret mirari populum Atheniensium, quod, dum Philippus contra Chersonesum Atheniensium provinciam proficisceretur, Athenienses nescirent, ubi dux et copiae ad bellum gerendum a se missae versarentur ⁷⁾. — Chares, postquam ab Antiocho officii admonitus

¹⁾ cf. Aesch. in Ctes. § 62, de f. leg. 17.

²⁾ cf. Schaeferi de Dem. vol. II p. 64, 166.

³⁾ cf. Dion. Hal. ad Amm. I p. 736 et ea, quae ex perduto Dionysi *περὶ τῆς πραγματικῆς Δημοσθ. διανοήσεως* libro scholiastae ad Dem. Phil. I. 30 proferunt.

⁴⁾ voi. II p. 62 sqq.

⁵⁾ l. l. p. 166 sq.

⁶⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 90 sqq.

⁷⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 72 sq. Haec non multo ante pacem Philocrateam facta esse recte mihi videntur statuere Wachsmuthius »hell. Alterthumsk.« vol. II p. 344, Boehneckius Forsch. p. 385, Schultzius de Chers. p. 108. Aeschines enim l. l., postquam Cephisophontis plebiscitum a scriba recitari iussit, his verbis pergit: *οἱ μὲν καιροὶ τῆς πόλεως τοιοῦτοι ἦσαν, ἐν οἷς οἱ περὶ τῆς εὐρήνης ἐγίνοντο λόγοι*. Voemelius quidem proleg. in Dem. or. Phil. p. 71 et Schaefer vol. I p. 401 haec ad eam expeditionem referunt, quam a. 353/2 Pammenem comitatus Philippus in Thraciam fecit (vide supra § 2). Aeschinem enim non proximum tantum tempus respicere, sed totius rationis, qua in bello gerendo Chares usus sit, imaginem adumbrare velle dicunt. Ad Themistoclis autem archontis annum haec propterea non posse referri, quod Chares tum locum custodiae suae mandatum non reliquerit. Sed etsi Charetis copias, cum Athenis pax fieret et Philippus ipse contra Cersobleptem bellum gereret, in oppidis Thraciis fuisse scimus, et quamquam has copias, antequam inter Philippum et Athenienses de pace agi inciperetur, oppidis impositas esse veri simile est, tamen cogitari potest Charetem auctumno a. 347, ubi primum in Thraciam venisset, bello Macedonico neglecto alibi sibi lucrum quaesivisse. Praeterea Voemelii et Schaeferi sententia propter eam causam improbanda est, quod Aeschines testari videtur Chersoneso a colonis Atticis relicta Antiochum missum esse Charetem quaesiturum, colonos autem Atticos Aristodemo archonte (a. 352/1), cum causa Aristocratea ageretur, in Chersoneso fuisse Dem. in Arist. § 103 docet (*τοῖς Χερρό-*

est, cum Cersoblepte amicitiam iniit, quamquam foedus inter regem et Athenienses III,8. non videtur esse factum¹⁾. Cersobleptem igitur a Philippo defensurus nonnullis Thraciae castellis Serrhio, Ergiscae, Sacro Monti mercennariorum suorum praesidia imposuit²⁾.

§ 9. Bello, quod cum Philippo iam undecimum annum gerebatur, aliisque bellis, § 9. quae simul Atheniensibus gerenda fuerant, imprimis bello sociali Atheniensium opes plane exhaustae erant. Plus enim mille et quingentis talentis in belli usum collatis³⁾ et CL triremibus a Charete imperatore consumptis⁴⁾ Athenienses non modo nihil lucrati erant, sed ex LXXV civitatibus⁵⁾, quas Timotheus, Iphicrates, Chabrias, Callistratus Atheniensium societati inde a Nausinico archonte conciliaverant, aliae eaeque opulentissimae ab Atheniensium societate defecerant, aliae a Philippo captae erant⁶⁾. Quod ad regiones Thracicas attinet, Lemnus quidem, Imbrus, Scyrus, Chersonesus etiam tum Atheniensibus parebant, sed annis 352, 350, 347 Philippus has possessiones vehementer infestaverat⁷⁾. Ex sociis autem, qui Atheniensibus olim in his regionibus fuerant, nulli in eorum fide remanserant nisi Tenedii⁸⁾, Thasii⁹⁾, Samothracae¹⁰⁾, Aenii¹¹⁾, Elaeusii, Madytii, Alopeconnesii, Agoraei¹²⁾, Proconnesii¹³⁾. Praeterea Cersobleptes Atheniensium amicus erat. — Contra Amadocus rex, qui olim Atheniensibus faverat, iam pridem in Philippi partes transierat, item Byzantii, quibus Selymbria et Chalcedon parebant¹⁴⁾, Perinthii, Cardiani, et Philippi auctoritas usque ad

νησον οἰκοῦσι τῶν πολιτῶν). Inde apparet ea, quae de Cephisophontis plebiscito Aeschines narrat, ad expeditionem, quam a. 353 Philippus in Thraciam fecit, referri non posse. De altera autem expeditione, quam annis 352 et 351 Philippus contra Cersobleptem fecit (vide supra § 5), propterea cogitari non posse, quod tum Chares in Thracia non fuerit, recte ipse Schaefer monet. Nihil igitur relinquitur, nisi ut Cephisophontis plebiscitum anno 347 tribuamus.

¹⁾ Quamquam Dem. de cor. § 27 et Aesch. in Ctes. § 61 Cersobleptem et Thraces Atheniensium socios et amicos vocant, tamen ex eis, quae de f. leg. § 81 sqq. narrat, et ex eo, quod Demosthenes in oratione de f. leg. eo quidem foedere, quod eum Phocensibus ictum erat, ut Aeschinis culpam demonstret, utitur § 61 sq., de foedere autem cum Cersoblepte facto tacet, iure Schaefer vol. II p. 167, 3 videtur concludere Cersobleptem cum Atheniensibus amicitia quidem iunctum fuisse, sed non foedere.

²⁾ cf. Dem. in Phil. III, 15, Heges. de Hal. 36 sq.

³⁾ cf. Dem. Ol. III § 28, Aesch. de f. leg. 71, Isocr. Arcop. 9, schol. Dem. Ol. I § 27.

⁴⁾ cf. Aesch. l. l.

⁵⁾ cf. Aesch. l. l. § 70.

⁶⁾ cf. Schaeferi vol. II p. 162 sq.

⁷⁾ cf. Dem. in Phil. I § 34, de f. leg. 78, Apollod. in Neacr. 3, Heges. de Halonn. 4, Dion. ad Amm. p. 736.

⁸⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 20, Dem. de cor. 302.

⁹⁾ cf. Dem. in Phil. I § 32.

¹⁰⁾ cf. inscriptionem, quam edidit Kirchhoffius in diss. ord. philol. et hist. acad. Berol. a. 1867 fascic. 2 p. I sqq.

¹¹⁾ Aenii anno demum 341 ab Atheniensibus defecisse videntur; cf. Schaeferi vol. III, 2 p. 277.

¹²⁾ de his Chersonesi civitatibus vide excursum huic capiti additum.

¹³⁾ cf. Dem. de cor. § 302.

¹⁴⁾ cf. Dem. pro Rhod. lib. § 26.

III,9. Bosphorum Thracium valebat. Abdera et Maronea, olim Atheniensium sociae, iam Philippo subiectae erant, cuius regnum ad Hebrum fluvium pertinebat.

§ 10. § 10. Quae cum ita essent, Athenienses, cum Aristodemus histrio, qui ad solvendo civis Athenienses Olynthi captos ad Philippum missus erat ¹⁾, ex legatione reversus archonte Themistocle (a. 347/6 ²⁾ legationis rationem redderet et Philippum Atheniensibus benevolum esse et cum eis foedus inire cupere nuntiaret, haec pronis auribus audiverunt ³⁾. Ac Philocrate auctore populus decrevit, ut X legati ad Philippum mitterentur, qui cum eo de pace et de eis, quae et Atheniensibus et illi utilia essent, consulerent ⁴⁾. Quod factum est eodem die, quo Proxeni praetoris litterae in contione recitatae sunt, quibus ille populo nuntiavit legatos, per quos Athenienses omnibus Graecis per tempus mysteriorum indutias nuntiassent, a Phocensibus esse reiectos ⁵⁾. Cum autem legati in priore ad Philippum legatione quam celerrime profecti sint ⁶⁾ et decem seu potius paucioribus diebus facile in Macedoniam pervenire potuerint ⁷⁾, cum igitur ad totam legationem vix menstruo spatio opus fuerit ⁸⁾, denique cum haec prior legatio mense Elaphebolione (Martio vel Aprili a. 346) Athenas redierit, ea, quae Aeschines de indutiis mysterioticis dicit, ad magna mysteria, quae mense Boëdromione celebrabantur ⁹⁾, referri nequeunt. De minoribus igitur mysteriis cogitandum est ¹⁰⁾. Quae cum Anthesterione mense (Februario vel Martio) celebrarentur ¹¹⁾, paulo ante *σπινδοφόρου* videntur esse missi. Quam ob rem aut exeunte mense Gamelione, ut putat Schaefer ¹²⁾, aut ineunte Anthesterione (mense Februario a. 346) Philocratis plebiscitum videtur esse factum. Legati creati sunt Ctesiphon, Aristodemus, Iatrocles, Cimo, Nausicles, Dercylus, Phryno, Philocrates, Aeschines, Demosthenes ¹³⁾, quibus ex sociorum concilio adiunctus est Aglaocreon Tenedius ¹⁴⁾. His decretis Athenienses pacis spei nimis indulgentes statim omnem belli apparatus

¹⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 17.

²⁾ Aesch. l. l. § 17 Demosthenem tum senatorem fuisse ait; Demosthenes autem senator fuit archonte Themistocle; cf. Aesch. in Ctes. § 62.

³⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 17. Ampliorem negotiationum, quae pacem Philocrateam antecessere, narrationem vide apud Schaeferum vol. II p. 154 sqq., 180 sqq. Ego ea tantum amplius tractabo, quae ad res Thracicas pertinent.

⁴⁾ cf. Aesch. l. l. § 18.

⁵⁾ cf. ibid. § 134.

⁶⁾ cf. Dem. de f. leg. § 163.

⁷⁾ cf. quae de itinere in Hellespontum faciendo Dem. de cor. § 30 dicit.

⁸⁾ cf. Schaeferi de Dem. vol. II p. 182. 1.

⁹⁾ cf. Hermannii antiq. Gr. vol. II § 56. 6 sqq.

¹⁰⁾ cf. Boehnecke, Forschungen vol. I p. 380, 3.

¹¹⁾ cf. Hermannum l. l. § 58, 25 sqq.

¹²⁾ l. l.

¹³⁾ cf. arg. II ad Dem. or. de f. leg. p. 396; cetera de singulis legatis testimonia contulit Schaefer l. l. p. 182 sq.

¹⁴⁾ cf. Aesch. de f. leg. 20, 97.

neglexerunt¹⁾. Legati quam celerrime in Macedoniam profecti sunt²⁾. Philippus III, 10. eos benigne excepit, sed cum Amphipolim restituendam esse Atheniensibus censerent, rex id quidem non concessit; ceterum comiter legatis respondit³⁾. Legatis autem Athenas redire parantibus cum ipse ad bellum Thracicum proficisceretur, se, dum Athenienses de pace consulerent, armis Chersonesum non esse aggressurum pollicitus est⁴⁾. Litteras quoque ad populum Atheniensium ferendas legatis dedit, quibus se, si pax fieret, ingenti commodo Atheniensibus fore gloriabatur⁵⁾. Deinde cum legati Athenas redissent et paulo post, Dionysiorum magnorum tempore, Philippi legati de pace cum populo acturi venissent, mensis Elaphebolionis diebus XVIII et XVIII (medio mense Aprili a. 346) de pace comitia habita sunt⁶⁾, in quibus Philocratis rogatio vicit, ex qua inter Athenienses eorumque socios et Philippum eiusque socios pax foedusque facta sunt ea condicione, ut utrique, quae haberent, retinerent (*ἐκατέρωθεν ἔχειν ἃ ἔχουσιν*⁷⁾). Hac igitur pace Chersonesus⁸⁾, excepta Cardia urbe⁹⁾, quae ut Philippi socia pacis instrumento inscripta est¹⁰⁾, Lemnus, Imbrus, Scyrus¹²⁾ et, quotquot sociorum civitates Atheniensibus fidae manserant, eis servatae sunt. Sic pace, quae dicitur Philocratea¹²⁾, bellum, quod per XI annos (357—346) Athenienses de Amphipoli cum Philippo gesserant, finitum est¹³⁾.

Excursus IV.

De Chersonesi civitatibus (ad p. XXXIX).

Kirchhoffius in diss. ord. philol. et hist. acad. Berol. a. 1867 fascic. 2 p. 7 Elaeuntem quoque urbem a. 353 a colonis Atticis occupatam esse putat eo nisus, quod in tabula rationis, quam Minervae quaestores, qui Lycisco archonte fuerant (a. 344/3), successoribus reddiderunt, *ὁ δῆμος ὁ Ἐλαιουσίων* Archia archonte (a. 346/5) populum Atheniensium corona ornasse dicitur. Sequitur enim in eadem inscriptione corona, quam eodem anno coniuncti *ὁ δῆμος ὁ ἐν Χερρονήσῳ καὶ Ἀλωπεζονήσῳ καὶ . . . . . καὶ Μαδύτιοι* allique, quorum nomina perierunt, Atheniensibus donaverunt. Cum ibi dubitari nequeat, quin, ut in eadem inscriptione *ὁ δῆμος ὁ ἐν Σάμῳ* colonos Athenis Samum missos significat, ita *ὁ δῆμος ὁ ἐν Χερρονήσῳ* sint cives Attici Chersonesum

¹⁾ cf. Dem. de cor. § 27.

²⁾ cf. Dem. de f. leg. 163.

³⁾ cf. Aesch. l. l. § 27 sqq., Dem. l. l. § 253.

⁴⁾ cf. Aesch. l. l. § 82.

⁵⁾ cf. Dem. l. l. § 40 sq., 316, Heges. de Hal. 43.

⁶⁾ cf. Aesch. in Ctes. § 68, Dem. l. l. § 56.

⁷⁾ cf. Dem. de f. leg. § 169 sq., schol. ad § 161, Heges. l. l. § 24 sqq., schol. ad § 18, 23, Philoch. ap. Dion. Hal. ad Amm. I, 11 p. 741 sq.

⁸⁾ cf. Dem. de f. leg. § 78 sq.

⁹⁾ cf. Dem. de pace § 25.

¹⁰⁾ cf. Dem. de f. leg. § 174, Phil. epist. § 11.

¹¹⁾ cf. Heges. de Halonn. § 4.

¹²⁾ cf. Dem. l. l. § 150 ἢ εἰρήνη ἢ τοῦ Φιλοκράτους.

¹³⁾ cf. Aesch. in Ctes. § 54, Din. in Dem. § 18.

Exc. IV. incolentes, et cum paulo post in eadem inscriptione coronae enumerentur, quas Eubulo archonte (a. 345/4) ὁ δῆμος ὁ Χερρονησιῶν Atheniensium populo et senatui dederit, Kirchhoffius τὸν δῆμον τὸν Χερρονησιῶν eundem esse censet, qui antea dictus sit ὁ δῆμος ὁ ἐν Χερρονήσῳ. Cum igitur ὁ δῆμος ὁ Χερρονησιῶν ex colonis Atticis ei constare videatur, idem censet de δήμῳ τῷ Ἐλαιουσίῳ. Ab his autem colonorum (κληροῦχων) civitatibus liberās sociorum civitates ita distingui putat, ut omisso vocabulo δῆμος solum civitatis nomen ponatur, ut Ἀλωπεκοννήσιοι, Μαιδύτιοι. Haec explicatio quam improbabilis sit, iam ex ipsa illa inscriptione apparet. Nam post eam coronam, quam ὁ δῆμος ὁ ἐν Χερρονήσῳ et Alopeconnesii et Madytii et quaedam aliae Chersonesi civitates Archia archonte Atheniensium populo miserunt, haec leguntur v. 20 sqq.: [Ἐπ' Ἀρχίου Ἰ]ρχοῦτος στέφανος, ὠ[ε] ὁ δῆμο[ς] ὁ . . . . . ἐστειμέν]ωσαν τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων — — —

ἐπ' Ἀρχίου στέφανος, ὃ ὁ δῆμος [ὁ . . . . . ἐστειμ]ένωσαν τὴν βουλὴν κτλ.

Utramque coronam ab eadem civitate missam esse veri simillimum est. Ac cum nomen desideretur XII litterarum, Kirchhoffius scribendum esse censet aut ὁ δῆμος ὁ Χερρονησιῶν aut ὁ δῆμος ὁ ἐν Χερρονήσῳ et dicit colonos Atheniensium in Chersoneso, qui exceptis eis, qui Elaeuntem incolerent, una civitate comprehensi viderentur, non contentos ea corona, quam una cum aliis Chersonesi civitatibus Athenas misissent, duas alias solos donasse. Hoc autem mihi satis improbabile videtur, et potius scribendum esse censeo ὁ δῆμος ὁ Χερρονησιῶν et hanc civitatem diversam esse puto ab ea, quae supra dicitur ὁ δῆμος ὁ ἐν Χερρονήσῳ. Nam formae nominum ὁ δῆμος ὁ Ἐλαιουσίῳ et ὁ δῆμος ὁ Χερρονησιῶν mihi non videntur permittere, ut eas colonorum Atticorum civitates fuisse existimemus; sed colonorum civitates significari solent talibus nominibus, qualia sunt in ea, de qua loquimur, inscriptione ὁ δῆμος (scilicet ὁ Ἀθηναίων) ὁ ἐν Χερρονήσῳ, ὁ δῆμος ὁ ἐν Σάμῳ et apud Hyperidem (pro Lycophr. col. XIV) ὁ δῆμος ὁ ἐν Ἠγαιατίς, ὁ δῆμος ὁ ἐν Μυρρίνῃ. Coloni autem Attici Elaeuntem incolentes non sunt Ἐλαιούσιοι neque δῆμος Ἐλαιουσίῳ, sed potius ὁ δῆμος (scil. ὁ Ἀθηναίων) ὁ ἐν Ἐλαιούντι. Nomina vero talia, qualia sunt ὁ δῆμος ὁ Ἐλαιουσίῳ et ὁ δῆμος ὁ Χερρονησιῶν, liberās civitates videntur significare. Velut in inscriptione, quam edidit Rangabé ant. Hell. vol. II p. 77, haec leguntur: τὴν μέ[ν] φιλίε]ν καὶ τὴν συμμαχίαν ἐπέσχειν [τῷ δήμ]ῳ τῷ Μυτι[ληναί]ων πρὸς τὸν δ[ῆμον τῶ]ν Ἀθηναίων, item in alia inscriptione, quae exstat ibid. vol. II n. 2285, ὁ δῆμος ὁ Κολοφωνίων laudatur ἐνοσίε]ς τῆς πρὸς τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων ἐρεκα, item in inscriptione, quae exstat ibid. n. 393 Andriorum civitas libera Atheniensium socia dicitur ὁ δῆμος ὁ Ἀνδριῶν. Cum igitur iam propter hanc causam dubium videatur, num ὁ δῆμος ὁ Ἐλαιουσίῳ et ὁ δῆμος ὁ Χερρονησιῶν colonorum Atticorum civitates sint, haec Kirchhoffii sententia prorsus refellitur inscriptione, quam edidit C. Curtius in Hermae vol. IV p. 407, in qua de discordiis componendis agitur, quae a. 341 Elaeusiis et Chersonesitis cum Atheniensibus Chersonesum incolentibus ortae sunt. Inde apparet Elaeuntem urbem, quae ex omnibus Chersonesi urbibus prima circa a. 375 in Atheniensium societatem recepta erat, etiam a. 341 liberam fuisse. Non igitur a. 353 Elaeuntem coloni Attici missi sunt. Praeter Elaeusios liberos mansisse inscriptio, quam Kirchhoffius l. l. edidit, docet Alopeconnesios et Madytios et τὸν δῆμον τὸν Χερρονησιῶν, qui in inscriptione anni 341, quam C. Curtius l. l. edidit, dicuntur Χερρονησῆται. Hanc autem civitatem ego esse censeo Agoram in faucibus Chersonesi inter Cardiam et Pactyen sitam. Primum enim in tabulis sexagesimae tributorum, quae exstant in Kirchhoffii corpore inscriptionum Atticarum vol. I n. 226 sqq., huius urbis incolae plurimum quidem dicuntur Χερρονησῆται ἐπ' Ἀγορῆς, interdum autem nude Χερρονησῆται (cf. Boeckhium de oec. civ. Ath. vol. II p. 746). Nam quamquam in antiquioribus inscriptionibus Χερρονησῆται propter magnitudinem tributi synteliam quandam complurium urbium significare videntur (cf. Koehlerum in diss. ord. philol. et hist. acad. Berol. a. 1869 fascic. II p. 170 sq.), tamen in inscriptione,

quae est apud Kirchoffium 238, ubi Chersonesitae cum talenti tributo leguntur, Chersonesitae Exc. IV. videntur esse unius urbis incolae. Atque ex ipsa nominis forma vulgari *Χερσονησίται ἐπ' Ἀγορᾶς* ego efficiendum esse puto. Agoram urbem etiam Chersonesum esse vocatam; nam si plenius nomen ad hos Agoracos ab aliis distinguendos inventum esset, dicendum fuisset *Ἀγοραῖοι* (de quo nomine cf. Steph. Byz. s. v. *Ἀγορά*) *ἐν Χερσονήσῳ* ut *Ἐλαιούσιοι ἐν Χερσονήσῳ* et *Λιμναῖοι ἐν Χερσονήσῳ* (cf. inscriptiones apud Kirchoffium n. 56 et 258); nam ubi in tabulis sexagesimae tributorum eiusdem nominis urbes distinguuntur, semper antecedit urbis nomen. Cum igitur non dicantur Elaeusii et Limnaei *Χερσονησίται ἐπ' Ἐλαιούσιος* et *ἀπὸ Λιμνῶν*, mihi Agoraci propterea videntur esse vocati *Χερσονησίται ἐπ' Ἀγορᾶς*, quod Agorae urbi alterum nomen fuerit Chersoneso. Quod si statuimus, apparet Agoracos etiam nude dici potuisse Chersonesitas. Hanc autem sententiam rectam esse Boeckhii l. l. Hecataei apud Steph. Byz. s. v. *Χερσονήσος* testimonio probavit, cui alia testimonia addidit Schultzius de Chers. p. 26, 1. Videntur igitur *ὁ δῆμος ὁ Χερσονησίων*, qui in inscriptione a Kirchoffio in diss. acad. Berol. l. l. edita commemoratur, et *Χερσονησίται*, qui in inscriptione a C. Curtio l. l. edita, esse incolae Agorae urbis liberae Atheniensium sociae. Iam id quoque intellegitur, cur Elaeusii et Chersonesitae vel Agoraci pro se utriusque Athenienses corona donare potuerint, Alopeconnesii autem et Madytii aliaeque liberae Chersonesi civitates ad coronam Atheniensibus mittendam cum colonorum Atticorum civitate se coniunxerint. Nam Elaeusiorum et Agoraeorum civitatem maiorem fuisse quam Alopeconnesiorum et Madytiorum ex tabulis sexagesimae tributorum scimus. — Cum igitur ex Chersonesi civitatibus Agora, Alopeconnesus, Elaeus, Madytus liberae et cum Atheniensibus foedere iunctae videantur fuisse, Sestum autem a. 353 colonis Atticis adsignatam esse constet, denique Cardia maxima Chersonesi urbs (cf. Dem. in Phil. III § 35, Strab. l. VII fr. 52) Philippi socia fuerit, restant haec Chersonesi civitates: Limnae, Aegospotami, Callipolis, Crithote, Pactye, de quarum condicionibus nihil certi scimus. Cum autem supra cap. II § 9 docuerim propter alias causas Crithoten a. 365 colonis Atticis adsignatam esse mihi videri, haec coniectura inscriptione a Kirchoffio edita probatur, cum Crithote ibi in liberis civitatibus non nominetur.

Caput IV.

De rebus ab Atheniensibus in Thracia a pace Philocratea (a. 346) usque ad pacem Demadeam (a. 338, gestis.

§ 1. Pace populi suffragiis probata reliquum erat, ut et Atheniensium magistratus et Philippus iure iurando pacem sancirent. Placuit igitur iterum legatos X ex Atheniensibus et unum ex sociis ad Philippum mittere, qui ab eo eiusque sociis in pacem fidem iusque iurandum acciperent¹⁾. Quod munus eisdem viris mandatum est, qui priore legatione functi erant²⁾. IV, 1.

Quo die pax fieret (Elaphebolionis die XVIII³⁾, nullam Cersobleptis mentionem factam esse Aeschines dicit³⁾; at de huius testimonii fide dubitari posse infra videbimus. Deinde Aeschines haec narrat: Creatis iam legatis, qui a Philippo ius iurandum

¹⁾ vide locos, quos contulit Schaefer vol. II p. 226, 1.

²⁾ testimonia vide ibid.

³⁾ in Ctes. § 82.

IV, 1. acciperent, nondum vero profectis contionem habitam esse, cui praesideret Demosthenes¹⁾ Elaphebolionis die XXIII²⁾. In hac contione Critobulum Lampsacenum prodisse et dixisse se a Cersoblepte missum esse, ut Philippi legatis Cersobleptis nomine de pace ius iurandum praestaret, et petivisse, ut Cersobleptes inter Atheniensium socios pacis instrumento inscriberetur. Deinde Aleximachum quendam ex Pelecum pago praesidibus rogationem dedisse recitandam, qua Critobulo Cersobleptis legato cum ceteris Atheniensium sociis Philippi³⁾ legatis pacem iurare liceret³⁾. Recitata autem rogatione Demosthenem praesidem se populo de ea suffragia daturum esse negasse, quippe qua pax cum Philippo facta solveretur. Non enim eos socios esse, qui tamquam in libationibus manus ad res sacras admovissent, sed de ea re alteri contioni esse diiudicandum. Cum autem populus clamaret, Demosthene invito a ceteris praesidibus populo de Aleximachi rogatione suffragia esse data⁴⁾. Attamen populus Aleximachi rogationem videtur antiquasse; nam Aeschines non ipsam Aleximachi legem recitari iubet, sed Aleximachi et praesidum de rogatione testimonia profert⁵⁾. Deinde Aeschines narrat contione dimissa Atheniensium socios Philippi legatis in praetorio ius iurandum praestitisse et praetores Atheniensium legatosque sociorum testes adhibet se non, ut Demosthenes sibi opprobrio faciat, Cersobleptis legatum a iureiurando prohibuisse⁶⁾. — Quamvis Schaefer⁷⁾ in Demosthenis de falsa legatione oratione, qualis ad nos pervenerit, ullum locum inesse neget, quo haec Aeschinis verba referri possint, tamen mihi Aeschines his verbis testimoniisque refellere videtur Demosthenis verba de f. leg. § 174⁸⁾.

¹⁾ cf. Aesch. l. 1.

²⁾ cf. Aesch. in Ctes. 73. Idem de f. leg. 90 hoc factum esse ait Elaphebolionis die XXIII, sed ex Spengelii coniectura, quam probat Schaefer II. 221, ibi legendum est: ἀκούσατε δὴ τῆς Χάρητος ἐπιστολῆς. ἦν ἐπέστειλε — οὔτε — Ἱερὸν ὄρος κατεέληψε Φίλ., Ἐλαφ. μηνὸς ζ' φθίνοντος, Δημ. δ' ἐν τῷ δήμῳ προήδρασε τοῦτον τοῦ μηνός — ζ' φθίνοντος.

³⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 83.

⁴⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 84.

⁵⁾ cf. ibid. § 85, Brückner „König Philipp“ p. 167, Boehnecke Forsch. p. 399. 3. — Hanc sententiam Franke proleg. ad Dem. et Aesch. or. de f. leg. p. 19, Grote vol. XI p. 397, Schaefer vol. II p. 228. 4 impugnant Aeschinis verbis (§ 86): *τειόλμηκε δὲ πρὸς ἡμᾶς εἰπεῖν ὁ κατήγορος, ὡς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἐγὼ Κριτόβουλον ἀπέλασα — παρόντων μὲν τῶν πρέσβειων, ἐψηφισμένον δὲ τὸ ὄν δῆμον ζιλ.* At Aeschines hic mihi refellere videtur Demosthenis verba (de f. leg. § 174): *(Φιλοκράτης καὶ Αἰσχίνης Φωκίας ἐκασπόνδους καὶ Ἀλέας ἀπέφηναν καὶ Κερσοβλέπτην παρὰ τὸ ψήφισμα καὶ τὰ πρὸς ἡμᾶς εἰρημίνα.* Hoc autem ψήφισμα, de quo loquitur Demosth., non Aleximachi rogationem, sed plebiscitum Philocrateum de pace cum Philippo facienda esse infra docebo. Item docebo Aeschinem l. 1. Demosthenis verba falso interpretari. Aeschines autem rursus non id Demostheni videtur opprobrio facere, quod ille contra plebiscitum Critobulum a iureiurando prohibuerit, sed quod ille auctoritate sua effecerit, ne populus Cersobleptem ut Atheniensium socium pacis instrumento inscribi iuberet (cf. § 85, 93). — Eandem quam Schaefer sententiam videtur habere Bunsolius, qui l. 1. p. 697 Cersobleptem re vera in Atheniensium societatem receptam esse censet; at si Cersobleptes Atheniensium plebiscito in eorum societatem receptus esset, praetores Critobulum a iureiurando prohibere non potuissent (vide infra).

⁶⁾ cf. Aesch. l. 1. § 85 sq.

⁷⁾ vol. II p. 229.

⁸⁾ verba exscripsi supra n. 5.

Ψήφισμα, de quo hoc loco loquitur Demosthenes, videtur esse plebiscitum de pace cum IV. 1 Philippo facienda¹⁾. Nam cum Philocrates rogasset, ut inter Philippum eiusque socios et Athenienses eorumque socios exceptis Phocensibus et Halensibus pax fieret, populus eum coëgerat, ut verba *πλὴν Φωκίων καὶ Ἀλίων* deleret²⁾, et quamquam Philippi legati regem unquam Phocenses ut Atheniensium socios in pacem recepturum esse negaverunt, tamen oratores Atheniensium spem excitaverunt Philippum hos quoque pace esse amplexurum³⁾. Similem de Cersoblepte spem ab oratoribus excitatam esse probari videtur Demosthenis verbis⁴⁾: *Φωκίας ἐπισπόνδους — ἀπέφηναν καὶ κερσεβλέπτην παρὰ — τὰ πρὸς ὑμᾶς εἰρημένα*⁵⁾. Talibus pollicitationibus quod non satisfecerint, Demosthenes⁶⁾ Aeschini et Philocrati crimini dat. Aeschines autem Demosthenis verba mihi videtur falso ita interpretatus esse, quasi Demosthenes contemdisset Cersobleptis legatum ab Aeschine a iureiurando prohibitum esse. —

At quamvis oratores pollicerentur Philippum facile Cersobleptem in pacem esse recepturum, tamen Demosthenes iure Aleximachi rogationem reiecit, cum Cersobleptes non esset receptus in Atheniensium societatem et Philippi legatis haud dubie praeceptum esset, ut ab eis tantum sociis ius iurandum acciperent, quorum legati Athenis in sociorum concilio considerent⁷⁾. Quamquam autem populus Aleximachi rogationem antiquavit, tamen Critobulus in praetorium se contulit, ut cum Atheniensium sociis Cersobleptis nomine Philippi legatis pacem iuraret⁸⁾, sed, cum Cersobleptes non esset Atheniensium socius, ab Atheniensium praetoribus a iureiurando prohibitus est⁹⁾.

Cum Atheniensium magistratus et sociorum legati pacem iurassent, Philippi legati domum profecti sunt¹⁰⁾.

§ 2. Interea Philippus a Tere Odrysarum nonnullorum rege adiutus¹¹⁾ bello § 2. cum Cersoblepte gerendo strenue operam dabat, et cum Chares Cersoblepti opem ferens nonnullis Thraciae oppidis praesidia imposuisset¹²⁾, perspicuum erat, si Atheniensium legati, antequam Philippus ea oppida caperet, in Thraciam venirent et a rege iusiurandum acciperent, oppida Cersoblepti et Atheniensibus servatum iri, aut

¹⁾ cf. Schaeferum l. l. p. 229. 3.

²⁾ cf. Dem. de f. leg. § 159.

³⁾ cf. ibid. § 321 sq.

⁴⁾ l. l. § 174.

⁵⁾ cf. Schaeferi vol. II p. 229.

⁶⁾ l. l.

⁷⁾ cf. Aesch. in Ctes. § 74.

⁸⁾ cf. Aesch. de f. l. § 86.

⁹⁾ cf. Phil. epist. § 8.

¹⁰⁾ cf. Dem. de f. leg. 150.

¹¹⁾ cf. Phil. epist. § 8. Cum Theopompus apud Lucianum (Macrob. c. 10) Terem LXXXVII annos vixisse referat, fortasse hic Teres, qui anno 341 a Philippo regno expulsus est (vide infra § 14), idem est, qui circa annum 400 de Thracibus a Byzantio ad septentrionem versus habitantibus regnavit (cf. Xenoph. Anab. VII. 5. 1).

¹²⁾ cf. Dem. in Phil. III § 15, Heges. de Hal. 36 sq.; vide supra cap. III § 8.

V. 2. fortasse Philippum, si iam unum alterumve cepisset, hoc eis redditurum esse, aut certe, si reddere nollet, legatos Atheniensibus hoc nuntiare posse, ut ab aliis Philippi insidiis caverent; sin omnibus oppidis captis legati ad Philippum venirent, Philippum tuto ea oppida retenturum esse constabat; neminem enim, cum res publica pace maxime egeret, propter oppida pauca et longe remota bellum esse renovaturum¹⁾. Plurimum igitur Atheniensium interesse debuit, ut quam primum Philippus iusiurandum praestaret²⁾. Quam ob rem Demosthenes in senatu rogavit, ut legati quam primum in Hellespontum navigarent a Philippo iusiurandum accepturi³⁾.

Dum haec Demostheni curae sunt, Philippus proximis post pacem Athenis decretam diebus Serrhium castellum in ora Thraciae prope Maroneam situm⁴⁾ cepit⁵⁾ et Atheniensium praesidium a Charete castello iniectum pepulit⁶⁾, item Doriscum oppidum ad Hebrum situm⁷⁾ cepit⁸⁾. Deinde Hebrum transgressus usque ad Propontidem processit ibique in Sacro Monte⁹⁾ Cersobleptem Atheniensium praesidio adiutum obsedit et Elaphebolionis die XXIII¹⁰⁾ hoc quoque oppidum cepit¹¹⁾ et Atheniensium praesidium a Charete impositum pepulit¹²⁾. Quam rem Chares per litteras Athenas nuntiavit¹³⁾.

§ 3. His nuntiis motus Demosthenes, cum saepius frustra ceteros legatos movere conatus esset, ut quam primum ad Philippum proficiscerentur¹⁴⁾, Munychionis die III¹⁵⁾ senatusconsultum effecit, ut legati statim abirent et Proxenus praetor eos eo duceret, ubi Philippum versari comperisset¹⁶⁾. Hoc enim diserte in illo senatusconsulto scriptum esse Demosthenes¹⁷⁾ dicit, quamquam Aeschines, qui Cersobleptem iam, antequam legati Athenas abirent, prorsus devictum esse contendit¹⁸⁾, in eo de itinere in Thraciam faciendo quidquam scriptum esse negat¹⁹⁾.

1) cf. Dem. de f. leg. § 151 sqq., de cor. § 26 sqq.

2) cf. Dem. de cor. § 26.

3) cf. Dem. l. l. § 25, de f. leg. § 150.

4) cf. Herod. VII, 59, Strab. VII fr. 48.

5) cf. Dem. de Chers. § 64, Aesch. in Ctes. 82.

6) cf. Dem. in Phil. III § 15, Heges. de Hal. 36 sq.

7) cf. Herod. l. l. et. c. 108, Strab. l. l.

8) cf. Dem. de f. leg. 334, de Chers. 64, in Phil. III, 15, Aesch. in Ctes. 82.

9) cf. schol. Aesch. de f. leg. 90, Strab. VII fr. 56.

10) secundum Spengelium (vide p. LX n. 2).

11) cf. Aesch. de f. leg. 89 sq., Dem. de f. l. 156, 334.

12) cf. Dem. in Phil. III § 15, Heges. de Hal. § 36 sq.

13) cf. Aesch. l. l. § 90.

14) cf. Dem. de f. leg. § 151, 154.

15) cf. Aesch. l. l. § 92.

16) cf. Dem. l. l. 158, de cor. 29 sqq.

17) cf. Dem. de f. leg. § 154.

18) cf. Aesch. l. l. 91 sq.

19) de f. leg. § 98.

Orei legati Proxenum convenerunt, sed cum X aut secundissimo vento tribus IV, 3. quattuorve diebus in Hellespontum pervenire liceret¹⁾, quamvis Demosthenes eos hortaretur, ut iter maturarent, XXIII dies Orei manserunt et tandem profecti per Thessaliam et Macedoniam terrestre iter fecerunt Pellam ibique Philippi e Thracia reditum exspectaverunt, ut omnino cunctando L dies absumerent²⁾.

Interea Philippus in Thracia plurima oppida expugnavit³⁾; nam praeter ea, quae iam supra nominavi, capta ab eo dicuntur haec: Ergisca⁴⁾, ubi Atheniensium praesidium videtur fuisse⁵⁾, Myrtenum⁶⁾, Myrtisce, Ganus, Ganis⁷⁾. Horum oppidorum, quorum ne nomina quidem Athenienses antea scivisse Aeschines⁸⁾ contendit, plurimorum situs nobis ignotus est; Ganus autem ad Propontidem sita nomen suum ad hodiernum diem servavit, et Ganis aut, ut Harpocratio apud Aeschinem videtur legisse, Γανιάς idem videtur esse oppidum, quod a Pseudo-Scylace⁹⁾ Γαν'αῖ vocatur et ad Propontidem inter Ganum et Perinthum situm esse dicitur. Constat igitur Philippum usque ad mediam Propontidis oram septentrionalem pervenisse. Chersonesi partem extra Agoram sitam Apollonidi Cardiano dedit¹⁰⁾. Cersoblepte autem prorsus devicto¹¹⁾ magnam Thraciae partem Chersoneso finitimam Macedonum finibus adiecit, unde ei quotannis multae pecuniae multique milites veniebant¹²⁾. Cersobleptis filius, qui iam ante bellum apud Philippum obses fuerat, ibi mansit et etiam anno 343, cum causa de falsa legatione ageretur, obses erat¹³⁾. Quas praeterea pacis condiciones Philippus Cersoblepti praescripserit, nescimus.

Bello Thracico finito Philippus exeunte mense Thargelione (medio Iunio anni 346) Pellam rediit¹⁴⁾. Ut autem iam res se habebant, non potuit fieri, quin Philippus Cersobleptem ut Atheniensium socium in pacem recipere nollet¹⁵⁾. Pace iurata Philippus legatos Atheniensium per aliquantum temporis spatium apud se retinuit variis de causis¹⁶⁾. Mensis demum Scirophorionis die XIII (inceunte Iulio a. 346) legati

¹⁾ cf. Dem. de cor. § 30.

²⁾ cf. Dem. de f. leg. § 155.

³⁾ cf. Dem. l. l. § 156.

⁴⁾ cf. Aesch. in Ctes. § 82.

⁵⁾ cf. Heges. de Hal. § 36 sq.

⁶⁾ Myrtanum oppidum nominat Harpocr. Marsyam et Anaximenem secutus. Idem oppidum ab Aeschine Myrtiscen vocari Schaefer vol. II p. 233 censet.

⁷⁾ cf. Aesch. l. l.

⁸⁾ l. l.

⁹⁾ § 67.

¹⁰⁾ cf. Heges. de Halonn. § 39 sqq.

¹¹⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 90, Dem. de r. Chers. 64.

¹²⁾ cf. Dem. de cor. § 27.

¹³⁾ cf. Aesch. l. l. § 81.

¹⁴⁾ cf. Dem. l. l. § 30, 32, Aesch. l. l. § 101, 108.

¹⁵⁾ cf. Dem. de f. leg. § 174.

¹⁶⁾ cf. Dem. de cor. § 32.

IV, 3. Athenas redierunt, ubi tribus diebus post (Sciophorionis die XVI) in contione de legatione ad populum rettulerunt ¹⁾, in qua Aeschines et Philippum, ut tutior Atheniensibus Chersonesus esset, eius isthmum inter Pteleum et Leucen Acten prope Iovis Terminalis aram in antiquo paeninsulae termino perfossurum esse dixit ²⁾ et aliis vanis de Philippi consiliis mendaciis ³⁾ effecit, ut populus decerneret, ut Philippo eiusque liberis cum populo Atheniensium aeterna pax sempiternumque foedus esset ⁴⁾. Quod plebiscitum quomodo Philippo facultatem dederit Graeciam intrandi, exponere nostrum non est ⁵⁾. Videamus igitur, quae post pacem Philocrateam iuratam in Thracia gesta sint.

§ 4. § 4. Cum iam pax Philocratea ignominiosa et indigna Atheniensibus fuisset, tamen legatorum corruptorum cunctatione et mendaciis multo maiora damna urbi allata esse Demosthenes ⁶⁾ dicit. Quod et in universum et de Atheniensium in Thracia auctoritate valet. Nam cum pace Philocratea Cardia, quae iam antea Atheniensium dicioni subtracta erat, inter Philippi socios recepta esset, hoc foedus legatorum cunctatione multo periculosius factum est. Philippus enim ad Propontidem progressus terram Chersoneso finitimam sibi subiecerat, et Chersonesus, cum Apollonides Cardianus in ea magnum territorium adeptus esset, multo minus tuta erat Atheniensibus quam antea ⁷⁾. Tamen praesentis pacis gaudium imminentis periculi metum superasse videtur in animis et ipsorum Chersonensium et colonorum Atticorum. Nam in tabula rationis, quam Minervae quaestores, qui Lycisco archonte (a. 344/3) fuerant, successoribus reddiderunt, complures enumerantur coronae, quibus Archia archonte (a. 346/5) et Atheniensium in Chersoneso coloni et liberae Chersonesi civitates Elaeus, Agora, Alopeconnesus, Madytus aliaeque Atheniensium populum et senatum, qui Themistocle archonte (a. 347/6) fuerat, ornaverant ⁸⁾. Omnes has coronas a Chersonensibus missas esse, ut senatui populoque Atheniensi de pace cum Philippo sub finem proximi anni facta gratularentur, satis probabiliter Kirchhoffius ⁹⁾ suspicatus est.

Attamen hae coronae damna in Thracia accepta oblivione obruere non poterant, praesertim cum a. 346 Byzantii denuo Atheniensium commercio Pontico incom-

¹⁾ cf. Dem. de f. leg. 58.

²⁾ cf. Dem. in Phil. II § 30, Heges. de Hal. 40. — Schaefer vol. II p. 326, 1 hoc postea demum factum esse censet, quia alibi, ubi Aeschinis falsae de legatione relationis mentio fiat, haec res non commemoratur; at mihi hoc argumentum non videtur satis valere, ut Demosthenis testimonium reiciamus.

³⁾ de quibus cf. Schaeferi vol. II p. 252 sqq.

⁴⁾ cf. Dem. de f. leg. § 47 sqq.

⁵⁾ vide Schaeferum l. l. p. 257 sqq.

⁶⁾ l. l. § 150 sqq.

⁷⁾ cf. Dem. l. l. § 78 sq.

⁸⁾ Inscriptionem edidit Kirchhoff in diss. ord. philol. et hist. acad. Berol. a. 1867 fascie. 2 p. 1 sqq.; de interpretatione vide, quae supra excursu IV exposui.

⁹⁾ l. l. p. 8.

modarent¹⁾. Quae cum ita essent, etiam post legatorum a secundo itinere reditum IV, 4. de rebus Thracicis inter Athenienses et Philippum actum est. Decreverunt enim Athenienses, ut Cersoblepti quoque liceret Philippo de pace Philocratea iusiurandum praebere²⁾, et Euclidem quendam ad Philippum miserunt, ut eum de rebus in Thracia gestis vituperaret³⁾. Cui Philippus respondit se nihil peccasse; sero enim, cum iam oppida Thracica occupasset, se legatos convenisse et pacem iurasse⁴⁾. Ceterum Philippus multis et splendidis pollicitationibus Athenienses placare studuit, propter quas Aeschines eum summis laudibus extulit⁵⁾.

Archonte Eubulo (a. 345/4) Athenienses (quare, nescimus) de Samothracibus sociis et de Chersonesitarum i. e. Agoraeorum populo videntur esse bene meriti; nam in tabula quaestorum Minervae a Kirchhoffio edita, cuius supra mentionem feci, coronae enumerantur ab utraque civitate hoc anno senatui populoque Atheniensi datae⁶⁾.

§ 5. Tribus post pacem Philocrateam annis cum propter varias insidias § 5. Graecis a Philippo partas Athenienses regi in dies magis diffident, Philippus ineunte a. 343⁷⁾ Pythonem Byzantium Athenas misit, qui splendida oratione habita eos oratores vituperavit, qui Philippo apud Athenienses obtrecent, tamquam Graecis insidias pararet, et, si quid pace male constitutum esset, id ut corrigeretur, Athenienses ad Philippum legatos mittere iussit⁸⁾. Hac oratione nisus Hegesippo rogante⁹⁾ populus decrevit, ut pax Philocratea ita mutaretur, ut sua utrique acciperent¹⁰⁾.

His decretis Hegesippus ipse cum aliis legatis ad Philippum missus est, ut cum de aliis rebus tum de rebus Thracicis secundum pacis emendationem, quam Athenienses iustam esse censerent, cum Philippo ageret et efficeret, ut et oppida Thracica, quae Philippus post pacem Athenis decretam pulsus Atheniensium praesidiis occupasset, Atheniensibus redderentur¹¹⁾ et Chersoneso antiqui fines restituerentur et

¹⁾ cf. Dem. de pace § 25.

²⁾ cf. Dem. de f. leg. § 181, Schaefer vol. II p. 325, 2.

³⁾ cf. Dem. l. l. § 162 et schol. p. 408 Dind. — Boehnecke Forsch. p. 404 iam mense Munychione vel Thargelione anni 346 Euclidem ad Philippum missum esse censet. Mihi autem, cum alii legati in Macedonia essent, Euclidis legatione non videtur opus fuisse. Praeterea si vera sunt, quae de Philippi responso scholiasta tradit, ex eis quoque effici potest Boehneckii sententiam falsam esse. Quapropter ego adsentior Schaefero, qui vol. II p. 326 post secundae legationis reditum Euclidem missum esse putat.

⁴⁾ cf. schol. Dem. l. l.

⁵⁾ cf. Aesch. in Tim. 169.

⁶⁾ Samothraces praeterea corona ornaverunt civem quendam Atheniensem, cuius nomen praeter litteram initialem K periit; quem Kirchhoffius l. l. p. 11 fuisse coniecit Cephisophontem Aphidnaeum praetorem, quippe cuius nomine lacuna, quae in inscriptione exstat, prorsus explatur.

⁷⁾ cfr. Boehnecke Forsch. p. 438, Schaefer l. l. p. 353, 6.

⁸⁾ cf. Heges. de Halonn. § 18 sqq.

⁹⁾ cf. Heges. l. l. § 24 sqq.

¹⁰⁾ cf. ibid. § 18.

¹¹⁾ cf. ibid. § 36 sq.

IV, 5. Atheniensium cum Cardianis discordia componeretur ¹⁾. Quam legationem Philippus ita male excepit, ut Xenoclidem poetam Atheniensem, qui in Macedonia vixit, quod Hegesippum eiusque collegas domi suae exceperat, finibus Macedoniae excedere iuberet ²⁾. Ab hac legatione Hegesippus iam infecta re redierat, cum Demosthenis de secunda anni 346 legatione contra Aeschinem lis in iudicium venit ³⁾ archonte Pythodoto (post medium annum 343 ⁴⁾).

Eodem fere tempore Philippus Chareti Atheniensium praetori persuasit, ut exsules Thasios in Macedonia commorantes Thasum reduceret ⁵⁾.

Pluribus demum post Hegesippi legationem mensibus (ineunte a. 342) Philippus epistolam ad senatum populumque Atheniensium misit, qua ad crimina ab Hegesippo eiusque collegis prolata respondit ⁶⁾. Hac epistola Philippus neque se Atheniensibus, ut pacem corrigerent, permisisse neque legatos suos hoc dixisse contendit ⁷⁾. De oppidis autem Thracicis, quae post pacem Athenis decretam pulsis Atheniensium praesidiis occupasset, scripsit se cum Atheniensibus arbitrium subire velle aequum et commune ⁸⁾. Item postulavit, ut Athenienses discordias, quae eis cum Cardianis essent, arbitrio diiudicandas committerent ⁹⁾, cui si Cardiani se subicere nollent, ipsum se illos coacturum esse promisit ¹⁰⁾. Ceteras epistolae partes, quippe quae ad res Thracicas non pertineant, omitto.

Philippi legati, qui hanc epistolam Athenas pertulerant, ut ea, quae Philippus postularet, iusta esse Atheniensibus persuaderent, ipsi in contione ad populum verba fecerunt ¹¹⁾, nec defuerunt, qui ex Atheniensibus Philippi proposita populo commendarent ¹²⁾. Contra Philippi epistolam inprimis exstitit is, qui ipse legationem, ad quam haec epistola respondit, susceperat ¹³⁾, quemque in epistola rex multis opprobriis

¹⁾ cf. *ibid.* § 39 sqq.

²⁾ cf. *Dem. de f. leg.* § 331, *Apollod. in Neacr.* § 26.

³⁾ cf. *Dem. l. l.*

⁴⁾ cf. *Dion. ad Amm. I.* 10 p. 737.

⁵⁾ cf. *Heges. de Halonn.* § 15 et schol. p. 173 *Dind.* Demosthenis consilium secutos Athenienses mercenarios Thasum misisse et Demosthenem ipsum trierarchum in hac expeditione fuisse scriptor *vitarum X or.* p. 845 E tradit (cf. p. 850 F). Quando hoc factum sit, nescimus. Varias coniecturas protulerunt *Westermann ad v. X or.* p. 845, *Boehnecke Forsch.* vol. I p. 262, 1, *Schaefer vol. II* p. 475, 6. Hoc tantum constat hanc trierarchiam post orationem *Midianam* scriptam a Demosthene susceptam esse (cf. *Boehnecke l. l.*)

⁶⁾ Tempus recte definiverunt *Droysen in Ztschr. f. die Alt.-Wiss.* a. 1839 p. 574, *Schaefer vol. II* p. 358, 2, 404, 1.

⁷⁾ cf. *Heges. l. l.* § 18.

⁸⁾ cf. *ibid.* § 36 sq.

⁹⁾ cf. *Heges. l. l.* § 41.

¹⁰⁾ cf. *ibid.* § 44.

¹¹⁾ cf. *ibid.* § 1, 46.

¹²⁾ cf. *ibid.* § 45.

¹³⁾ cf. *ibid.* § 2.

affecerat ¹⁾. Hic in contione orationem habuit, quae in Demosthenis orationibus ad IV, 5. nos pervenit et a re, quae prima in ea tractatur, nomen accepit *περὶ Ἀλοννήσου*. Non autem Demosthenis, sed Hegesippi eam esse iam veteres grammaticos cognovisse ex Libanii argumento apparet, et ex recentioribus viris doctis imprimis Voemelius ²⁾ hanc sententiam ita probavit, ut iam inter viros doctos de hac re constet.

Hegesippus in hac oratione ad singulas Philippi epistolae partes accurate respondet, ex qua, quae ad nostram rem pertinent, afferam. Quod ad pacem mutandam attinet, Hegesippus Atheniensibus in memoriam revocat, quid Pytho Athenis in contione locutus sit, et demonstrat secundum illam Pythonis orationem se rogasse populumque decrevisse, ut pax ita mutaretur, ut sua utrique obtinerent. Iam cum Philippus negaret se legatosque suos ab Atheniensibus pacis mutandae consilia petivisse, manifestum esse Philippum permisisse, ut pax corrigeretur, non ut quid mutaretur, sed quod ei ab amicis persuasum esset neminem Athenis pacem mutare ausurum esse ³⁾. — De oppidis autem Thracicis, quae pace iam decreta Atheniensibus eripuisset, Philippum, cum nesciret, quomodo se excusaret, arbitrium proposuisse ait. At de hac re Hegesippus arbitrio opus esse negat, sed tempus optimum esse iudicem. Omnes enim scire, et quo mense quoque die pax facta sit, et quo mense quoque die oppida a Philippo capta sint ⁴⁾. — In Chersoneso vero Philippum non modo terram inter Agoram et antiquum Chersonesi terminum ⁵⁾ sitam partim sibi sumpsisse partim Apollonidi Cardiano dedisse, sed etiam Cardianis, qui intra Agoram habitent, libertatem vindicare, cum postulet, ut Athenienses cum Cardianis arbitrium subeant. Secundum Callippi enim Paeaniensis legem Cardianos contendere se suam, non Atheniensium terram incolere. Quodsi Athenienses cum Cardianis arbitrium subeant, utrum sua an illorum terra sit, eodem iure ceteras Chersonesi civitates postulare posse, ut idem sibi arbitrium concedatur. Tantam autem esse Philippi superbiam, ut, si Cardiani arbitrium subire nolint, se eos coacturum esse scribat, quasi Athenienses Cardianos cogere nequeant ⁶⁾.

Hac oratione habita Hegesippus responsum Philippi legatis dandum, quale iustum esse censuit, recitavit ⁷⁾. Similiter Demosthenes locutus est, qui iure contendit de rebus, de quibus inter Philippum et Athenienses ambigeretur, nullum inveniri posse

¹⁾ cf. *ibid.* § 19, 33.

²⁾ «ostenditur Hegesippi esse orationem de Halonneso» in programme gymnasii Francofurtensis auctumno a. 1830 scripto.

³⁾ cf. *Heges.* l. I. § 18 sqq.

⁴⁾ cf. *Heges.* l. I. § 36 sq.

⁵⁾ vide c. II § 18 p. XXXVII n. 12.

⁶⁾ cf. *Heges.* l. I. § 39 sqq.

⁷⁾ cf. *ibid.* § 46.

IV, 5. aequum iudicem¹⁾. Ac populus, ut Hegesippus rogaverat, se arbitria a Philippo proposita subiturum esse negavit²⁾.

§ 6. § 6. Philippus autem nondum tempus venisse ratus, quo ipsis Atheniensibus bellum inferret, primum Thraciam subigere et Graecorum ad Hellespontum, Propontidem, Bosporum portus capere statuit, ut Atheniensibus apparatus classicum et metalla argentea, quae ibi erant, et pecunias, quae eis ex Chersoneso redibant, eriperet, eorumque cum Ponto Euxino commercium frumentarium impediret³⁾.

§ 7. § 7. Hoc ultimum Philippi bellum Thracicum, quod per III annos gestum est, ex rerum scriptoribus Philippo aequalibus Theopompus Chius in Philippicis quinque⁴⁾, Anaximenes Lampsacenus in Hellenicis duobus libris⁵⁾ amplissime enarraverant, sed ex his narrationibus pauca ad nos fragmenta pervenerunt. Res usque ad Perinthis obsidionem gestas Ephorus quoque narraverat⁶⁾, unde ea videntur fluxisse, quae Diodorus in libro XVI de his rebus narrat. Ex Philochori Attidae excerpta sunt, quae Dionysius Halicarnassensis⁷⁾ de hoc bello narrat. Praeterea ad nos pervenere brevissima Iustini ex Trogi Pompei historiarum Philippicarum libro VIII excerpta. Res usque ad Perinthis obsidionem gestas, quas Trogus in fine libri VIII narraverat⁸⁾, Iustinus omisit. Denique nonnulla scriptorum Byzantinorum medii aevi de Byzantii obsidione testimonia exstant. Cum igitur rerum scriptores pauca de hoc bello tradant, maxima pars notitiae nostrae ex Demosthenis orationibus de rebus Chersonesi, Philippica III, de corona, ex Aeschinis in Ctesiphontem oratione et ex Philippi epistola, quae Demosthenis orationibus inserta ad nos pervenit, hausta est. Accedit plebiscitum archonte Nicomacho factum, de quo infra dicam. His de fontibus historiae praemissis iam belli originem et cursum enarrabo.

§ 8. § 8. Causam belli cum Thracibus renovandi Philippo praebuisse videntur Cersobleptis contra urbes Graecas inimicitiae, quibus usus Philippus sub finem anni Pythodoti archontis⁹⁾ (medio anno 342) urbes Graecas in Thraciae ora sitas ad amicitiam hortatus magno exercitu¹⁰⁾ Thraciam invasit. Cum Cersoblepte tum coniunctus erat Teres, qui quamvis ab Atheniensibus civitate donatus a. 346 Philippo contra Cerso-

1) cf. Aesch. in Ctes. § 83.

2) de Cardia cf. Phil. epist. § 11.

3) cf. Dem. de Chers. 44 sq., de cor. 87, Iust. IX, 1.

4) l. XLVI — L; vide fr. 244 — 248, 253 ap. Müllerum.

5) l. VII et VIII (cf. fr. 11 — 13).

6) cf. Diod. XVI, 76.

7) ad Amm. I p. 741.

8) cf. prol. l. VIII extr., l. IX in.

9) cf. Diod. XVI. 71. Cum Demosthenes anno 341 appropinquante iam aestate (cf.

§ 14, 18) orationem de r. Chers. haberet, Philippus iam undecimum mensem in Thracia bellum gessit (cf. § 2, 35).

10) cf. Diod. l. l., Dem. de rebus Chers. 14.

bleptem opem tulerat¹⁾. Thracēs pluribus pugnis a Philippo victi sunt²⁾; quamquam IV, 8. autem in acie Macedonum phalangi et melioribus armis resistere non poterant³⁾, tamen acerrime patriam contra Philippum defenderunt et eum interdum parvis cladibus adfecerunt, quae quidem eis parvo fructui fuerunt⁴⁾. Nam quamquam Philippi milites media hieme in fossis squalidis castra collocare coacti sunt⁵⁾ et ipse rex propter multos magnosque labores per aliquantum temporis spatium aegrotavit⁶⁾, tamen neque hieme neque laboribus neque morbo prohibitus est, quominus X mensibus post Drongilum⁷⁾, Cabylam⁸⁾, Mastiram⁹⁾ aliaque Thraciae oppida, quae partim vi partim dolo¹⁰⁾ ceperat, teneret et alia everteret alia sibi muniret¹¹⁾. In nonnulla enim oppida capta Philippus Macedonum colonias deduxit improborum potissimum hominum et sceleratorum, ut Calybam, quae in Astarum terra sita erat¹²⁾, Binam¹³⁾, Philippopolim ad Hebrum fluvium sub Rhodope monte¹⁴⁾. His coloniis Philippus Thraciam sibi parere coëgit¹⁵⁾. Praeterea satis probabile est eum magnas Thraciae partes amicis suis adsignasse¹⁶⁾.

Attamēn laboribus et morbis¹⁷⁾ Macedonum vires ita exhaustae erant, ut ineunte

¹⁾ cf. Phil. ep. § 8, 10 et supra c. III § 2.

²⁾ cf. Diod. I. I.

³⁾ cf. quae de Alexandri expeditione Thracica Arr. Anab. I, 1, de Thracum armis Aen. Tact. c. 18, 6 dicunt.

⁴⁾ Quondam cum Thracēs Philippum persequerentur, rex novissimi agminis milites stare, ceteros fugere iussit, ut, dum illi hostem retinerent, hi longius a persequentibus aufugere possent. Hanc Polyaei (IV, 2, 13) narrationem ad hanc expeditionem rettulit Schaefer vol. II p. 419, 1.

⁵⁾ cf. Dem. de r. Chers. § 45.

⁶⁾ cf. ibid. § 36.

⁷⁾ cf. Harpocr. s. v.

⁸⁾ Anaxim. ap. Harpocr. s. v. hoc oppidum situm esse dicit in media Thracia ad Taxum fluvium. Pro *Τάξω* autem, quod nomen ignotum est, *Τούρζω* scribendum et de Tunzo fluvio in Hebrum influente cogitandum esse coniecit Tafel ep. crit. ad Const. Porph. de prov. r. Byz. p. XXVII. Secundum Steph. Byz. s. v. hoc oppidum non procul distabat ab Astarum terra, qui supra Byzantium incolebant (cf. Strab. VII p. 320, Ptolem. geogr. III, 2, 12, Steph. Byz. s. v. *Ἀστὰι*, ubi Meinekius transpositis verbis, quae in sequenti glossa (*Ἀσπιζός*) leguntur „*χώρα Βυζαντίων Θεόπολιος μζ*“, sic legendum esse censuit: *Ἀστὰι, ἔθνος Θούζης — τὸ πηλιζόν Ἀσπιζός καὶ Ἀσπιζή χώρα Βυζαντίων Θεόπ. μζ*). Stephanus Cabylam cum Calyba videtur confudisse (cf. Strab. I. I.).

⁹⁾ Hoc nomen nisi apud Demosthenem nusquam legi Harpocr. s. v. adnotat.

¹⁰⁾ cf. Polyaei. III, 2, 4.

¹¹⁾ cf. Dem. de r. Chers. § 44, de tempore cf. § 2, 35. Praeter oppida, quae supra nominavi, a Philippo capta sunt Bastira (nisi hoc idem oppidum est, quod apud Demosth. dicitur *Μάστειρα*), Pistira, Epimastus; cf. Anaxim. ap. Harpocr. s. v. *Μάστειρα*.

¹²⁾ cf. Strab. VII p. 320, Steph. Byz. s. v., Theop. fr. 122, Plut. *π. πολυαρ.* 10 p. 520 b.

¹³⁾ cf. Etymol. M. s. v., Tzetz. Chil. p. 510 Kiessling.

¹⁴⁾ cf. Plin. n. h. IV, 18, Ptolem. geogr. III, 2, 12, Steph. Byz. s. v.

¹⁵⁾ cf. Frontin. Strat. I, 3, 13.

¹⁶⁾ cf. Theop. I. XXXVIII fr. ap. Athen. VI p. 261 A, quod iure ad hoc bellum Thracicum rettulit Thirlwall hist. Gr. vol. VI p. 42.

¹⁷⁾ cf. Dem. de r. Chers. § 36.

IV, 8. a. 341 plures ex Macedonia et Thessalia copias arcessi necesse esset¹⁾. His copiis Philippus sub finem aestatis a. 341 bellum cum Odrysarum regibus videtur confecisse.

§ 9. § 9. Sed antequam huius belli finem narremus, videndum est, quid interea in Thracia gesserint Athenienses. Eodem enim fere tempore, quo Philippus in Thraciam profectus est, Pythodoto archonte (a. 343^{1/2}) Athenienses Diopithem, ut videtur, Suniensem²⁾ praetorem cum colonis in Chersonesum miserant³⁾. Hos colonos ceterae quidem Chersonesi civitates excepere eisque terram concessere, Cardiani autem reppulerunt, suam esse terram dicentes, non Atheniensium, et a Philippo socio auxilium petiverunt⁴⁾. Qui, ut eum iam antea fecisse narravimus⁵⁾, ita iterum atque iterum causam arbitrio diiudicandam committi iussit, quod cum Cardiani facere parati essent, Athenienses se arbitrium subituros esse praefracte negaverunt⁶⁾. Res igitur ad bellum venit. Coloni Polycrate rogante Cardianis et Philippo bellum intulerunt⁷⁾. Cum autem ad bellum gerendum opes deessent, a civibus Chersonesi urbium Atheniensibus foederatarum, imprimis a Chersonesitis i. e. Agoraeis⁸⁾ et ab Elaeusiis plus videntur postulasse, quam secundum foederis condiciones postulare licebat. Quam ob rem Chersonesitae et Elaeusii Nicomacho archonte (a. 341/0) legatos Athenas miserunt, qui de colonorum iniuriis quererentur. Ac primum quidem Chersonesitarum querelis Athenienses satisfecerunt; quomodo, nescimus. Deinde septimae eiusdem anni prytaniae die XXVIII (ineunte mense Martio a. 340) Hippostrato Hipparchidis filio Pallenensi auctore populus decrevit, ut Elaeusiis eadem concederentur, quae Chersonesitis concessa essent, et ut Chares praetor ut Chersonesitis ita Elaeusiis consuleret, ut Elaeusii recte et iuste cum Atheniensibus in Chersoneso habitarent⁹⁾. His decretis Chersonesitarum et Elaeusiorum cum colonis Atticis discordiae compositae sunt.

Diopithes autem, cum sociorum urbibus incommodare ab Atheniensibus vetaretur, ut aliunde sibi ad bellum Cardianum opes quaereret, terras ad Hellespontum sitas vastavit multaue navigia cepit¹⁰⁾, a quibus pecunias exegit¹¹⁾; nam cum Athenienses neque ipsi tributum ex censu numerare vellent neque Diopithi permetterent,

¹⁾ cf. *ibid.* § 14.

²⁾ cf. Tzetz. *Chil.* VI, 97, Aesch. in *Tim.* § 63, Schaefer vol. II p. 422, 1.

³⁾ cf. Philoch. ap. Dion. de *Din.* p. 666, Dem. l. l. § 6, in *Phil.* III § 15.

⁴⁾ cf. *Lib. arg. or. de r. Chers.*

⁵⁾ vide supra § 5.

⁶⁾ cf. *Phil. epist.* § 11, *Lib.* l. l.

⁷⁾ cf. *Phil. ep.* § 16, *Dem. de r. Chers.* § 6.

⁸⁾ vide excursum IV.

⁹⁾ cf. inscriptionem, quam edidit C. Curtius in *Hermac* vol. IV p. 407. Omnia haec, quae Diopithis belli gerendi rationem adumbrare possunt, hic narro, quamquam maxima rerum pars post Demosthenis de *r. Ch.* orationem gesta est.

¹⁰⁾ cf. *Dem. de Ch.* § 9, 17, 19 sq., 46.

¹¹⁾ cf. *ibid.* § 26.

ut a sociis tributa (των τῶν ξείνων) colligeret, necesse erat Diopithem ipsum exercitui IV, 9. victum quaerere, undecunque poterat¹⁾. Quam ob rem ille, ut multi ante eum Atheniensium praetores fecerant circa Asiam navibus circumvectus ab urbibus Graecis pecunias exegit, quas illae, ne mercatorum suorum naves a Diopithe caperentur, sed ut ille eas comitaretur, libenter solvebant et εὐνοίας vocabant²⁾.

Philippus autem, cum Athenienses saepius frustra hortatus esset, ut cum Cardianis arbitrium subirent, a. 341 Cardianorum urbi praesidium imposuit³⁾. Quam rem aegre ferens Diopithes, cum Philippus in internae Thraciae montibus contra Odrysas bellum gereret, Thraciae oram maritimam Macedonibus subiectam invasit vastavitque⁴⁾ et Crobylam Tiristasimque⁵⁾ oppida cepit incolasque sub corona vendidit⁶⁾. Antequam autem Philippus reverteretur, in Chersonesum se recipere prope-raverat⁷⁾.

§ 10. De his rebus iratus Philippus ad Athenienses epistolam misit, qua § 10. Diopithem, quod pacem laesisset, gravissime accusavit⁸⁾ et se Cardiae praesidium imposuisse scripsit, ut colonorum Chersonensium impetum repelleret⁹⁾, denique Athe-nienses iterum hortatus est, ut cum Cardianis arbitrium subirent¹⁰⁾; sin sibi oboedire nollent, pacem manere posse negavit¹¹⁾.

Hac epistola accepta Athenis de Chersonesi rebus contio habita est vere a. 341¹²⁾, in qua Philippi amici Diopithem non modo propter res gestas, sed etiam propter consilia¹³⁾ gravissime vituperaverunt et, ut poenas lueret, postulaverunt¹⁴⁾.

¹⁾ cf. ibid. § 22 sq., 26.

²⁾ cf. ibid. § 9, 24—28.

³⁾ cf. Lib. I. I., Dem. de r. Chers. § 58, 64, in Phil. III. 35, Phil. ep. § 11.

⁴⁾ cf. Lib. I. I., Dem. de Ch. § 8.

⁵⁾ Ps.-Scylax § 67 extra Chersonesum ad Propontidem haec oppida sita esse dicit:

Αεννή Ἀζιή, Τριόιστας, Ἡράκλεια, Γάνος κτλ. Leucen Acten non procul a Chersonesi limite sitam fuisse scimus. Ganus ad Propontidem idem nomen hodie habet. A Gano autem ad occidentem hodie sita est Eraclista, quae quin sit vetus Heraclea, propter nominum similitudinem dubitari nequit. Ab Eraclista autem ad occidentem hodie sita est Peristeris, quam veterem Tiristasim esse inde veri simile fit, quod scholiasta ad Phil. ep. § 3 adnotat: *Τριόιστας μὲν οἶμαι τὴν Περίστας λέγει.*

⁶⁾ cf. Phil. ep. § 3. Expeditio, quae in Philippi epistola commemoratur, num eadem sit, cuius mentionem faciant Libanius et Demosth., diiudicari nequit (cf. Schaeferi vol. II p. 423, Thirlwalli vol. VI p. 43, 2).

⁷⁾ cf. Lib. I. I.

⁸⁾ cf. Lib. I. I.

⁹⁾ cf. Dem. de r. Ch. § 16, 64, in Phil. III, 16.

¹⁰⁾ cf. Phil. epist. § 11.

¹¹⁾ cf. Dem. in Phil. III § 27.

¹²⁾ Demosthenis de r. Chers. or., quae huic contioni tribuenda est, teste Dionysio ad Amm. p. 737 sq. habita est Sosigene archonte (a. 342/1); ex ipsa (§ 2, 25) apparet eam habitam esse X mensibus post Philippi belli Thracici initium. Quod cum Pythodoto archonte (a. 343/2) coeptum sit (cf. Diod. XVI, 71), apparet hanc orationem non post Aprilem a. 341 habitam esse. Vere autem eam habitam esse ex § 14 et 18 recte Schaefer vol. II p. 437, 1 effecit.

¹³⁾ cf. Dem. de r. Chers. § 22 sq., 27.

¹⁴⁾ cf. ibid. § 2.

IV, 10. Iam cum in senatu de his rebus ageretur, unus ex eis dixerat simpliciter alterum utrum suaderi oportere aut bellum aut pacem, idemque apud populum repetitum est ¹⁾. Suaserunt igitur, ut alter praetor cum classe in Hellespontum mitteretur, qui Diopithem coërceret ²⁾. Esse quidem Athenis, qui bellum movere vellent, ut aeriarium diriperent; sed deliberaret populus, quam iucundum esset pacem agere, quam molestum exercitum magnum alere ³⁾.

§ 11. § 11. Contra hos oratores existit Demosthenes et orationem habuit adhuc superstitem, quae inscribitur *περὶ τῶν ἐν Χερσονήσῃ*. Quamquam ne ille quidem, quod Diopithes iniussu populi Thraciam maritimam vastaverat et navibus mercatoriis incommodabat, probavit ⁴⁾, tamen non altero exercitu ad eum coërcendum opus esse, sed plebiscito eum puniri posse censuit ⁵⁾; cavendum autem esse, ne Diopithis exercitu soluto Chersonesus Philippi invasioni pateret ⁶⁾; multa enim iam Philippum Atheniensibus eripuisse, quod illi semper praesto esset exercitus, Athenienses in copiis instruendis tempore consumpto sero venissent ⁷⁾. Tributum igitur ex censu numerandum esse, ne copiae a Diopithe conductae solverentur; si quid peccatum esset, id corrigendum; legatos in omnes regiones mittendos, qui civitates Philippi consilia edocerent easque Atheniensibus conciliarent; oratores, qui corrupti pecunia Athenis pro Philippo verba facerent, puniendos et oratorum patriae amantium consilia sequenda ⁸⁾. — Hac oratione Demosthenes effecit, ne Diopithes revocaretur ⁹⁾, sed ut res ab eo gestae populi suffragiis probarentur ¹⁰⁾.

§ 12. § 12. Eodem anno (342/1), quo oratio de rebus Chersonesi habita est, Demosthenes orationem habuit Philippicam III ¹¹⁾. Chersonenses ab Atheniensibus pecuniam aliaque subsidia petiverant ¹²⁾, sed Demosthenes, quamquam eis omnia, quae postulaverunt, praestanda esse censet, tamen iam non de Chersonesi rebus agi ait, sed curandum esse, ut omnes Graeci de Philippi consiliis edoceantur et ad commune bellum provocentur, cum Philippus iam pridem pacem laeserit et omnibus Graecis insidias paret ¹³⁾. Omnibus autem opibus enitendum esse, ne in ipsam Graeciam veniat Philippus; nam si ad Hellespontum retineri possit, bellum cum multa alia com-

¹⁾ cf. *ibid.* § 4, 6.

²⁾ cf. *ibid.* § 28.

³⁾ cf. Dem. de r. Chers. § 53 sqq.

⁴⁾ cf. § 9, 20, 28.

⁵⁾ § 28, 76.

⁶⁾ § 17, 20.

⁷⁾ § 11 sq., 15, 37, 50 sq.

⁸⁾ cf. § 76.

⁹⁾ cf. Dem. in Phil. III § 15, 20, 73.

¹⁰⁾ cf. Phil. epist. § 3 extr.

¹¹⁾ Dion. Hal. ad Amm. I p. 737 sq. or. Phil. III post or. de Chers. enumerat et hunc ordinem, quem codices quoque praebent, rectum esse Schaefer vol. II p. 437. 4 probavit.

¹²⁾ cf. Dem. in Phil. III § 20, 73.

¹³⁾ cf. Dem. l. l. § 19 sq., 28, 71, 73.

moda Atheniensibus praebere tum id, quod impune magna Philippi regni pars vastari IV, 12. possit ¹⁾. Haec si faciant, fortasse meliorem rerum statum adduci posse ²⁾.

§ 13. Athenienses tandem Demosthenis consilia optima esse cognoverunt ³⁾. § 13. Demosthenes ipse ad Thracum reges et ad Byzantios legatus missus est et utrobique effecit, ne Philippi legatis aures praeberentur ⁴⁾. Quamvis enim et Athenienses Byzantiis, quod non modo a societate a. 378 inita a. 357 descierant, sed etiam saepius commercio frumentario Pontico incommodaverant, irascerentur et Byzantii rursus Atheniensibus diffident ⁵⁾, tamen Athenienses iniuriarum sibi allatarum obliti ⁶⁾ aequum foedus Byzantiis obtulerunt ⁷⁾ et hi, cum Philippus ab eis postularet, ut foedus secum initum servantes Atheniensibus bellum inferrent eorumque cum Ponto commercium frumentarium turbarent, negavere se hac condicione foedus fecisse et auxilium recusavere ⁸⁾. Demosthenis opera aequum inter Byzantios et Athenienses foedus factum est ⁹⁾, et ut Byzantii ita Abydeni, qui per longius tempus Atheniensium inimicissimi fuerant ¹⁰⁾, cum Atheniensibus reconciliati sunt ¹¹⁾. In eadem legatione, quam post orationes de rebus Chersonesi et Philippicam III habitas suscepit ¹²⁾, cum Demosthenes ad reges quoque Thracum venerit ¹³⁾, apparet Cersobleptem et Terem media aestate anni 341 regno nondum esse pulsos ¹⁴⁾.

§ 14. Nec vero multo post uterque rex regno privatus est ¹⁵⁾. Magna Thra- § 14. ciae pars Macedonum regno adiecta est ¹⁶⁾, ut videtur, usque ad Salmydessum urbem ad Pontum Euxinum sitam; nam haec terra post Alexandri Magni mortem Lysimachi facta est ¹⁷⁾. Gentes ad septentrionem versus habitantes liberae manserunt ¹⁸⁾. Apollonia

¹⁾ § 51 sq.

²⁾ § 76.

³⁾ cf. Dem. de cor. § 320.

⁴⁾ cf. Dem. l. l. § 244, Aesch. in Ctes. 256.

⁵⁾ cf. Dem. de r. Chers. § 14 sqq.

⁶⁾ cf. Dem. de cor. § 94 sq.

⁷⁾ cf. ibid. § 238, Plut. v. Demosth. c. 17.

⁸⁾ cf. Dem. l. l. § 87. — Schaefer vol. II p. 465, 2 dubitat, num Philippus hoc a Byzantiis postulaverit pace cum Atheniensibus nondum soluta. Ego autem nullam causam video, cur non statuamus Philippum etiam nondum soluta pace cum Byzantiis de auxilio contra Athenienses ferendo clam egisse. — Schaefer de auxilio contra Odryas ferendo cogitat Theopompi fragmento 247 nisus, quod exstat ap. Steph. Byz. s. v. Ἀραζός; sed verba incertissima sunt (cf. Meinekii adnotationem et supra p. LXIX n. 8), nec quidquam inde efficere licet nisi Philippum ad Byzantium prope accessisse.

⁹⁾ cf. Dem. l. l. § 238, v. X or. p. 851.

¹⁰⁾ cf. Dem. in Aristocr. § 158, 202.

¹¹⁾ cf. Dem. de cor. § 302.

¹²⁾ cf. Dem. de Ch. § 14 sqq.

¹³⁾ cf. Dem. de cor. § 244.

¹⁴⁾ Videtur Demosthenes hanc legationem suscepisse aestate a. 341, antequam mense Metagitnionē etesiae flare coeperunt (cf. Schaeferum l. l. p. 450, 5).

¹⁵⁾ cf. Phil. epist. § 8, 11.

¹⁶⁾ cf. Strab. VIII p. 437, Arr. VII, 9, 3, Paus. I, 9, 5 sq.

¹⁷⁾ cf. Arriani τὰ μετὰ Ἀλέξ. ap. Phot. p. 69, 3. ¹⁸⁾ cf. Arr. Anab. I, 1.

IV, 14. urbs ad Pontum sita aliaeque Graecorum urbes in Philippi societatem receptae sunt¹⁾. Odessum Philippus aggressus est, sed nulla pugna commissa foedere icto revertit²⁾ sub finem anni 341³⁾.

§ 15 § 15. Interea Athenienses non desierunt ad bellum contra Philippum gerendum socios sibi parare. Ad Ochum quoque Persarum regem legatos miserunt, qui ei persuaderent, ut Philippo bellum inferret et se pecunia adiuuaret. Haec legatio nondum Athenas redierat, cum Philippus Atheniensibus eam epistolam misit, qua accepta Athenienses bellum decreverunt⁴⁾.

Inimicitiae enim inter Philippum et Athenienses in dies augebantur. Milites Atheniensium Niciam Philippi praeconem intra Macedonum regni fines (ut videtur in Thracia⁵⁾) ceperunt, quod factum Athenienses non modo non sunt uli, sed praeconem per X menses in vinculis retinuerunt et Philippi epistolas, quas secum ferebat, in contione recitaverunt⁶⁾.

Eodem fere tempore Demosthenes effecit, ut Athenienses novas in Hellespontum copias mitterent, quibus Chersonesum sibi tuerentur et insulas sociorum Proconnesum et Tenedum contra Philippum defenderent⁷⁾. Simul Byzantii naves instruxerunt, quae cum piratarum navibus coniunctae Philippi commercio incommodarent, eisque Thasii portum aperuerunt et Athenienses, quorum praesidium Thasi erat⁸⁾, quamquam pax Philocratea eis maris contra piratas custodiam mandavit et eos, qui piratas in portum reciperent, hostes esse iussit, Thasiis sociis hoc permiserunt⁹⁾.

Diopithes autem, cum bellum a Chersonensibus contra Philippum susceptum ab Atheniensibus probari videret, iam aperte professus est imperatum sibi esse, ut, ubi opportunum videretur, bellum inciperet, et Byzantios, ut et ipsi Philippo bellum inferrent, hortatus est¹⁰⁾. Cumque Philippus ad eum Amphilochem mitteret legatum, ut milites Crobylae et Tiristasi captos redimeret, Diopithes contra ius gentium legatum in vincula coniecit et extremis necessitatibus coëgit, ut libertatem VIII talentis redimeret; quod factum Athenienses probaverunt¹¹⁾.

§ 16. § 16. Interea Philippus, ut iam pridem providerat Demosthenes¹²⁾, bellum contra Byzantios decrevit. Cum autem classis eius per Hellespontum in Propontidem

¹⁾ cf. Iust. IX, 2, 1, Diod. XVI, 71.

²⁾ cf. Iord. Get. c. 10.

³⁾ cf. Schaeff. vol. II p. 421, 2.

⁴⁾ cf. Phil. ep. § 6; plura de hac legatione v. infra § 20.

⁵⁾ haec est coniectura Schaeferi vol. II p. 461.

⁶⁾ cf. Phil. ep. § 2, Plut. Mor. p. 799 c., v. Demetr. c. 22, Hellad. ap. Phot. bibl. 289 p. 534.

⁷⁾ cf. Dem. de cor. § 302.

⁸⁾ vide supra p. LXVI n. 5.

⁹⁾ cf. Phil. epist. § 2.

¹⁰⁾ cf. ibid. § 16.

¹¹⁾ cf. Phil. epist. § 3 sq.

¹²⁾ de r. Chers. § 14 sq., 66, in Phil. III, 20.

profectura esset et Philippus metueret, ne Chersonenses ei incommodarent, ipse cum IV, 16. exercitu iuxta Chersonesi oram maritimam classem prosecutus est; sed cum nondum aperte cum Atheniensibus bellare vellet, a navibus oppidisque capiendis abstinuit¹⁾. Ita classis tuto in Hellespontum pervenit²⁾. Ac primum quidem Perinthum urbem ad Propontidem sitam, unde frequens in Asiam transitus erat³⁾, adgressus est; nam ut semper fere ita tum Perinthii cum Byzantiis artissimo foedere iuncti erant⁴⁾: Haec autem urbs propter loci naturam facile contra obsidentes defendi poterat. Sita enim erat in paeninsula alta angusto isthmo cum terra continenti coniuncta⁵⁾. In hac paeninsula urbis domus altae densaeque in montis clivo in theatri speciem ita aedificatae erant, ut alter domorum ordo alterum superaret⁶⁾. Philippus igitur sub finem anni Nicomachi archontis ineunte aestate a. 340⁷⁾ Perinthum obsidione cinxit et machinis adhibitis moenia oppugnavit. Turres CXX pedum extruxit Perinthiorum turres longe superantes ab eisque defensores in moenibus stantes detorsit. Arietibus autem adhibitis et minis subfossis magnam muri partem demolitus est. Nec vero hoc multum Philippo profuit; nam Perinthii iam post illum murum alterum extruxerant⁸⁾ nec desierunt multas ex urbe in obsidentes excursiones facere⁹⁾. Iam vero multi

¹⁾ cf. Phil. epist. § 16. Boehnecke Forsch. p. 488, 2 huc refert, quae de Diopithis in Hellesponto pugna apud Tzet. Chil. VI v. 97 leguntur; sed locus nimis corruptus videtur esse.

²⁾ cf. Dem. de cor. 71. — Schaefer vol. II p. 467, 3 huc refert Demosthenis verba (de cor. § 139): *φανερῶς ἤδη τὰ πλοῖα ἐσαύλητο, Χερσόνησος ἐπορθεῖτο*. — Mihi autem Chersonesus postea demum videtur esse vastata (cf. infra).

³⁾ cf. Xen. An. VII, 2, 8.

⁴⁾ Diod. XVI, 74 Perinthios ad Athenienses inclinasse dicit.

⁵⁾ Hunc isthmum stadii latitudinem habuisse Diod. XVI, 76, CC pedum Plin. nat. hist. IV, 18 refert.

⁶⁾ cf. Diod. I, 1.

⁷⁾ Philippum Nicomacho archonte (ante medium annum 340) Perinthum adgressum esse Diod. XVI, 74 narrat. Ex Philochori autem Atthidis l. VI Dion. Hal. ad Amm. I p. 741 haec excerpit: *Θεόφραστος Ἀλαεῖς* (archon a. 340/39) *ἐπὶ τοῦτον Φίλιππος τὸ μὲν πρῶτον ἀνακλιέσας Περὶνθον προσέβαλεν*. Hos duos locos iam Clinton in fast. Hell. s. a. 340 ita conciliavit ut Philippum ineunte aestate a. 340 sub finem anni Nicomachi archontis Perinthum adgressum esse, maximam autem obsidionis partem in Theophrasti annum incidisse diceret. Quae temporis ratio mihi videtur esse recta. Nam Philochorus statuere videtur obsidionis initium tum demum factum esse, cum classis Macedonum advenisset. Diodorus autem iam obsidente Philippo Perinthii a Byzantiis auxilium missum esse narrat. Videtur igitur Perinthum primum terrestri tantum, non maritima obsidione esse cincta. Quod cum recte cognoverit Schaefer vol. II p. 469, 1, miror, cur hac re discrepantiam, quae de tempore, quo obsidio coepta sit, inter Philochorum et Diodorum exstat, explicare noluerit, sed Philochori temporis rationem praetulerit. Nam cum Diodorus (XVI, 75) Perinthi obsidionem diuturnam fuisse dicat, hoc quoque suadet, ut eam iam Nicomacho archonte coeptam esse statuamus. Ipse enim Schaefer postea dicit Philippum contra Byzantium profectum esse, quo tempore Atheniensium naves frumentariae ex Ponto reverterentur. Hoc autem fieri solebat mensibus Metagitnionē et Boëdromionē (vide supra c. I § 3). Quae cum ita sint et cum Schaefer ipse veri simile esse censeat (vol. II p. 481, 1) Philippum per III fere menses Perinthum obsedis, eum iam Nicomacho archonte contra Perinthum profectum esse statuendum est. Ego igitur cum Boehneckio (Forsch. I, 270, 272 sq., 474. 638, 737), Boeckhio (de oec. civ. I, 743 sq.), Grotio (XI, 454) Diodorum sequor.

⁸⁾ cf. Diod. XVI, 74.

⁹⁾ cf. Plut. de fort. Al. II, 7 p. 339 b. c.

V, 16. Perinthii Macedonum telis interfecti erant, cum Byzantii sociis et milites et tela et catapultas auxilio miserunt, qua re utrorumque vires pares factae sunt. Iam rex copias suas in plures partes divisit et die noctuque modo his modo illis militibus usus urbis moenia oppugnavit et cum XXX milium exercitu multisque machinis Perinthios vehementer oppressit¹⁾. Cum vero obsidio diuturna esset et Perinthiorum multi occisi, multi vulnerati essent, et rex (post medium a. 340) classe advecta a mari quoque obsidione urbi circumdata summam in urbe victus inopiam effecisset, omnes iam urbem captum iri exspectabant²⁾. Frustra Perinthii a Lacedaemoniis auxilium petiverant³⁾, cum ex Asia eis necopinantibus auxilium venit. Arsites enim Phrygiae minoris satrapa⁴⁾ aliique regis Persarum satrapae, cum Philippi vires crescentes metuerent, magnum mercennariorum exercitum, cui Apollodorus Atheniensis praefuit⁵⁾, cum magna copia telorum, pecuniae, victus aliarumque rerum ad bellum necessariorum Perinthiis auxilio miserunt, quod utrum iussu an iniussu regis factum sit, non satis constat⁶⁾. Simul Byzantii optimos duces militesque Perinthum miserunt⁷⁾. Ab Atheniensibus quoque auxilium missum esse veri non dissimile est⁸⁾. Utrimque pugna acerrime renovata est. Macedones enim, cum arietibus magnam moenium partem devellissent et telis defensores a moenibus detorsissent, simul per muri rupti intervalla urbem invaserunt et scalis in moenia defensoribus orba adscenderunt. Cum in urbe manus conseruissent, utrimque fortissime pugnatum est. Nam Macedones spe diripiendae opulentae urbis et donis a Philippo promissis incitati pericula audacter subierunt; Perinthii autem, cum captae urbis terrores ante oculos haberent, de salute sua viriliter dimicavere⁹⁾. Adiuvit hos loci natura; nam etiamsi Macedones muros vellent, Perinthii infimi ordinis domos muris inter se iunxerunt eisque ut moenibus ad urbem defendendam usi sunt, quae prioribus multo firmiora erant. Qua re Philippus coactus est, ut ab oppugnanda urbe desisteret¹⁰⁾. Cum enim Byzantii iterum atque iterum Perinthiis auxilia mitterent, Philippus in obsidenda Perintho tempus terere diutius noluit.

¹⁾ cf. Diod. l. XVI c. 74.

²⁾ cf. Diod. c. 75.

³⁾ cf. Plut. apophth. Lac. Ag. 15 p. 216.

⁴⁾ de quo cf. Arr. An. I. 12, 8, Paus. I, 29, 10.

⁵⁾ cf. Paus. l. I.

⁶⁾ Diod. XVI, 75 hoc iussu regis factum esse narrat; negat auctor orationis adv. Phil. epist. habitae § 5 sq., cuius quidem testimonio non multum ponderis tribuendum est; sed Alexander quoque Macedo in epistola ad Dareum regem scripta (ap. Arr. An. II, 14, 5) inter satrapas et Ochum regem distinguere videtur: *καὶ γὰρ Περινθίους ἐβόηθησατε καὶ εἰς Θούριον. ἢς ἡμεῖς ἤρχομεν, δύνανται ἐπεμψέν Ἔχρος.*

⁷⁾ cf. Diod. l. I.

⁸⁾ Diodorus quidem, quamvis ample Perinthi obsidionem narret, de auxilio ab Atheniensibus misso tacet, eumque secutus est Schaefer vol. II p. 470. Tamen Plutarchus v. Demosth. c. 17 Perinthiis quoque ab Atheniensibus auxilium missum esse tradit, eiusque fides probatur Demosthenis testimonio, qui de cor. § 89 Atheniensium populum a Byzantiis et Perinthiis coronis aureis donatum esse dicit.

⁹⁾ cf. Diod. l. XVI c. 75. ¹⁰⁾ cf. Diod. c. 76.

§ 17. Itaque exercitu in duas partes diviso alteram ad Perinthum obsidendam IV, 17. sub optimis ducibus ¹⁾ reliquit, cum altera ipse subito Byzantium adgressus est ²⁾. Quo repentino impetu Byzantii magnopere territi sunt; nam, quidquid eis militum et apparatus bellici fuerat, Perinthum miserant ³⁾; cetera autem Byzantium multitudo, cum diu penes populum imperium fuisset et urbs magno commercio frueretur et tota plebs circa forum et portum versaretur, mollis erat et luxuriae potuique indulgebat ⁴⁾. Omne igitur proeliandi periculum vitantes ommissa finium custodia Byzantii, cum eorum urbs omnium fere urbium Graecarum optime munita esset ⁵⁾, in urbem se receperunt ⁶⁾. Philippus autem multis machinis adductis ⁷⁾ obsidione urbem cinxit ⁸⁾.

§ 18. Simul Philippus captis Atheniensium navibus mercatoriis pacem aperte § 18. laeserat ⁹⁾. Iam Athenienses a rege postulaverunt, ut non modo naves sibi redderet, sed etiam Cersobleptem et Terem, cum cives Attici essent, in Thraciae regnum restitueret ²⁾ Philippus autem epistolam ad Athenienses remisit, quam Demosth. de cor. § 76 recitari iubet et in qua regem quibusdam oratoribus, quod bellum moverent, crimini fecisse, ipsum vero non nominasse ait ¹¹⁾. Haec epistola, cuius amplam apud Philochorum ¹²⁾ expositionem nobis non esse servatam dolendum est, Demosthenis orationibus Philippicis adiuncta ad nos pervenit ¹³⁾ et a Dionysio Halicarnasensi ¹⁴⁾ aliisque veteribus rhetoribus ¹⁵⁾ ut genuina citatur; quin etiam Diodorus hi-

¹⁾ Unus videtur fuisse Antipater; cfr. Front. Str. I, 4, 13, Schaefer vol. II p. 471, 1, 482, 2.

²⁾ cf. Diod. XVI, 76, Trog. Pomp. I. IX prol.

³⁾ cf. Diod. I. 1.

⁴⁾ cf. Theop. ap. Athen. XII p. 526 E, Damon. ibid. I. X p. 442 C, Menand. ibid. p. 442 A, Ael. var. hist. III, 19, Phylarchus ap. Athen. X p. 442 C Byzantios tubae bellicae sonum ne in somno quidem perferre ait.

⁵⁾ cf. Paus. IV, 31, 5.

⁶⁾ cf. Front. Str. I, 3, 4.

⁷⁾ cf. Philoch. ap. Dion. Hal. ad Amm. p. 740, Dem. de cor. § 87, Hesyeh. Mil. de orig. Const. c. 26 apud Müllerum fr. h. Gr. vol. IV p. 151.

⁸⁾ cf. Diod. I. 1., Trog. Pomp. I. 1.

⁹⁾ cf. Dem. de cor. § 73, 179. In plebiscito, quod insertum est post § 73, Amyntas a Philippo classi praefectus Leodamantem Atheniensium praetorem cum classe, quae ad comitandas naves frumentarias missa esset, cepisse dicitur. Philippus in epistola post § 76 inserta has naves re vera ad Selymbriam contra se defendendam missas esse contendit. Sed et plebiscitum et epistolam subdificia esse satis constat. Recte monet Schaefer vol. II p. 471, 5 triremes nusquam dici *πλοῖα*, Demosthenem autem de *πλοίοις* loqui. — Selymbriam a Philippo oppugnatam esse quamquam nusquam alibi testatum est, tamen non improbabile est, cum Selymbria Byzantiis paruerit (cf. Dem. de Rh. lib. § 26). — Schaefer II, 471, 2 ad idem tempus refert, quod Iust. IX, 1, 5 sq. Philippum ex piratica pecuniam quaerentem CXX naves mercatorias cepisse narrat. At secundum Iustinum hoc postea factum est, cum Philippi opes longa obsidione iam paene exhaustae essent.

¹⁰⁾ cf. Phil. epist. § 8.

¹¹⁾ de cor. § 76, 79.

¹²⁾ cf. Dion. Hal. ad Amm. p. 741.

¹³⁾ *Ἐπιστολὴ Φιλίππου* apud Reiskium p. 158 sqq. Epistolam orationi de corona post § 76 insertam spuriam esse satis constat.

¹⁴⁾ I. I. *ἔπειτα διεξελθὼν ὅσα Φίλιππος ἐνεκάλεσε διὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῖς Ἀθηναίοις*; cf. Boecknecke «Forsch.» p. 520, 3. ¹⁵⁾ cf. locos, quos contulit Schaefer vol. III, 2, p. 104, 5 et 6.

IV, 18. *storicus eam videtur citare*¹⁾. Inter recentiores autem viros doctos magna lis orta est, utrum genuina haec epistola an spuria sit²⁾. Imprimis contra epistolae genuinam originem prolatum est, quod in ea hiatus diligentissime vitaretur³⁾. Nec tamen in ea omnino desunt hiatus; nam praeter nonnullos leviores, quos facile expelli posse Benseler putat, unus exstat gravissimus § 3 *καὶ ταῦτα τῷ δήμῳ εὖ δεκόντα ἐποίησεν*, qui quomodo removeri possit, Benseler nescit. Atque ut vitatus sit hiatus, ne tum quidem epistola spuria putanda est; nam Philippus eam componendam Pythoni aliivi rhetori apud se commoranti mandare potuit⁴⁾, ac Pythonem Isocratis discipulum fuisse scimus⁵⁾. — Quod ad res in epistola narratas attinet, dubitationem movit § 9, ubi Athenienses, cum Sitalces Odrysarum rex, cui civitatem Atticam dedissent, interfectus esset, cum eius interfectore amicitiam inisse dicuntur. Iacobsius enim⁶⁾, cui adsentitur Schaefer⁷⁾, Sitalcen hic cum Cotye confusum esse putat, cum Sitalces neque civis Atheniensis fuerit neque dolo interfectus sit neque Athenienses cum eius interfectore amicitiam inierint. Cogitavit enim Iacobsius de eo Sitalce Odrysarum rege, qui a. 423 in expeditione contra Triballos suscepta periit⁸⁾. Iam vero Boehneckius⁹⁾ locum protulit, ubi re vera Sitalces quidam civitate Attica donatus esse dicitur. Ad Aristophanis enim Acharnensium v. 345:

„τὸν δ' υἱὸν (Σιτάλκου), ὃν Ἀθηναῖον ἐπεποιήμεθα“

scholiasta haec adnotat: *τοῦτον πολίτην ἐποίησαν Ἀθηναῖοι. — ἐλέγετο δὲ οὗτος Τήρης. ἔνιοι δὲ φασιν, ὅτι ὁμόνυμος ἦν τῷ πατρὶ Σιτάλκει. — Θουκυδίδης προστίθησι καὶ τὸ ὄνομα λέγων οὕτως „καὶ Σάδοκον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀθηναῖοι“* (cf. Thuc. II, 19, 67). Inde Boehneckius haec effecit: Sitalci Odrysarum regi III filios fuisse Sadocum, Sitalcem, Terem: dubium autem fuisse, quem ex his tribus Aristophanes civitate Attica donatum esse diceret. Cum autem Thucydides rerum Thracicarum peritissimus sit, dubitari non posse, quin Aristophanes Sadocum dixerit. Eos vero, qui Sitalcem civitate Attica donatum esse dixissent, et ceteros et Philippum, Sitalcem cum Sadoco confudisse. — Ego autem ne hunc quidem errorem Philippo tribuerim; sed potius ex scholio illo Aristophaneo efficio omnibus tribus Sitalcis filiis civitatem Atticam datam esse et id tantum veteribus interpretibus dubium fuisse, quem eorum Aristophanes significaret. De Sitalce igitur Sitalcis filio in Philippi epistola sermo esse mihi videtur, qui qui-

¹⁾ l. XVIII c. 10; cf. Phil. ep. § 19.

²⁾ Libros, qui pro epistolae genuina origine et contra eam scripti sint, vide apud Schaeferum l. I. p. 105.

³⁾ cf. Benselerum de hiatu p. 81 sqq.

⁴⁾ cf. Aesch. de f. leg. § 125.

⁵⁾ cf. anon. v. Isocr. p. 257 West.

⁶⁾ Demosthenes' Staatsreden p. 419 sq.

⁷⁾ vol. III, 2 p. 112.

⁸⁾ cf. Thuc. IV, 101.

⁹⁾ «Demosthenes, Lykurgos, Hyperides und ihr Zeitalter» p. 564 sqq.

dem quando et a quo interfectus sit, nescimus. Neque enim, ut Boehneckius censet, IV, 18. a Tere eum interfectum esse Philippus dicit, neque inde, quod Philippus de hac re loquitur, effici potest Philippi aetate eum interfectum esse; nam Philippus in hac epistola pluribus locis ad tempora remotiora Athenienses revocat¹⁾. Cum igitur Sitalcis mentio mihi nullam videatur praebere offensionem, iam ad aliud Schaeferi argumentum transeo. Moverunt enim huius viri docti suspicionem verba § 22: *παλλάκις γὰρ ἐμοῦ γράψαντος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὑπὲρ αὐτῆς (Ἀμφιπόλεως) ἐγνώκατε δικαίως ἔχειν ἡμᾶς τότε μὲν ποιησάμενοι τὴν εἰρήνην ἔχοντος ἐμοῦ τὴν πόλιν κατὰ συμμαχίαν ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ἐμολογῆσαι*. Recte quidem Schaefer monet pacem et foedus simul facta esse²⁾; sed haud scio an verba *κατὰ συμμαχίαν κτλ.* ad plebiscitum post legatorum reditum factum spectent, quo Philippo eiusque liberis aeternum foedus decretum est³⁾. Solum argumentum, quod mihi aliquid valere videtur, id est, quod Demosthenes dicere videtur Philippum in epistola quosdam oratores Athenienses ut belli auctores nominasse⁴⁾, in epistola autem in universum tantum horum oratorum mentio fit⁵⁾. Hoc autem argumentum num sufficiat ad epistolam a Philippo abiudicandam, ego eo magis dubito, quod idem ille locus, ubi oratorum mentio fit, apud Diodorum⁶⁾ citatur, qui verba illa haud dubie non e memoria citavit, sed in alius rerum scriptoris opere, quo usus est, citata legit. Fortasse igitur Demosthenes minus accurate de Philippi epistola locutus est.

Cum igitur Philippi epistolam spuriam esse mihi non videatur posse demonstrari, oratio, quae contra hanc epistolam habita in Demosthenis orationibus circumfertur, quin spuria sit, iam nemo fere dubitat⁷⁾.

§ 19. Accepta Philippi epistola Athenienses Theophrasto archonte (post me- § 19. dium a. 340) decreverunt, ut columna, in qua pax Philocratea scripta esset, velleretur, naves impleantur, omnia ad bellum pararentur, cum Philippus iam pridem pacem laeisset⁸⁾. In belli suasoribus Hegesippus videtur fuisse⁹⁾. Demosthenem quoque bellum suasisse Aeschines dicit¹⁰⁾. Demosthenes autem ipse¹¹⁾ se ullam rogationem fecisse legemve tulisse negat, qua bellum effectum sit. Nec vero probabilis est

¹⁾ § 7, 17, 21.

²⁾ cf. Dem. de f. leg. § 143 sq.; vide supra c. III § 10.

³⁾ cf. Dem. l. l. § 47 sqq.; vide supra c. IV § 3.

⁴⁾ de cor. § 76, 79.

⁵⁾ § 19.

⁶⁾ l. XVIII c. 10.

⁷⁾ vide de hac oratione Schaeferi vol. III, 2, 105 sq., de oratione Philippica IV ibid. p. 44 sq.

⁸⁾ cf. Philoch. ap. Dion. l. l. p. 741, Diod. XVI, 77.

⁹⁾ Scite huc rettulit Schaefer vol. II p. 474, 1, quae de Hegesippo narrantur ap. Plut. Apophth. p. 187, in Cramerii Anecd. Par. vol. I p. 166.

¹⁰⁾ in Ctes. § 55.

¹¹⁾ de cor. § 75 sqq.

IV, 19. Grotii ¹⁾ sententia, qui Demosthenem, cum Athenienses aestate a. 340 Philippo bellum indicerent, a legatione Byzantina nondum redisse censet. Supra enim probavimus Demosthenem hanc legationem iam aestate a. 341 suscepisse ²⁾. Neque Philippi epistolae testimonium, quo Demosthenes utitur, probare potest Demosthenem post illam epistolam missam non suasisse bellum. Hoc tantum haud scio an ex Demosthenis verbis effici possit eum non fuisse auctorem rogationis, qua pax solveretur, quamquam Philochorus ³⁾ plebiscita, quibus bellum indiceretur, a Demosthene facta esse tradit.

§ 20. § 20. Cum Philippus epistolam, de qua modo diximus, ad Athenienses mitteret, Atheniensium ad Persarum regem legatio, cuius dux fuit Ephialtes ⁴⁾, nondum redierat ⁵⁾. Neque haec legatio Atheniensibus prospere cessit. Nam Ochus rex Atheniensium populo epistolam remisit superbam, qua se eos pecunia adiuturum esse prorsus negavit ⁶⁾. Tamen haec legatio Demostheni Hyperidi aliisque oratoribus dona regis Persarum attulisse dicitur, Demostheni III milia daricorum ⁷⁾. Diopithi quoque a rege donum missum est, quod antequam in Hellespontum venit, Diopithes iam mortuus erat ⁸⁾.

§ 21. § 21. Obtigit autem Atheniensium civitati, ut etiam non adiuta a Persarum rege Byzantios periculo liberaret. Bello enim indicto Athenienses statim Demosthene auctore ⁹⁾ Charetem, quem iam Nicomacho archonte (a. 341/40) cum classe circa Chersonesum fuisse scimus ¹⁰⁾, cum XXXX navibus et mercennariis Byzantiis opem ferre iusserunt ¹¹⁾. Item Chii, Coi, Rhodii aliaeque Graecorum civitates Byzantiis auxilia miserunt ¹²⁾. Nec paucae orae Thracicae civitates Graecae Byzantiis videntur opem tulisse ¹³⁾. Auxilium a Charete Byzantiis latum parvi aestimat Plutarchus ¹⁴⁾, qui

1) vol. XI p. 455.

2) vide supra § 13.

3) ap. Dion. Hal. ad Amm. I p. 741.

4) cf. v. X or. p. 847 F, 848 E.

5) cf. Phil. ep. § 6.

6) cf. Aesch. in Ctes. § 238.

7) cf. v. X or. l. l.

8) cf. Aristot. Rhet. II, 8 p. 1386, 13.

9) cf. Dem. de cor. § 80.

10) cf. inscriptiones navales XIII c 81 et XIV d 223 apud Boeckhium «Urk. über das Seewesen des attischen Staates» et plebiscitum, quod edidit C. Curtius in Hermae vol. IV p. 407.

11) cf. Plut. Phoc. 14, Diod. XVI 77, Hesych. Mil. de orig Constantinop. c. 28.

12) cf. Diod. l. l., Front. Str. I, 4, 13.

13) Polyaeus enim (IV, 2, 21) haec narrat: Philippus, ut socios a Byzantiis averteret, perfugas Byzantium misit, qui nuntiarent sociorum urbes a regis copiis oppugnari nec multum abesse, quin caperentur. Simul nonnullas exercitus partes in diversas regiones emisit, ut urbes sociorum aggredi videretur. Quae cum audirent et viderent, Byzantium socii in patrias urbes reverterunt. — Ibi quin de orae Thracicae incolis sermo sit, dubitari nequit. — Schaefer vol. II p. 481, 2 Philippum hoc dolo effecisse putat, ut classis ex Ponto in Propontidem rediret; sed id cur censeamus, in Polyaei verbis nullam causam video, et Frontinus l. l. Philippum, ut id efficeret, alio dolo usum esse narrat. ¹⁴⁾ l. l.

Charetem ab hostibus contemptum cum classe circa sociorum urbes circumvectum IV, 21. esse et ab eis pecuniam exegisse narrat, Byzantios autem ei ita diffisos esse, ut eum in urbem recipere nollent. Nec veri dissimile est Byzantios inde a belli socialis temporibus Atheniensibus esse diffisos. Attamen Plutarchus, ut Phocionis laudem auget, Chareti nimis videtur obtrectasse ¹⁾. Nam rerum a Charete pro Byzantii salute gestarum memoria usque ad medii aevi initia servata est; Phocionis vero apud posteriores scriptores Byzantinos nulla fit mentio ²⁾. Philippi classis in internum Bosphorum reiecta est, ubi in sinu Lasthenico ³⁾ ad cautes Bacchias Byzantii, quorum classis additis sociorum navibus ⁴⁾ Philippi vires longe superabat ⁵⁾, Demetrium, quem Philippus Macedonum classi praefecerat, pugna navali vicerunt et locum pugnae, cum summo ardore pugnatum esset, Thermemariam vocavere ⁶⁾. Philippi classis in Pontum se recipere coacta est et Athenienses in Ponti ostio ⁷⁾ angustias Cyanearum ita custodiebant, ut Macedones Bosphorum intrare non possent ⁸⁾. Chares enim promunturium in Bospori litore Asiano inter Chrysopolim et Chalcedonem situm occupavit ibique classem in statione collocavit ⁹⁾, ubi omnes naves ex Ponto et in Pontum navigantes praetervehi necesse erat ¹⁰⁾. Hoc loco occupato Athenienses commercium frumentarium bene tueri poterant, ac per belli Byzantini tempus Athenis caritas annonae non est orta ¹¹⁾, quamquam Philippum, cum in diuturna Byzantii obsidione eum defecisset pecunia, ex piratica pecuniam quaesivisse et CLXX naves mercium plenas, in eis nonnullas Chiorum et Rhodiorum ¹²⁾, cepisse legimus ¹³⁾. Cum Chares ad Chrysopolim moraretur, coniux eius Damalis mortua est, et Chares ei in ora maritima sepulcrum exstruxit, quod usque ad medium aevum permansit ¹⁴⁾.

Philippum in obsidione machinis et minis instruendis Polyidus Thessalus adiuvit ¹⁵⁾. Sinui, qui Κίραος vocabatur, rex pontem iniunxit, quem lapidibus demersis

¹⁾ cf. Boehnecke Forsch. p. 475, 4, Schaefer II, 476.

²⁾ cf. Syncelli p. 263, Hesych. Mil. l. l.

³⁾ cf. F. Gyllii excerpta ex Dionysii Byz. anaplo Bospori apud Hudsonem in geogr. Gr. min. vol. III p. 13; apud Plin. n. h. IV, 18 sinus Casthenes dicitur; Lastheneum dicit Steph. Byz. s. v. *Λασηνικός*.

⁴⁾ cf. Schaeferi vol. II p. 476, 5.

⁵⁾ cf. Dionys. l. l. p. 7.

⁶⁾ cf. Dionys. l. l. p. 14, Hesych. l. l. c. 27. Boehneckius ex hoc nomine efficit calidissimo aestatis die pugnatum esse (Forsch. p. 470, 473, 797).

⁷⁾ cf. Dionys. l. l. p. 17 sq.

⁸⁾ cf. Front. Strat. I, 4, 14.

⁹⁾ cf. Hesych. l. l. c. 28.

¹⁰⁾ cf. Polyb. l. IV c. 43 sq., Dionys. Byz. l. l. p. 22.

¹¹⁾ cf. Dem. de cor. § 89.

¹²⁾ cf. Frontini Strat. I, 4, 13.

¹³⁾ cf. Iust. IX, 1, 5 sq. Quamquam enim Athenienses Bosphorum tuebantur, tamen Philippi classem impedire non poterant, quominus in ipso Ponto Euxino hostium navibus mercatorum insidias pararet. ¹⁴⁾ cf. Hesych. Mil. c. 29. sb, Steph. B. s. v. *Βόσπορος*, Const. Porph. II, 12.

¹⁵⁾ cf. Athenaei de machinis librum in veterum mathematicorum editione, quae prodit Parisiis a. 1693 p. 3.

IV, 21. contra navium hostilium impetum defendit ¹⁾. Ad hunc pontem exstruendum materia usus est a Plutonis templo extra urbem sito, quod demolitus est, sumpta ²⁾. Deinde per minam urbis moenibus suffossam nocte quadam illuni saevis imbribus cadentibus Macedones in urbem pervenerunt; sed canum latratu cives ex somno excitati cito armis sumptis hostes ex urbe eiecerunt. Simul in caeli partibus septentrionalibus nubes igneae conspectae sunt ³⁾, quas Byzantii Hecatae luciferae faces esse existimaverunt ⁴⁾. Quam ob rem Macedonibus feliciter victis cum moenia rupta et turres deletas lapidibus ex sepulcris propinquis arcessitis restituissent ⁵⁾, moenibus novis Hecatae faces ferentis ut servatricis suae agalma imposuerunt ⁶⁾.

Byzantii salutem imprimis Atheniensium copiis fortissime pugnantibus deberi Plutarchus dicit ⁷⁾. Quam ob rem Schaefer ⁸⁾ suspicatur iam tum Phocionem cum altera Atheniensium classe Byzantii fuisse. Sub finem enim anni 340 Athenienses alteram classem, in qua Hyperides trierarchus fuit ⁹⁾, sub Phocione et Cephisophonte ducibus ¹⁰⁾ Byzantiis auxilio miserunt. Hoc ut facerent, Plutarchus ¹¹⁾ Athenienses motos esse tradit, quod socii Chareti diffidere nuntiarentur. De qua re cum populus irasceretur eumque iam auxilii missi poeniteret, Phocionem dixisse non sociis eos irasci decere, sed praetori, qui ita se gereret, ut socii ei diffiderent. Deinde Phocionem ipsum cum classe Byzantium missum esse ¹²⁾. Haec quoque classis ut mitteretur, Demosthenes effecerat ¹³⁾, qui Phocionem adversus Charetis subornasse et populo commendasse dicitur ¹⁴⁾ et ipse hoc anno (utrum ad Charetis an ad Phocionis expeditionem, incertum est ad bellum Byzantinum rei publicae triremem donavit ¹⁵⁾).

Cum Phocio Byzantium venisset et ut Chares extra urbem castra collocare vellet, Leo Leontis filius, qui tum Byzantium rei publicae praefuit ¹⁶⁾, cum olim cum

¹⁾ cf. Dionys. Byz. l. l. p. 7.

²⁾ cf. ibid. p. 2. sqq.

³⁾ cf. Hesych. c. 27.

⁴⁾ cf. Steph. l. l.

⁵⁾ Unde nova moenia *Τεμφοσόνης* nomen duxerunt.

⁶⁾ cf. Hesych. l. l., Constant. Porph. de prov. r. Byz. II, 12, Eustath. ad Dionys. Perieg. v. 140.

⁷⁾ v. Phoc. c. 14

⁸⁾ vol. II p. 480.

⁹⁾ cf. v. X or. p. 848 F.

¹⁰⁾ cf. inscriptiones de re navali, quas edidit Boeckhiius XIII c 98, XIV d 240. Cephisophon. Aphidnaeus antea cum classe Sciathum missus erat (cf. inscr. XIV c 10), quod archonte Nicomacho (a. 341/40) factum esse Boeckhiius Forsch. p. 736 suspicatur, archonte Eubulo (a. 345/4) Kirchhoffius in diss. acad. Berol. ord. philol. et hist. fascic. II p. 11 (vide supra p. LXV n. 6).

¹¹⁾ cf. Plut. l. l. et Apophth. Phoc. 8.

¹²⁾ cf. Dem. de cor. § 80.

¹³⁾ cf. Nep. v. Phoc. c. 2, quem locum huc referendum esse cognovit Boeckhiius Forsch. p. 475.

¹⁴⁾ cf. v. X or. p. 851.

¹⁵⁾ cf. Hesych. Mil. c. 26, Plut. v. Phoc. c. 14, Suid. s. v. *Λέων*, Philostr. v. soph. I, 2 Ad hunc Leontem Bernhardtus ad Suid. l. l. rettulit, quae de Leonide Byzantium praetore Damo

Phocione Platonis scholis interfuisset et ab illo tempore eius amicus esset, se IV, 21 civibus suis pro Phocionis honestate et disciplina militari vadem dans effecit, ut Byzantii eius copias in urbem exciperent. Athenienses autem bona disciplina et magna fortitudine se hac fide dignos praestiterunt et ad Byzantii salutem magni fuerunt momenti ¹⁾. Ac Philippus coactus est, ut ab urbis obsidione desisteret ²⁾ anno 339 ³⁾. Cum autem eius classis angustias Cyanearum praetervehi propter Athenienses Bosphorum custodientes non posset, Antipatro scripsit Thraciam rebellare praesidiis, quae ibi reliquisset, interceptis eumque omnibus rebus omissis ad se venire iussit. Quae litterae ut ab hoste interciperentur, curavit. Athenienses autem arcana Macedonum comperisse sibi visi classem alio duxerunt. Quo facto Philippus nullo prohibente tuto freti angustias praetervectus est ⁴⁾.

§ 22. Iam rex, ut per Hellespontum quoque classi cursum aperiret, cum § 22. maxima exercitus pars ad Byzantium remaneret, ipse cum fortissimis copiis Chersonesum invasit et vastavit ⁵⁾. Demosthenis autem opera provisum erat, ne Philippus Chersonesi oppida caperet ⁶⁾. Atheniensium copiis, quibus accesserunt naves Byzantium, Rhodiorum, Chiorum, Chersonesus servata est. Iam vero Philippi plurimum interfuit, ut classis Hellespontum quoque perveniret. Quam ob rem a Rhodiis aliisque Byzantium sociis petivit, ut se cum Byzantiis reconciliarent, et fidei suae pignora eis naves mercatorias captas reddidit ⁷⁾. Sed cum Byzantiis pax non est confecta ⁸⁾, et cum Philippus consulto negotiationes per longum tempus traheret, subito

apud Athen. X p. 442 C, Ael. var. hist. III, 14 narrant; at incerta haec coniectura est, cum nomina diversa sint. — Byzantii tum *ἀριστοκρατίαι* fuisse Hesych. l. l. dicit; Schaefer autem vol. II p. 479, 3 *δημοκρατίαι* fuisse probare studet Theopompi fragmento 65 (ap. Athen. XII p. 526 E), quod vix fieri potest; nam illud fragmentum, cum libri VIII sit, ad hoc tempus non spectat. Videtur potius ad priores Philippi regni annos spectare, fortasse ad bellum sociale.

¹⁾ cf. Plut. l. l.

²⁾ cf. Plut. l. l., Diod. XVI, 77, Trog. Pomp. l. IX prol.

³⁾ cf. Schaeferi vol. II p. 481, 1. Postea Philippus in Chersonesum ad se venire iussit Alexandrum filium tum XVIII annos natum (cf. Iust. IX, 1, 8); Alexander autem duodevicesimum aetatis annum iniiit mense Julio a. 339.

⁴⁾ Ex hac Frontini narratione (Strateg. I, 4, 13) Schaefer vol. II p. 482 effecit Philippum in epistola ad Antipatrum Perinthum obsidentem scripsisse classem suam in aliquem Ponti Euxini locum vectam esse, et cum Chares re comperta Macedonum classem persequeretur, naves tuto per Bosphori angustias in Propontidem esse elapsas.

⁵⁾ cf. Iust. IX, 1, Dem. de cor. § 139.

⁶⁾ cf. Dem. l. l. § 80, 92 sq., 302. Iure igitur Schaefer vol. II p. 482 Iustini narrationem sprexit, qui l. l. Philippum in Chersoneso multa oppida cepisse tradit, itemque Syncelli, qui p. 263 de hac Philippi expeditione haec dicit: *ἀριστοχῶν (Βυζαντίου) ὁ Φίλιππος ἐπὶ Χερσονήσου χωρῆς καὶ τῶν τῶν ἐκείνων ἐλευθέρων*. Demosthenis testimonium firmat Frontinus (I, 4, 13).

⁷⁾ cf. Front. l. l.

⁸⁾ cf. Dem. de cor. § 230. Nec cum Atheniensibus pax est facta (cf. Philoch. ap. Dion. Hal. ad Amm. p. 742, Dem. l. l. § 145 sq.). Falso igitur Diod. XVI, 77 (cf. c. 84) Philippum cum Atheniensibus et ceteris Graecis sibi adversantibus pacem fecisse narrat Theophrasto archonte. — Fortasse cum Rhodiis et Chiis tum pax facta est; cf. Grote vol. XI p. 462, Schaefer vol. II p. 483, 2.

IV, 22. necopinantibus hostibus classis Macedonum per Hellespontum vecta est ¹⁾. Eodem fere tempore ²⁾ Diopithes Atheniensium in Chersoneso praetor videtur esse mortuus; post mortem a rege Persarum argentum ei dono missum advenit ³⁾.

Cum maxima classis Macedonicae pars tuto in mare Aegaeum pervenisset, Philippus Perinthis et Byzantii obsidionibus solutis ⁴⁾ adiuncto sibi Alexandro filio tum duodevicesimum annum agente ⁵⁾ contra Ateam Scytharum regem profectus est ⁶⁾.

§ 23. Interim Phocio copias suas navibus imposuerat et nonnullas Philippi naves vacuas persequendo ceperat. Cumque Philippus Chersonesum reliquisset, oppida quaedam orae Thracicae a Macedonibus occupata aggressus cepit et multis locis naves appulit terramque vastavit, quoad vulneribus affectus domum redire coactus est ⁷⁾. Eodem tempore Schaefer ⁸⁾ Ochi regis iussu Persarum copias in Thraciam Macedonibus subiectam eam expeditionem fecisse putat, de qua Alexander in epistola ad Dareum regem missa ⁹⁾ queritur.

Byzantii autem et Perinthii et Chersonenses Atheniensium populum propter auxilium contra Philippum latum coronis aureis aliisque honoribus ornaverunt ¹⁰⁾.

§ 24. Nec vero diu Graecis, inprimis Atheniensibus, victoria de Philippo reportata frui licuit; nam archonte Chaeronda ¹¹⁾ (a. 338) mensis Metagitnionis die VII ¹²⁾ Philippus Athenienses et Thebanos ad Chaeroneam devicit, nec multo post Demadis, quae dicitur, pace ¹³⁾ Atheniensium in regionibus Thracicis auctoritas omnis fere deleta est. Nam Lemnus quidem ¹⁴⁾ et Imbrus ¹⁵⁾ insulae eis videntur esse relictæ; Scyrus autem insula ¹⁶⁾ et Chersonesus Thracica ¹⁷⁾ Macedonum finibus adiectae sunt, et Atheniensium sociis Philippus libertatem reddidit. Thasi mox Aristolaus quidam

¹⁾ cf. Front. Str. I, 4, 13.

²⁾ In hac re sequor Schaeferum l. l. p. 483, 3.

³⁾ cf. Aristot. Rhet. II, 8 p. 1386 a 13. — Diopithem in pugna contra Philippum commissa cecidisse Auger apud Iacobsum (Demosth. Staatsr. p. 330) suspicatus est, quae coniectura incertissima est. — Schaefer l. l. ad hoc tempus refert, quae de pugna navali a Diopithe in Hellesponto commissa apud Tzetzem Chil. VI, 97 leguntur, quae Boehnecke Forssh. p. 488, 2 ad id tempus referre mavult, quo Macedonum classis ex mari Aegaeo in Propontidem vecta est. Locus ipse satis obscurus est.

⁴⁾ cf. Diod. XVI, 77.

⁵⁾ cf. Iust. IX, 1, 8. Alexander duodevicesimum annum iniiit mense Julio a. 339.

⁶⁾ cf. Iust. IX, 2, Trog. Pomp. prol. l. IX, Aesch. in Ctes. § 123 sq.

⁷⁾ cf. Plut. v. Phoc. c. 14.

⁸⁾ vol. II p. 484.

⁹⁾ ap. Arr. Anab. II, 14, 5.

¹⁰⁾ cf. Dem. de cor. § 89, 92 sq., Plut. Mor. p. 350.

¹¹⁾ cf. Diod. XVI, 84 sqq., Dion, Hal. de Isocr. p. 537, v. X or. p. 837.

¹²⁾ cf. Plut. v. Cam. 19.

¹³⁾ cf. Demosth. l. l. § 258. [Demad.] n. 1. 9.

¹⁴⁾ cf. corp. inscr. Gr. II n. 2155, Polyb. XXX, 18.

¹⁵⁾ cf. Curt. IV, 5, 22.

¹⁶⁾ cf. Strab. IX p. 437.

¹⁷⁾ cf. Schultz, de Chers. p. 113.

principatum adeptus omnes Atheniensium amicos litibus persecutus est¹⁾. Tenedum IV, 24. non multo post a Macedonibus occupatam esse scimus²⁾. Similem ceterarum insularum urbiumque Thracicarum Atheniensibus ante foedere vel amicitia iunctarum sortem fuisse veri simile est. Sic pace Demadea Atheniensium alter principatus maritimus, quem inde a Nausinico archonte iterum sibi paraverant, sed iam bello sociali partim perdiderant, simulque eorum in Hellesponto, Propontide, Bosporo auctoritas prorsus deleta sunt, et Athenienses ut omnes fere Graeci Macedonum imperio parere coeperunt³⁾.

¹⁾ cf. Demosth. I. I. § 197.

²⁾ cf. [Demosth.] de foed. Al. § 20.

³⁾ cf. Paus. I. 25, 3, Diod. exc. XXXII, 4, Aesch. in Ctes. § 134.

C o r r i g e n d a .

- P. III l. 4 pro Ferrum lege ferrum.
 P. X l. 24 pro servoumque lege servorumque.
 P. XI l. 19 sq. pro Theodoiam lege Theodosiam.
 P. XII § 2 l. 19 pro Thaurica lege Taurica.
 P. XIV n. 1 lege compto-rendu de la commission.
 P. XVII n. 15 pro Iphier. lege Iphier.
 P. XIX § 3 l. 3 pro utiiloribus lege utilioribus.
 P. XXXVII n. 12 pro nter lege inter.
 P. XXXXIII l. 6 pro helli lege belli.
 » » l. 12 pro sermo lege sermo.
 P. XXXXIV l. 6. pro suntentia lege sententia.
 P. XXXXVIII l. 4 verba Thudemi archontis diiungenda sunt.
 P. L l. 12 pro Cersebleptis lege. Cersobleptis.
 P. LII n. 3 pro Ἀγάθη lege Ἀγάθη.
 P. LIV n. 7 l. 14 pro Maedonico lege Macedonico.
 P. LV n. 1 l. 3 pro cum lege cum.
 P. LX n. 5 sub finem pro receptam lege receptum.
 P. LXIV § 4 l. 14 pro prohabiliter lege probabiliter.
 P. LXXI n. 12 l. 2 pro § 2, 25 lege § 2, 35.

Sententiae controversae.

- 1) Iniuria Rehdantzius (ann. philol. vol. 70 p. 503) et Siggis (ann. philol. suppl. 7 p. 401) Demosthenis adversus Pantaenetum orationem spuriam esse censuerunt.
- 2) Argumenta, quae contra orationis de corona trierarchica habitae originem Demosthenicam prolata sunt, nihil valent.
- 3) Apud Lysiam or. X § 4 non est scribendum *ἔτη τεράκοντα τέτταρα*, sed *ἔτη τέτταρα καὶ τεράκοντα*.
- 4) Iniuria Schwanbeckius Ael. de nat. an. l. XVI c. 2—22 inter Megasthenis fragmenta recepit.
- 5) Aelianus, quamvis interdum Megasthenem auctorem nominet, tamen non ipsa Megasthenis Indica videtur ante oculos habuisse.
- 6) Argumenta, quibus Schoenius (anal. phil. hist. I p. 31) Diodorum l. XVII non ex ipso Clitarcho hausisse, sed eodem quo Arrianum auctore usum esse probare conatus est, nihil valent.

V i t a.

Natus sum Adelbertus Hoeck patre Ferdinando, matre Mechthildi e gente Dreesenia a. d. III Id. Oct. anni MDCCCLIII Tatingi in vico Eiderstedtensi, ubi pater meus tum pueros prima elementa docebat, qui nunc Cappeli simili munere fungitur. Fidem profiteor evangelicam. Prima litterarum elementa didici partim in vico patrio partim Apenradae, ubi etiam linguarum Latinae Graecaeque primis rudimentis eruditus sum. Vere anni 1868 in tertiam gymnasii Flensburgensis classem receptus sum, auctumno eiusdem anni in secundam, vere anni 1870 in primam. Duobus annis post maturitatis examine perfunctus Kiliam mecontuli, ubi per quattuor annos studiis philologicis et historicis operam dedi et scholis interfui virorum doctissimorum Forchhammeri, Ribbeckii, Rohdii, Wilmansii, Lübberti, Gutschmidii, Usingeri, Volquardsenii, Schirrenii, Thaulowii, Pfeidereri, Weinholdi, Noeldekii, Klostermanni, quibus omnibus hic summas gratias ago. Imprimis autem gratias ago rectoribus, qui per hoc tempus fuerunt, seminariorum philologici et historici, quorum utriusque per tres annos sodalis ordinarius fui.
